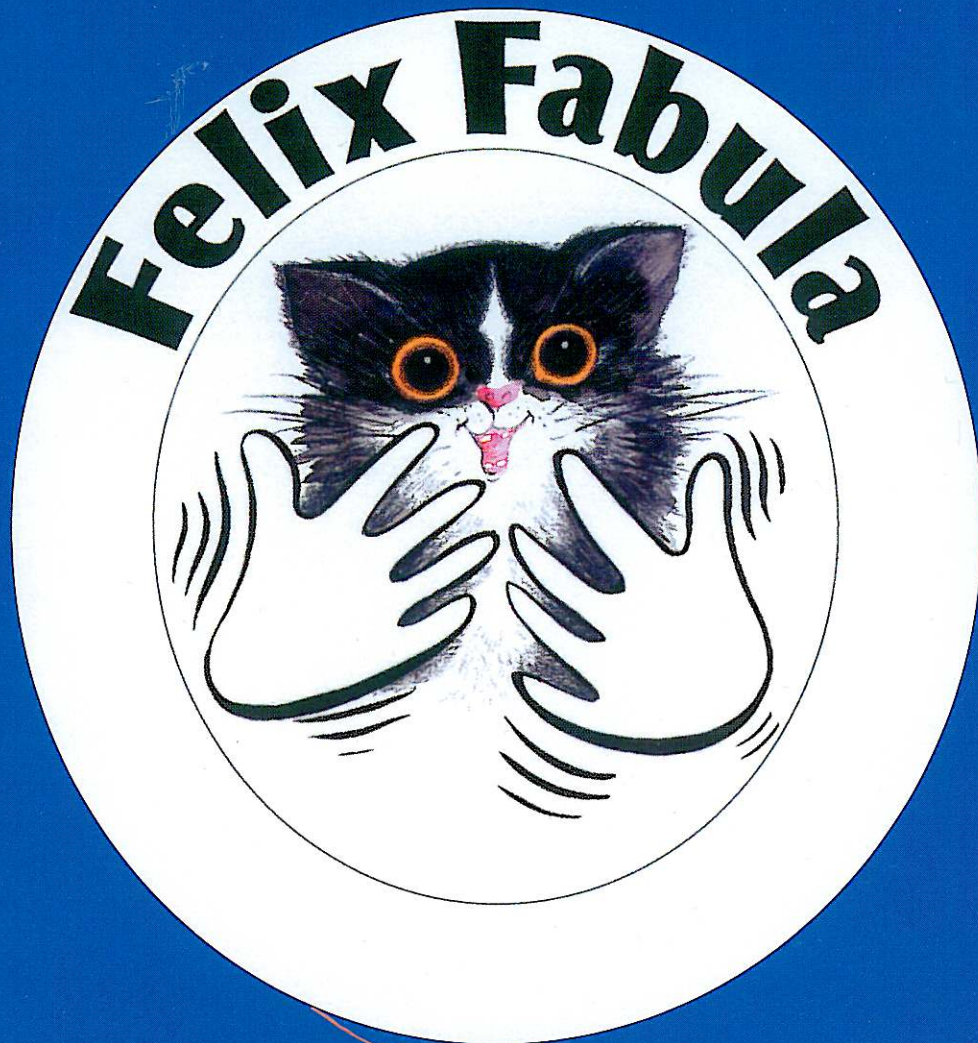

JORUN GULBRANDSEN • GRETE LETTING

Felix Fabula 4

Norsk for døve
Tegnspråk som førstespråk

Tilleggshefte til *Lyse ideer 4*

Utarbeidet av Eli Nervik

© N.W. Damm & Søn A.S

ISBN 82-517-8383-6

Boka er utarbeidet på grunnlag av *Felix Fabula 4 Norsk boka* og lærerveiledningen *Lyse ideer 4*. Utarbeidelsen er utført etter oppdrag fra Nasjonalt læremiddelsenter av Møller kompetansesenter, Statlig spesialpedagogisk senter for hørselshemmede, ved *Eli Nervik* (koordinator for prosjektet og ansvarlig for norsk og tegnspråk)
Aase Lyngvær Hansen (drama og rytme)

Boka er utgitt med støtte fra Nasjonalt Læremiddelsenter.

Det må ikke kopieres fra denne boka i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan føre til erstatningsansvar og inndragning og kan straffes med bøter eller fengsel.

Henvendelser om boka kan rettes til
N.W. Damm & Søn A.S
0055 Oslo

Design omslag: Inger Landsem
Sats: Gudbrand Klæstad ord & form
Trykk: GCS AS

Innhold

Forord	5
Undervisning av døve barn i 4. klasse	7
Lesing og skriving	7
NTS grammatikk	11
Litteratur	14
Tema 1 Det blå huset	20
Arbeid med temaet	22
Arbeid med tegnspråk og Norskboka	27
Drama og rytmikk	31
Tema 2 Fantastiske barn	32
Arbeid med temaet	34
Arbeid med tegnspråk og Norskboka	37
Drama og rytmikk	39
Tema 3 Til Afrika	40
Arbeid med temaet	42
Arbeid med tegnspråk og Norskboka	44
Drama og rytmikk	46
Tema 4 Da Siri var jenta med fyrstikkene	48
Arbeid med temaet	50
Arbeid med tegnspråk og Norskboka	52
Drama og rytmikk	55
Tema 5 Ivar og Siri eller omvendt	56
Arbeid med temaet	58
Arbeid med tegnspråk og Norskboka	60
Drama og rytmikk	61
Tema 6 Eventyr fra sameland	62
Arbeid med temaet	64
Arbeid med tegnspråk og Norskboka	66
Drama og rytmikk	68
Tema 7 Sannam har en hemmelighet	70
Arbeid med temaet	72
Arbeid med tegnspråk og Norskboka	74
Drama og rytmikk	77
Tema 8 Steinialderen i Lillevika	78
Arbeid med temaet	80
Arbeid med tegnspråk og Norskboka	83
Drama og rytmikk	84

Diverse tillegg og kopieringsoriginaler	85
Det norske enhåndselfabetet	86
Det norske tohåndselfabetet	87
Det samiske h�ndselfabetet	88
Gammelt h�ndselfabet	89
Tegnspråk som førstespråk 4. klasse	90
Norsk for døve – 4. klasse (NTS – forklaringspr�k)	91
Drama og rytmikk – 4. klasse	92
Lov og forskrift	93
Fra Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen, L97	94

Forord

Dette heftet er skrevet som tillegg til lærerens ressursbok *Lyse idéer 4*, og er som tilleggsh ftene for 1., 2. og 3. klasse ment som ressurs for lærere som skal undervise døve barn etter læreverket *Felix Fabula*. Du finner forslag til arbeidsm ter, aktiviteter og oppgaver for fagene *Tegnspråk som førstespråk*, *Norsk for døve* og *Drama og rytmikk for døve*. *Engelsk for døve* er ikke med da det blir laget eget opplegg for dette faget for 4. klasse. (Nærmere opplysninger ved NLS.) Ellers gjelder de øvrige fagplanene i L97 for døve elever.

Tilleggsh ftet kan ikke brukes som en selvstendig lærerveiledning. Hovedboka er Lyse idéer 4, Lærerens ressursbok til Felix Fabula 4.

For faget *Tegnspråk som førstespråk* er det laget fire videokassetter, *Felix Fabula for døve*, *Tegnspråk*. Videokassetten inneholder opptak av tekster fra lærebøkene oversatt til norsk tegnspråk, gjennomgang av tegnspr kgrammatikk, eksempler på tegnbruk og oppgaver til elevene. Det er laget en perm med transparenter av viktige bilder fra *Norsk boka*.

Det er undertegnede, Eli Nervik, som i hovedsak har skrevet de fire tilleggsh ftene til *Felix Fabula* og tilrettelagt stoffet på videoene. Aase Lyngvær Hansen har skrevet om Drama og rytmikk.

Bak i heftet finner du oversikter over lærestoffet for alle temaene i fagene *Tegnspråk som førstespråk*, *Norsk for døve* og *Drama og rytmikk*.

Arbeidet med å tilpasse læreverket *Felix Fabula* til døve har vært en interessant utfordring. En meget viktig inspirasjon er den tilliten forfatterne Jorun Gulbrandsen og Grete Letting har vist meg. Inger Landsem har også laget illustrasjoner til videoen for 2. klasse. Deres entusiasme er smittende!

Erfaring fra egen undervisning har vært et viktig grunnlag, men uten hjelp, oppmuntring og støtte fra kolleger ville det ikke ha gått. Gjennom arbeidets gang har mine medarbeidere på utviklingsavdelingen ved Møller kompetansesenter lest gjennom tekster, diskutert innhold og svart på spørsmål om tegnspråk. Jeg har også lagt fram problemstillinger for l rerkolleger ved A. C. Møller skole. De har prøvd ut ulike opplegg ved å legge mine forslag inn i undervisningen. Lærere som bruker *Felix Fabula* med tilleggsmateriellet for døve rundt i landet, har også bidratt med forslag, ris og ros underveis.

Videoene er laget i tett samarbeid med utviklingsavdelingen med Møller kompetansesenter. Mine mer eller mindre gode idéer til innslag er blitt tatt på alvor. Opptak og redigering er gjennomført etter felles gjennomgang.

Elever ved A. C. Møller skole er med i innslag på videoene. Tillatelse fra foreldrene er i orden.

Bodil Fiksdal og Synnøve Haugen gjennomgikk og kommenterte manuskriptene til tilleggsh ftene for 1., 2. og 3. klasse. Dette heftet, for 4. klasse, har Bodil Fiksdal, Grethe Kruse  s og Tone-Brit Handberg lest og kommentert. Som referansegrupper har de gitt

meg gode og konstruktive tilbakemeldinger. Jeg stoler på deres erfaringer og mener deres bidrag sikrer at arbeidet mitt holder faglige mål.

Iris Rieck Iversen har vært en viktig person i arbeidet med tilleggsmaterialet. Forlaget kunne ikke gitt meg en bedre kontaktperson enn henne. Hun har lest manuskriptene, stilt spørsmål ved formuleringer og innhold og rettet på språket med stor tålmodighet.

Nå er det mitt håp at dette materialet kan bli til nytte for lærere som skal undervise døve barn. Målet er at døve barn skal få undervisning som tar hensyn til deres forutsetninger både språklig og sosialt. Lykke til!

Eli Nervik
audiopedagog

Undervisning av døve barn i 4. klasse

Skolen spiller en vesentlig rolle i tilegnelsen av sosiale ferdigheter. Barna er nå i 4. klasse, 9–10 år gamle og er kommet i en utviklingsfase hvor avhengighet skifter til uavhengighet. De blir mer selvstendige og kan ta mer ansvar for seg selv og egen læring. De sosiale samv ersformene forandrer seg. Leken endrer seg og samv eret blir nå preget av småprat om l st og fast. Samtalen blir mer og mer viktig. Gjennom samtale utvikles en grunnleggende kommunikasjonsevne som er av avgjørende betydning for at sosiale relasjoner skal utvikles (Tvingstedt, 1993).

I svenske skoler er det utført sosiometriske undersøkelser blant døve elever. Disse har vist at kommunikative ferdigheter er avgjørende for valg av venner, uansett hvilken skolemodell som er valgt for barna (Tvingstedt, 1993).

Undersøkelsene til Tvingstedt viser at for døve barn som går på skole sammen med hørende, øker isolasjonen med alderen.

For å unngå dette er det viktig at de som har ansvar for skoletilbudet følger med i barnets utvikling, og følger opp med tiltak etter hvert som behovene endrer seg. Tilretteleggingen må være slik at det enkelte barn kan få mulighet til å finne samtalepartnere og til selv å bli funnet.

M ter barnet forståelse for sine behov blant medelever, lærere og i skolemiljøet? F r det anledning til delta i småpratene med jevnaldrende og til å bruke NTS?

For å kunne ha noe å prate om, er det bl.a. viktig at barnet er informert om det som skjer og skal skje. Det er fort gjort å glemme at hvis muntlig informasjon skal nå fram, krever det full oppmerksomhet fra den døve, øyekontakt og en språkkode som oppfattes. La det bli en vane å gjennomgå dagens program med klassen hver morgen. Forutsigbarhet skaper trygghet for alle. Se i *Tilleggsh ftet til Lyse idéer 3* side 5.

Visuell informasjon gjennom bilder og skrift bør være en selvfølge i klasser og på skoler hvor det er døve elever. Oppslag og beskjeder om skolejogg, ski- eller friluftsdag, teater, besøk osv. kan illustreres med enkle og informative tegninger ved siden av teksten som forteller om de praktiske detaljene. Det er ikke bare døve elever som kan dra fordel av dette.

OBS! Det er fort gjort å glemme å bestille tolk til fellesarrangementer.

Lesing og skrivning

Norsk skriftspråk avspeiler det norske språkets auditive side fonologisk, grammatisk og syntaktisk. Skriftspråk oppfattes gjennom synet. Bokstavene er symboler for lyd, fonemer. Når hørende barn lærer å lese og skrive, kan de koble rekker av bokstaver som de ser og lydere disse til ord som de kjenner igjen. Ordene finner de igjen i sitt eget vokabular og egen språkbruk. De bruker bl.a. kunnskapene de allerede har om språk til å tolke det de leser og finne ord for det de skriver.

Høien og Lundberg sier: *Metakognisjonen er ens egne kunnskaper om språk, selvrefleksjon over ens eget språkbruk og bruk av kognitive prosesser.* (1991)

I arbeidet med leseforståelse og læringsstrategier skal du følge de samme rådene som er gitt i artiklene i *Lyse idéer 4*. Når du leser artiklene, skal du hele tiden prøve å ha døve barns forutsetninger i tankene.

Skriving

I *Lyse idéer 4* må du lese om skrijving på side 25 og side 37. Alt dette er aktuelt når du skal undervise døve barn. Det er vanskeligere å skrive enn å snakke for hørende. Døve skal lese et språk som er forskjellig fra det de snakker og de skal skrive det. Døve skriver som regel ord de har lært korrekt. Problemene ved skrijving viser seg ved at ord ikke blir bøyd riktig, endelser er utelatt eller brukt feil og syntaksen er preget av syntaksen i tegnspråk.

Skal vi hjelpe døve barn i skriveprosessen, må vi være varsomme med rettelsler. På samme måte som det er beskrevet i *Lyse idéer 4*, er et godt klima for skrijving viktig. Barna må oppleve at det de skriver formidler noe til noen. De skal ikke skrive bare for skrivings skyld.

De kan skrive lister, lapper med beskjer, korte brev, e-post m.m. Det trenger ikke være lange skrivestykker. Det blir opp til barnet selv.

- Bruk stikkordlister og be barna skrive en setning til hvert ord.
- Ros det som er riktig og gi råd om små endringer som du vet barnet kan forstå.
- Arbeid med bestemte forhold i grammatikken i perioder.
- Oppgaven kan være å skrive setninger som følger et bestemt mønster. For eksempel: *Subjekt – verbal. Subjekt - verbal- objekt osv.*
- Utvid ordbruken.
For eksempel: *En hund finner et k ttbein. En svart hund finner et lite k ttbein.*
- Arbeid på grunnlag av fortellinger på NTS. Det beste er å bruke setninger med innhold fra barnas egne utsagn.

Når vi arbeider med tankekart og skriver opp ordene på tavle eller flippover, kan det lett bli mye avskrift for barna. Her skal du være oppmerksom. Må barnet se opp for hver bokstav, eller skriver det flere bokstaver eller hele ord i ett?

La barna få ordbilder på ordkort, som du lager. Bruk ord som er aktuelle i forhold til det dere holder på med og avpasset barnas ferdigheter. De ser på ordkortet, legger det bort og skriver så ordet selv. Etterhvert som lese- og skrivefart blir bra, kan ordkortene byttes ut med nye. Barna kan arbeide sammen eller hver for seg.   gå på jakt etter ord og deler av ord er også utmerket trening. Se side 25 i *Lyse idéer 4*.

Artikulasjon

  trene på og bli kjent med fonemene, artikulasjonstrening, har betydning for døve barns lesing og skrijving. Barna må få undervisning i hvordan lydene formes i taleorganene. De lærer ved å se hvordan andre går det (f.eks. læreren), prøve selv, få veiledning og få bekreftelse når de lykkes. Bruken av musklene ved munnstillinger og plassering av tungen gir dem holdepunkter gjennom den kinestetiske sansen (følelsen) på hvordan lydene formes.

Dette arbeidet er også viktig i forhold til ferdigheter i munnavlesning. Vi regner med at ca 1/3 av lydene er synlige på munnen. Dette er ikke mye, men munnbildet gir viktig visuell informasjon for oppfattelsen av enkeltord og setninger og er med å gi kunnskap i og om språket. Når barnet har taletrening skal du også ta med avlesnings velser.

La barnet skrive selv når dere trener. Da f r de også med den motoriske delen av l ringskjeden. Det kan skrive ord som passer til lydene dere trener på, og til det

aktuelle temaet dere holder på med. Det blir mer meningsfylt hvis barnet kjenner igjen ordene og begrepene fra annet lærestoff.

Barna skal også få trene på å bruke stemmen og å puste riktig. Ikke alle har forutsetninger for å få til god stemme, men treningen er av betydning for oppfattelsen av hva lyden representerer. Sammen med en eventuell hørselsrest, munnens og tungens form, stemmebruk og rytmen i ord og setninger kan barnet få en følelse av talespråket.

I tilleggshæftene til *Lyse idéer* for 1., 2. og 3. klasse foreslår jeg gjentatte ganger at barna øver stemme og rytme sammen i klassen. Les ord, setninger, rim og regler med vekt på rytme og stemme. Når barna har talekor på denne måten, støtter de hverandre i fellesaktiviteten. Dette kan gi kunnskaper om norsk språk som er viktige holdepunkter i leseprosessen.

Håndalfabetene er tegn for bokstavene. Bruk av håndalfabet er nyttig i leseprosessen. Det gjør det lettere både for elev og lærer å visualisere lyder og ord. Mange døve barn liker å bruke håndalfabetisering samtidig som de former lydene med munnen når de leser og skriver for seg selv. I stedet for å bruke konstruerte tegn for *er* og *at*, er bokstavering med håndalfabetet et godt alternativ.

NTS grammatikk

Stedsnavn

Stedsnavn er eget tema i læreplanen *Norsk for døve*. Men for at du skal kunne forklare stedsnavn for barn med grunnlag i NTS, tar jeg med litt om stedsnavn her. Vær oppmerksom på at tegn for stedsnavn kan variere.

Det ser ut som om det er noen kriterier for hvordan tegn på steder blir dannet.

Tegnet MOSS beskriver lukten som var spesiell for byen.

OSLO har bokstaven O fra håndalfabetet, og STAVERN kan sies med side

Tegn for Hammerfest er satt sammen av HAMMER og FEST.

Skien kan sies som SKI. Det er grunntegnet for ski som blir brukt. Mange by- og stedsnavn blir dannet på denne måten.

Tegnene for STAVANGER, HARSTAD, TROMSØ m.fl. er av ukjent opprinnelse og det er vanskelig å gjette seg til hva som ligger bak.

Det vanligste tegnet for Trondheim er historisk og har bakgrunn fra produksjonen fra Lysholms bryggeri. Tegnet betyr egentlig alkohol.

HALDEN og HORTEN har historisk opprinnelse fra krigene på festningene.

Ved endelsene, -vik, -dal, -stad, -heim, -strand, er det vanlig å bruke tegnet for begrepet.

Endelsene -sund og -sand, kan få tegnene SUNN og SANN.

Arbeid med adjektiv

Når vi skal arbeide kontrastivt med adjektiv er det viktig å bevisstgjøre barna på de språklige virkemidlene i NTS, for så å vise dem hvordan ordbruken vil kunne bli på norsk.

NTS har grunntegn, gløser, som kan betegnes som adjektiv f. eks. RØD – STOR – STILLE – SINT – MORSOM, osv. og slik vil de også bli brukt i noen typer utsagn. NTS inneholder imidlertid også mange andre beskrivende elementer hvor konteksten i utsagnet er avgjørende for tolkingen. Vi kan se på utsagnet:

FAR SI: DU – RYDDE – ROM

Her er ingen adjektiv grunntegn brukt. Det er måten dette blir sagt på på NTS som forteller om far er for eksempel rolig, sint, blid, irritert, eller forbauset. Tegnet RYDDE, verbal, kan si noe om hvor raskt dette må gjøres eller ble gjort. Tegnet ROM, objekt, kan si noe om det er et stort eller lite rom.

Fortelleren gir flere informasjonen samtidig. Tegnspråk har simultanitet. Tegnenes manuelle del gir ikke hele budskapet. De er flermorfemisk (Malmquist og Mosand, 1996). Vi må også analysere det de ikke manuelle komponentene viser.

F.eks.: RØD KJOLE

Fortelleren begynner med tegnet RØD, fortsetter med tegnet KJOLE manuelt, mens *munnen* beholder munnstillingen for rød.

Vi må se på :

Modifikasjon: hvordan tegnene tilpasser seg til hverandre.

Assimilasjon: hvordan tegnene påvirkes av og glir over i hverandre.

Aspekt: farten og styrken i bevegelsene som understreker graden i budskapet og hvordan handlingen utføres.

Modifikasjon, assimilasjon og aspekt kommer også til syne gjennom ansiktet, kroppens posisjon og bevegelse.

Videopptak er en viktig del i prosessen med tekstsaking. Barna må få studere sine egne eller andres måter å fortelle på. Etterpå kan de snakke om de språklige komponentene de brukte. Dette er nyttig i den språklige bevisstgjøringen om NTS og det er nyttig når barna skal skrive utsagnet. Det øker bevisstheten om at NTS og norsk er forskjellige språk. Når barnet forteller på tegnspråk om da far ba om at rommet skulle bli ryddet, viser for eksempel ansiktsuttrykket og farten på tegnene hvor sint han var. Barnet skal tenke: *Når jeg skal skrive på norsk, må jeg bruke ord for å fortelle hvordan far så ut i ansiktet da han sa ....*

På norsk kan utsagnet få ulike former:

«Rydd på rommet!» sa far. Han var sint. (modifikasjon, aspekt)

Far var blid da han ba meg rydde det lille rommet. (modifikasjon)

«Har du ryddet det store rommet?» Far var overrasket. (modifikasjon, assimilasjon)

«Fort deg nå! Rydd rommet,» sa far. Han var sint. (modifikasjon, aspekt)

Adjektivhistorier som er beskrevet på side 46 i *Lyse idéer 4*, er det også morsomt å arbeide med, men da må du være oppmerksom på at utgangspunktet er norsk. Du må vurdere hvilket utbytte døve barn har i forhold til deres norskkunnskaper. Husk, de skal ha litt å strekke seg etter!

Bruk av adjektiv gir liv til tekstene. Det er viktig at døve barn lærer å bruke adjektiv i beskrivelser i skriftlige arbeider. Barna kan være livlige fortellere på NTS men norske setninger kan likevel bli korte med bare de nødvendige opplysningene. For å trene på å få mer liv i de norske tekstene, kan barna fortelle en historie på NTS på video først, og så skrive den samme historien på norsk etterpå. Da kan dere sammen gjennomgå den skrevne teksten og sammenligne med videoutgaven. Du har da grunnlag for å si for eksempel: *På NTS sa du at maten var deilig, på norsk skriver du: Vi spiste mat. Hvordan kan du forandre på dette?*

Arbeid med verbtegn

Når barna skal arbeide med verb eller handlinger, er det greit å ta utgangspunkt i det barna selv kan og hva de gjør. Lag videopptak når barna har aktiviteter. Snakk med dem når dere ser på opptakene, og bruk tegn som forteller hva de gjør. KARI HINKER,

PER SKRIVER, OLA PRATER. Arbeid med dette på NTS. Senere kan dere bruke dette arbeidet som utgangspunkt for norsk.

Noen ganger kan det være vanskelig å skille ut verbtegnet i et utsagn. I utsagn som GAMMEL- DU, GLAD- DU, KINO- DU, finner vi ikke noe verbtegn i det hele tatt, men likevel er utsagnet en fullstendig setning, vel å merke når de nonmanuelle komponentene, som gjør setningen til en spørresetning eller en fortellende setning, er med.

En samtale på NTS kan inneholde følgende dialog: En spør: *Hvor er boka?* og får følgende svar: *Den ligger der.*

DEN-LIGGE-DER er et tegn som uttrykker flere ting samtidig (flermorfemisk) og inneholder verbalet *ligger* eller *er*. Barna kan finne flere slike tegn og finne verbalen i uttrykket. For eksempel: IKKE-BRY-DEG, DET-SMAKER-GODT, DU-HELDIG. Slike tegn blir kalt tegn med fast oral komponent, TMFOK. Denne betegnelsen er ikke regnet for å være god nok, men inntil noe bedre er lansert bruker jeg den.

Se på *videoen* for 3. klasse, Tema 2 på diktet *Den svarte katten og fugleungene*. Der finner dere eksempler på variasjoner i bruk av verbal i NTS. Dette diktet kan barna studere. Barna kan finne flere ting fortelleren gjør og de kan se hvordan han fastholder en handling samtidig som han forteller noe annet.

Synsvinkel

En forteller forbereder mottaker på fortellingen sin ved å klargjøre en del forhold. NTS-fortelleren kan bl.a. angi tid, beskrive sted og plassere folk og dyr inn i tegnrommet (lokalisasjon) alt etter hva han mener mottaker bør vite for å kunne oppfatte. Tegnrommet er den delen av området rundt fortelleren som han bruker for å bygge opp bildet fortellingen foregår i. Vanligvis befinner tegnrommet seg innenfor en sektor avgrenset av en halvsirkel foran kroppen og en bue fra hodet, ned foran overkroppen til fortelleren.

Fortelleren bygger opp en arena for fortellingen i tegnrommet ut fra slik han ser det selv, fra sin egen synsvinkel. Når han skal fortelle hva en av personene i fortellingen sier, tenker eller mener, henviser han til denne personen med blikket, kroppen eller ved en peking, og forteller fra dennes synsvinkel. Slik kan fortelleren skifte synsvinkel flere ganger i løpet av fortellingen.

I L97 for faget tegnspråk står det for 4. klasse at elevene skal lære om bruk av synsvinkel. I arbeidet med dette kan rollespill og fortelling av historier og eventyr være innfallsvinkler. På video kan barna studere seg selv og andre og se hvordan de praktiserer synsvinkel.

Pronominelle referanser (pronomen)

På NTS blir det referert til personer eller ting ved bl.a. peking. Peking kan skje manuelt. Formen på hånden som peker kan variere fra pekehånd til en annen håndform som passer i sammenhengen. Referanser kan også skje ved nonmanuelle virkemidler som blikk, hodebevegelse og kropp. Den eller det det refereres til må være lokalisert i tegnrommet på forhånd.

DU, JEG, HAN, HUN, DEN, er referanser som skjer ved peking med pekehånd som er den vanligste pronominelle referansemåten.

Pronominell referanse i flertall kan skje slik:

- VI, OSS For å vise dette, peker fortelleren i en bue ut fra seg selv og inkluderer «de andre» i ringen.

- VI – TO, OSS – TO, vises med v - hånd og med en bevegelse som peker vekselvis mellom fortelleren og den andre personen.
- DE – TO, DERE – TO, er det samme tegnet, men pekingen skjer mellom de to personene det refereres til.
- DE, DERE, DEM For å vise det, peker fortelleren i en bue mot dem det gjelder der de er lokalisert i tegnrommet.

Ved pronomielle referanser i flertall kan en hånd brukes til og med grupper på fem, for eksempel :

- VI-TO, v-hånd som peker vekselvis, mellom fortelleren og den andre der den er plassert i tegnrommet.
- VI-FEM, fem-hånd med håndflaten opp lager en sirkel som inkluderer fortelleren og de andre fire der de er plassert.
- DE-TO, v-hånd som vekselvis peker mellom de to der de er plassert.
- DE-TRE, tre-hånd med håndflaten opp lager en sirkel lokalisert dit de tre er plassert.

Når du skal arbeide med pronomielle referanser med barna, må du la dem studere seg selv og andre på video. Lag situasjoner hvor barna er nødt til å forholde seg til andre og hverandre, og hvor de må forklare på en måte som gjør det naturlig å bruke pronomen. En morsom lek kan være speilleken. To og to barn står mot hverandre, de bytter på å være leder. Lederen fører an og den andre skal utføre de samme bevegelsene som lederen gjør. Etterpå kan de snakke om hva de gjorde. *Han* gjorde det. *Jeg* gjorde det. *Vi* gjorde det. *Vi to* gjorde det. Ved å se på andre som utfører speilleken, kan barna forklare hvordan de utførte leken. *De* gjorde ...*han* gjorde... *den* gjorde.

Bruk den kunnskapen som barna får om pronomielle referanser på NTS og overfør den til bruk av pronomen i norsk.

Litteratur

Ahlgren, Inger (1984)

Döva barn och skriven svenska. Forskning om teckenspråk XIII Institutionen för lingvistik, Stockholms universitet, Stockholm

Ahlgren, Inger (1983)

Tvåspråklig undervisning. Tegnspråk og undervisning av døve barn. Red: J.M.Tellevik, M.Vogt Svendsen & O.I. Schröder, Tapir

Conrad, R., (1979)

The Deaf Schoolchild - Language and Cognitive Function
London, Harper & Row

Conrad, R., (1980)

Läsning: att se, att tala och att teckna,
översettelse av Tekla Thunblad s.138 -s.148, Nordisk tidsskrift for dövundervisningen, årg. 82, nr 3

Engberg-Pedersen, Elisabeth (1991)

Lærebog i tegnsprogs grammatik. Døves Center for Total Kommunikation, København

- Fiksdal, Bodil (1995)
Testing av døve og sterkt tunghørte elevers leseferdigheter
Hovedoppgave i spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo, Oslo
- Fleischer, Bodil Kristine (et al.) (1992)
IBM Taleskop: veiledningshefte for teoretisk og praktisk undervisning ved hjelp av IBMs pedagogiske dataprogram Taleskop, Skådalen kompetansesenter, grunnskoleavdelingen for hørselshemmede, Oslo
- Furth, H.G., (1978)
Døve barns indl ring og utvikling,
oversatt av Ebba Kampp, København, Munksgaard
- Greftegreff, Irene (1991)
H ndformer og h ndformendringer i norsk tegnspråk: en innledende undersøkelse av foneminventaret.
Hovedoppgave i lingvistikk, Universitetet i Trondheim
- Heiling, Kerstin (1993)
Döva barns utveckling i ett tidsperspektiv. Kunskapsniv  och sociala processer. Stockholm, Almqvist & Wiksell International
- Lundin, K. og Hansen S.E., (1981)
Et forsøg på at beskrive nogle Nyborg-elevers l sekunnen ved hjelp av en cloze-test.
s.92-98, Nordisk tidsskrift f r d veundervisningen,  rg. 83 nr 2
- Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (1996)*
Nasjonalt læremiddelsenter, Oslo
- Neal Mahshie, S. (1994)
Education of Deaf Children Bilingually. With Insights and Applications from Sweden and Denmark.
Washington D.C. Gallaudet, 1994
- Høien, Torleiv, Lundberg, Ingvar, (1991)
Dysleksi, Gyldendal, Oslo
- Lyster, Solveig-Alma Halaas (1998)
  lære å lese og skrive. Universitetsforlaget, Oslo
- Nervik, E. Amundal, S. Lund, B. (1990)
Leseopplæring på tegnspråkets grunn. Et metodisk opplegg for norskundervisning av døve 7-åringer basert på døves tegnspråk.
Døves forlag, Bergen.
- Norden, K., Preisler, G., Heiling, K.(1979)
Innl rningsprosesser og personlighetsutveckling hos d va barn, Pedagogisk Psykologiska problem. Rapport nr 356.
Lunds universitet, L rerh gskolan i Malm , Lund.

- Malmquist, Ann Kristin (et al.) (1996)
Se mitt språk: Spr kbok: en innføring i norsk tegnspråk
Døves forlag, Bergen.
- Padden, Carol, Humphries, Tom (1988)
Deaf in America: Voices from a Culture
Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Santa, Carol M., Ph.D. & Liv Engen (1996)
Lære å lære, Prosjektet CRISS, CReating Independence through Student-owned Strategies
Stiftelsen Dysleksiforskning 1996
- Schr der, Odd Inge, (1978)
D veforeningen 1879 –1978,
Aschehoug, Oslo
- Svartholm, Kristina (1984)
Døve och samfunnets skriftspråk.
Institutionen for lingvistik. Stockholms universitet, Stockholm
- Sørensen, Ruth Kj er (et al.) (1994):
To-sproget d veundervisning.
1: Udviklingsarbejde i en b rnehaveklasse på D veskolen på Kastelsvej.
Rapport. D veskolernes Materialelaboratorium, Aalborg
- Vestberg, P., (1991)
Undervisning af døve og h rehemmede b rn.
Aalborg, D veskolernes Materialelaboratorium,
2. utg. av Undervisning af h rehemmede b rn, 1983, samme utgivelsessted.
- Øzerk, K.Z. (1996)
Vygotsky i tospr klighetsforskningen, i Vygotsky i pedagogikken. red. Bråten, I.
Cappelen Akademisk Forlag, Oslo
- Teksttelefonkatalogen

Litteratur for Drama og rytmiikk

- Bjørkvold, J. (1989)
Det musiske menneske. Freidig Forlag, Oslo
- Gaarder, S. (1998)
Drama i klasserommet. Universitetsforlaget, Oslo
- Hansen, Aase Lyngv er (1998)
Drama og rytmiikk for døve Lærerens bok
Møller kompetansesenter
- Heggstad, K. (1998)
7 veier til drama. Fagbokforlaget, Bergen

Hernes, L., Horn, G., Reistad, H. (1993)
Lek, dans og teater. Tell, Vollen

Hernes, L., Horn, G., Reistad, H. (1993)
Teater for barn. Tell, Vollen

Lindquist, Gunilla (1997)
Lekens muligheter. Ad Notam, Gyldendal / Sekretariatet for grunnskolen (1992), Oslo

Salmonsson, Annika (1994)
Good Vibrations, en handledning i rytmik och r relse med d va/h rselskadade barn. SIH L romedel,  rebro

Estetiske uttrykksformer og skapende virksomhet i begynneropplæringen.
 Universitetsforlaget, Oslo.

Videor

Bringsværd T.A., Hald, D.: V r gamlegudel re 1. *En kjempe så stor som hele verden.*
 Møller kompetansesenter

Bringsværd T.A., Hald, D.: V r gamle gudel re 12. *Ragnarok.*
 Møller kompetansesenter

Boie, K. (1997)
Lena tenker bare på fotball. Døves Video, Bergen

Christersson, G. (1995)
Lek med tecken Del 1 og 2, SIH L romedel

Hansen, Aa. (1998)
Rytmen i 3. klasse, Møller kompetansesenter

Hansen, Aa (2000)
Rytmen i 4. klasse, Møller kompetansesenter

Hansen, Aa (1997)
Rytmen i 5. klasse, Møller kompetansesenter

Hansen, Aa (1998)
Rytmen i 6. klasse, Møller kompetansesenter

Hansen, Aa (1997)
Rytmen i 8. klasse, Møller kompetansesenter

Hansen, Aa (1998)
Rytmen i 9. klasse, Møller kompetansesenter

Landsem, I, Snorheim, A og Hansen, Aa (1997)
Lek med tegn 1 Felix Fabula, Universitetsforlaget

- Hovland, G., og døve barn og unge
Forsvunnet, Institutt for spesialpedagogikk, UiO 1997
- Hvenekilde, A.
Eventyr fra 17 land – del 1, Møller kompetansesenter 1997
- Hvenekilde, A.
Eventyr fra 17 land – del 2, Møller kompetansesenter 1997
- Hvenekilde, A.
Eventyr fra 17 land – del 3, Møller kompetansesenter 1997
- Landsem, I, og Hansen, Aa (1998)
Lek med tegn 2 Felix Fabula, Universitetsforlaget
- Prøysen, A.
Kjerringa gir julegave, Døves Video, 1995, Bergen
- Prøysen, A.
Snekker Andersen og julenissen, Døves Video 1995, Bergen
- Rennie, D. (1995) *Skapa, teckenspråkspoesi Del 1-2*, SIH Læromedel
- Rennie, D. (1995) *Opplev teckenspråkspoesi lektion I-XVIII*, SIH Læromedel
- Taskoparan, B. og Stokka A. (1995)
Tegnspråkmoro og fantasi. Barnehagen for hørselshemmede, Stavanger
- Wiatzka m. fl. (1993) *Lek og fantasi på tegnspråk*, Ål folkehøyskole
- Zuckermann, M (1995) *1-2-3 idé* Døves Video, Bergen
<i>Julefortellinger</i> , 8 julefortellinger	Døves Video, 1993, Bergen
<i>Nordiske barneprogrammer</i>	Døves Video, 1996, Bergen
<i>Tegnfortellinger 1</i>	Døves Video, 1986, Bergen
<i>Tegnfortellinger 2</i>	Døves Video, 1993, Bergen
<i>Æsops Fabler</i> , 12 dyrefabler	Døves Video, 1991, Bergen
- Eventyr og fortellinger lest på tegnspråk 1*, Ål folkehøyskole og kurscenter for døve 1991
- Eventyr og fortellinger 2*, Ål folkehøyskole og kurscenter for døve 1991

Metode

Forslag til tverrfaglig temaorganisering

TEMA 1: DET BLÅ HUSET

Kroppsøving

- detektivlek med varierte bevegelser
- leke tradisjonsleker og regelleker ute (gjemsel, sisten, skyggesisten, doktorsisten, dødball, stikkball, hø i hatten, hoppe tau)
- ha lag og regler
- lage regelleker selv (eller lære noen av mor/bestemor)
- være ute, leke ute
- gå tur

Heimkunnskap

- arbeide med daglige oppgaver
- fordele ansvar i klassen
- holde orden, rydde
- vise hjelpsomhet og omtanke
- avfall og kildesortering
- dekke bord
- praktisere renslighet
- spise mat sammen
- bake boller

Norsk

- rim, regler, danseleker
- referat, innkalling, lover
- skrive fortellinger
- hemmelig klubb, hemmelig skrift
- lage tankekart
- alfabettrening
- lete etter nesten like ord
- substantiv
- stedsnavn
- ordtak
- finne opplysninger om detektiver

KRL

- utvikle evnen til å sette seg inn i andres situasjon
- rose og oppmuntre hverandre
- ta ansvar for hverandre
- Esops fabler

Samfunnsfag

- Se eventuelt Terrella 4 «Den hemmelige klubben»
- lover og regler på skolen og i samfunnet
- bli kjent med kultur- og fritidstilbud
- arbeide med lag og foreninger
- lage en klubb med regler
- bruke hemmelig språk, post, legge feller
- gå på biblioteket

Natur- og miljøfag

- Se eventuelt Terrella 4 «Søppel»
- fortsette arbeide med kildesortering og gjenvinning
- kompostbinge
- arbeide med potteplanter i klasserommet
- bruke steikeovn, bake boller
- bruke reflekse

Tegnspråk

- håndformrim
- forenings- og klubbarbeid
- ta ordet, tale og lytte
- trene med håndalfabet
- lete etter nesten like tegn
- substantivtegn
- ordtak

Matematikk

- FF4 Matematikk – Tema 1
- planlegge og gjennomføre aktiviteter
- dele inn i lag, grupper, partier
- kalender, klokke
- regler og rekkefølge i lek

Drama og rytmikk

- bruk tempo og rytme for å skape stemning
- lydvisjon som spenningsmoment
- lag visuelle og taktile dramatiske virkemidler til egne fortellinger
- danseleker og sangleker med bevegelse og klart innhold
- kreativt tegnspråk i gruppe med felles rytme

Arbeidsmåter

- samarbeide i par og i grupper
- holde møter, diskutere og ha avstemninger
- planlegge og gjennomføre
- finne opplysninger på Internett
- bruke biblioteket

Kunst og håndverk

- innrede og pynte klasserommet
- lage protokoll/referat eller detektivbok
- lage bilde av en hemmelige hage
- studere bilder i bøker
- lære å strikke
- lage klubbmerke
- lage «innbruddsalarm»
- skrive hemmelige beskjeder
- bygge hytte av tre
- spikre, skru, lime
- lage solur

Tema 1**Det blå huset**

(side 101–107)

På videoen *Felix Fabula 4 for døve, Tegnspråk, Tema 1* (heretter *videoen*), vil du finne følgende tekster oversatt til NTS:

Fra *Norsk boka*:

- Det blå huset
- Ordtak

Fra *Leseboka*:

- Geografivise
- Stans tyven
- Didriksendetektivene
- Den usynlige damen
- En musehistorie

Fra videoen *Felix Fabula 3, Tegnspråk – Tema 1 og 2*, kan følgende tekster passe til dette temaet:

Fra *Leseboka til Siri*:

- Blodet drypper
- Stormsvale-Jenny
- Den ekle jenta på biblioteket

Fra *Leseboka til Ivar*:

- Det er en krokodille under senga mi

Oversikt over arbeidsområdene i tegnspråk som førstespråk og norsk for døve**TEGNSPRÅK (NTS)**

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lese- trening, førfor- ståelse	Tekst- skaping ts-lab	Begreps- trening	Artikula- torer og virke- midler på NTS	Gramma- tikk	IKT
Møte- kultur, argu- menta- sjon, rim	Samtale i par eller gruppe, klasse- møter	Diskusjon, huske- leker, notat, stikkord, tankekart	Kartleg- ging, spørsmål	Samtaler, stikkord og referat	Steds- navn, opprin- nelse, lån fra andre språk, klubb- arbeid	Håndform, lån fra andre språk, hånd- alfabet	Substan- tivtegn, setnings- typer, like tegn	Se video, lage detektiv- historie på video, søke på Internett
Hver dag: Fortelle selv og lytte til NTS								

NORSK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lese-trening	Tekst-skaping	Skrive-trening	Voka-bular-trening	Bokstav-/lydtrening (tale-trening)	Gram-matikk	IKT (to-språklig)
Møte-kultur, argu-ment, stikkord, referat rim, regler	Bruk av tolk i samtale-situasjoner hvis nødven-dig	Gjen-fortelle på NTS, tegne, tanke-kart, drama-tisere	Kart-legging av lese-ferdighet, lese, for-berede tekster. Samtale på NTS, se tekst på video	Bruke stikkord, referat, resymé, forarbeid i ts-lab	Innbydel-ser, møteinn-kalling stikkord, referat. Forbered gjennom NTS	Kart-legging av stem-me, tale-ferdighet, øve rim, regler, hånd-alfabet	Øve steds-navn, ordtak	Sub-stantiv, setning, ord, stavelse	Søke på Inter-nett om Frøken Detektiv, om døve-forening og døve-forbund
Hver dag: Lese og skrive									

Arbeid med temaet

(side 98)

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<ul style="list-style-type: none"> • Håndform-rim • Forenings- og klubbarbeid • Ta ordet, tale og lytte • Trene med håndalfabetet • Lete etter nesten like tegn • Substantivtegn • Stedsnavn på NTS • Ordtak 	<ul style="list-style-type: none"> • Rim, regler, danseleker • Referat, innkalling, lover • Skrive fortellinger • Hemmelig klubb, hemmelig skrift • Lage tankekart • Alfabettrening • Lete etter nesten like ord • Substantiv • Stedsnavn • Ordtak • Finne opplysninger om detektiver

Mange av forkunnskapene som barna trenger for å få utbytte av *Felix Fabula 4* er knyttet til hendelser og personer i de foregående bøkene. Derfor er det lurt å bruke litt tid på å oppsummere livet i klassen til Siri og Ivar på Li skole fra 1. – 3. klasse i oppstarten av det nye skoleåret. Bruk videomateriellet som er laget. Dere kan for eksempel gå tilbake til 1. klasse og se på fortellingen om da Ivar fant hunden Varg. Varg er med også i 2. og 3. klasse både i fortellinger og lesestoff. Forhåpentlig har også de døve barna oppnådd følelsen av å kjenne barn og voksne i denne klassen på en slik måte at de kan identifisere seg med dem og dele erfaringer med dem.

Eva og Knut som er døve og vil være 6. klassinger i år, er mer perifere i handlingen, men jeg håper likevel at de to kan være representanter for døve barn, og gi noen gjenkjennende opplevelser om det å være døv.

Klubbarbeid

Døve har lange tradisjoner med klubb- og foreningsliv i Norge. Den første døveforeningen ble stiftet i 1878 i Kristiania (O. I. Schrøder: *Døveforeningen 1878-1978*, Aschehoug 1978). I døveforeningene snakker døve selvfølgelig NTS ubesværet sammen. Det er deres arena. Er det hørende tilstede som ikke behersker tegnspråk, vil de få føle at språksituasjonen er snudd. NTS blir majoritetsspråket. I de største byene har døveforeningene ofte juniortilbud.

Døve barn må få så mange arenaer som mulig hvor de kan få bruke sitt språk. Det betyr, spesielt med tanke på dem som går i bostedsskole, at forholdene må legges til rette for muntlig samhandling. Barna skal ha anledning til å bearbeide tankene sine gjennom monolog og dialog. Du må stille mange oppmuntrende spørsmål og gi respons og kommentarer. Slik kan barna få hjelp til å få orden på tankene sine og utvikle evnen til desentrering (se artikkel i *Lyse idéer 4* side 37).

Både ved skoler for døve og ved skoler hvor døve barn går sammen med hørende, er klubb- og foreningsarbeid et godt utgangspunkt for å bevisstgjøre behovet døve har for to språk. Lover, regler, innkallinger og referater må de skrive på norsk. Det hører med til forberedelsene å huske å bestille tolk i en klubb med både hørende og døve medlemmer. Døve klubbmedlemmer må kunne følge meningsutvekslinger på tegnspråk. Som møtedeltakere skal de lytte når andre snakker og lære å ta ordet. Når døve har innlegg på møtet, stemmetolker tolken det som blir sagt på NTS.

En detektivklubb med døve detektiver som er vant til å avlese kroppsspråk og ansiktsuttrykk og ellers er flinke til å bruke øynene, vil sikkert oppklare mange skumle saker. Hemmelige tegn og hemmelig skrift kan kombineres, gjerne i form av rim både på NTS og norsk.

Hemmelige beskjeder kan gis med en bestemt håndform eller ved at alle tegnene artikuleres på samme sted. Barna kan også øve seg på å hviske på NTS. Når døve hvisker, bruker de gjerne små tegn og gjerne med artikulasjonssted et annet sted enn vanlig og de gjør små bevegelser med munnen.

I tillegg kan det være lurt å lage hemmelige skriftlige beskjeder, gjerne på rim. Etter hvert som barna blir mer fortrolig med norsk, kan de selv prøve å lage vers med rim og rytme. Barna må få mulighet til bruke begge språkene. Språklig bevissthet er fortsatt et vesentlig element i den kognitive prosessen som leseforståelse er.

*Hvordan kan jeg si eller skrive dette slik at andre forstår hva jeg mener? Får døve barn anledning til å sette tegn på tankene sine, vil det danne basis for et nytt behov: å sette ord på tankene sine når de skal skrive (les side 41 i *Lyse idéer*).*

Lesetrening

I tilleggsheftene til *Felix Fabula* for 1., 2. og 3. klasse, blir du oppmuntret til å la barna skrive og lese tekster som de kjenner innholdet i. Det kan være tekster de selv har laget gjennom samtaler på NTS eller på videoopptak i ts-lab. Det kan være tekster de er blitt kjent med gjennom en forteller, eller fra video. Hensikten er at barna får aktivert sin førforståelse for en tekst de skal lese. I løpet av 4. klasse skal de også lære å finne strategier for å møte en ukjent tekst. Les om lesing foran i heftet.

Muntlige aktiviteter

Les på side 36 i *Lyse idéer 4* om å snakke sammen i to-gruppe og i større grupper. I en klasse med døve barn bør det ikke være noe problem å få dette til. Der kan elevene snakke sammen slik som det er beskrevet i artikkelen og med de samme fordeler. I en klasse hvor bare ett av barna er døvt, må det være tolk til disposisjon.

Læringsstrategier

I arbeidet med tankekart i gruppe trenger døve barn en sekretær. Det kan bli litt for komplisert både å snakke og skrive. Når man skal snakke NTS og samtidig notere må blikket flyttes fra den som snakker til papiret flere ganger. Etter hvert som barna blir vant med arbeidsformen, kan en av elevene være sekretær og skrive ordene til tankekartet. Arbeid med tankekart kan/bør være en aktivitet hvor begge språk er aktivt i bruk og være med til videre styrking av barnas to-språklige bevissthet. *Jeg bruker NTS til å snakke og tenke høyt, og norsk til å skrive og lese.* (Les om tankekart på side 40 i *Lyse idéer 4.*)

Bokstav-/lydtrening

Trening med bokstaver og lyder er en aktivitet som hører inn under norskfaget. Det er greit å begynne med rim og regler, men velg noe som er forholdsvis lett. Rimene bør være lette å kjenne visuelt og reglene bør ha en regelmessig rytme.

Rimene *kåpe – såpe, vann – tann*, er lette å se, *venner – sender, vann – sand*, har ikke visuell likhet.

*En gul knapp,
virre virre vapp,
- du slapp*

Jeg vet mange døve barn som liker rytmen i denne regla. De bruker stemmen og klapper til.

Døve barn vil ha fordel av de foreslåtte øvelsene med å finne ord i teksten som har like orddeler (-age i hage, klage, lage), og å se etter et bestemt ord i forskjellige sammensatte ord (skolegård, skolekjøkken, skolesekk osv.). Du bør kontrollere at barnet oppfatter innholdet i ordene de finner.

Stedsnavn

I fagplanen står det at barna skal arbeide med lokale stedsnavn. Bruk listen på side 104 når du skal forklare barna stedsnavnenes opprinnelse. La barna gjøre slike undersøkelser som er foreslått.

Bruk også eksempler fra NTS når du forklarer norske stedsnavn. Hvis de får undre seg over ord og tegn for dal, vik, heim osv., kan det føre til at de forstår bedre hvordan navn kan oppstå. Les om stedsnavn foran i heftet.

(side 99)

Ordtak

Bruk flere innfallsvinkler når barna skal arbeide med ordtak. La dem tegne, dramatisere og diskutere på NTS. Ordtakene som døve bruker, er lån fra norsk og brukes lite i dagligtale. Eksempler på ordtak som brukes blant døve er:

- BORT – BRA - HJEM - BEST Borte bra, men hjemme best.
- LER – SIST - LER - BEST Den som ler sist, ler best.

Substantiv

Når barna skal arbeide med substantiv på NTS kan du bruke de samme prinsippene som er foreslått i *Norskboka* og *Arbeidsboka i norsk*.

I arbeidet med konkreter kan du spørre om tegnet for bestemte gjenstander, noe de kan *ta på*. Når du skal få barna til å tenke på abstrakte substantiv kan det være en hjelp å lede dem med spørsmål om noe de har et forhold til.

Kjente abstrakte substantivtegn som barna sikkert kjenner, kan være: TEGN, ORD, STORM, EVENTYR, VITS, REGEL, RIM

Snakk om setningsmarkører. La barna vise hvilke markører som er aktuelle for spørsmål og utrop. Hvilke markører er aktuelle når vi forteller noe. Repetér ved å se på videoene fra 2. og 3. klasse hvor markører er vist.

På videoen *Felix Fabula 2 for døve, Besteforeldre forteller og grammatikk i tegnspråk* kan dere se på følgende eksempler i grammatikkdelen: 1, 2, 3, 18, 24 og 25. På videoen *Felix Fabula 3 for døve, tegnspråk, Tema 2*, finner du eksempler på markører og oppgaver.

På videoen til *Felix Fabula 4, Tema 7* finner du stoff om substantiv.

I arbeidet med substantiv må begge språkene være i aktivitet. Etter hvert som barna finner substantivtegn, kan de skrive dem på norsk på et ark, flip-over eller tavle. Et barn kan ha sekretærfunksjon i den muntlige fasen, eller du hjelper til. La barna skrive ordene slik de kommer på dem for eksempel i flertallsform eller bestemt form. Når du skriver, kan du skrive dem i ubestemt form uten artikkel. Kommer flere former opp, forklarer du betydningen uten å bruke mye tid på det. Det vil komme senere. La barna arbeide med tankekart og tabeller slik som det er vist i *Norskboka side 19* og i *Arbeidsboka side 9*.

Undersøk om barna husker hva setninger, ord og stavelser er.

Oppsummering

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<i>Sjanger:</i> Snakke på møter, holde seg til saken, lære møtekultur. Rim.	<i>Sjanger:</i> Skrive møteplan og referat. Rim.
<i>Tale og lytte:</i> Diskutere og argumentere i møter, lytte til andre.	
<i>Lesetrening:</i> Forberede tekster, gjenfortelle leste tekster. Lærer kan vurdere hva barnet har forstått.	<i>Lesetrening:</i> Barna leser forberedte tekster.
<i>Tekstskaping:</i> Barna lager innlegg og oppsummerer møter, gjerne på video eller gjennom samtale. Tegnspråkrim.	<i>Skrivetrening:</i> Skrive i forbindelse med sjangerarbeidet.
<i>Læringsstrategier:</i> Samtaler, huskeleker	<i>Læringsstrategier:</i> Tankekart
<i>Bokstavtrening:</i> Håndalfabet, alfabettrening.	<i>Bokstav-/lydtrening:</i> Rim, trening med håndalfabet, alfabettrening, hemmelig skrift, lete etter ord hvor orddele er like.
<i>Begreptrening:</i> Snakke om ordtak og stedsnavn.	<i>Vokabulartrening:</i> Arbeid med ordtak og lokale stedsnavn.
	<i>Muntlig bruk av norsk:</i> Øve på å si stedsnavn med både stemme og rytme.
<i>Grammatikk:</i> Substantivtegn.	<i>Grammatikk:</i> Substantiv.
	<i>Internett:</i> Finn opplysninger om detektiver og om stedsnavn.

Arbeid med litteratur, besøk på biblioteket

Du bør i god tid ta kontakt med biblioteket og be dem ta inn videoer på NTS slik at de er tilgjengelig når klassen kommer på besøk. Når klassen får informasjon om bibliotekets tilbud, må barna få vite at det fins videoer på tegnspråk.

Problemet med at 9-åringer faller mellom to stoler i valg av passende bøker, gjelder i høy grad også for døve barn. Tekstene i bøker for 8 – 10 år, kan inneholde mange ord de ikke kjenner. Utvalget vil derfor sannsynligvis være enda mer begrenset for dem. Det kan være en idé å gjøre avtale med bibliotekaren på forhånd slik at hun/ han kan legge fram et utvalg bøker med ulik vanskelighetsgrad. Barna vil neppe gå til kroken for de minste for å finne bøker (se videoen for Tema 1 i 3.klasse om *Den ekle jenta på biblioteket.*)

De fleste døve barn i 4. klasse vil streve med innholdslesing. Derfor er det viktig at læreren, i samarbeid med hjemmet, eventuelt elevhjem og SFO, sporer til nysgjerrighet på innholdet i bøker. Voksne må lese for dem på NTS.

Vi har valgt ut flere av utdragene fra bøker fra *Leseboka*, og oversatt til NTS på videoene *Felix Fabula 4 for døve, Tegnspråk, Tema 1 og 2.*

Døve fjerdeklassinger bør i løpet av skoleåret komme gjennom handlingen i flere bøker, selv om leseferdighetene ikke er kommet på et så høyt nivå at de leser på egen hånd. Noen bør lese for dem, de kan se video og de kan lese selv med nødvendig hjelp og støtte, alt etter hvor vanskelig boka er. Under navnet *Det gyldne tegnet*, er bøker oversatt til NTS. Se oversikt bak i heftet.

Arbeid med telefonkatalogen

De fleste døve har tilgang til teksttelefon og de voksne har som regel mobiltelefon med tekstmelding. Døve kan også telefonere via bildetelefon eller videotelefon. Ennå er ikke bildetelefonen vanlig i hjemmene til døve, men etter hvert som den tekniske kvaliteten blir bedre, vil den nok bli mer utbredt.

Det fins en egen teksttelefonkatalog. I denne katalogen er det mye informasjon om døve og kommunikasjonsteknologi. Det er mye annen nyttig informasjon der også. Den blir utgitt av Døves trykkeri og kan bestilles derfra. Adressen er Postboks 3171, Årstad, 5829 Bergen.

Teksttelefonkatalogen er aktuell å ha ved siden av den vanlige telefonkatalogen når barna skal løse oppgaver.

I tillegg til oppgaver som er foreslått i *Lyse idéer 4*, kan barna også:

- finne nummeret til tolkeformidlingen for deres fylke
- finne nummeret til kompetansesenteret for deres region
- slå opp på en side i teksttelefonkatalogen og finne ut hvor mange som har adresse i for eksempel Oslo
- snakke om bruken av teksttelefonformidlingen 149.
- finne telefonnummeret til døve personer som de kjenner

Hemmelig klubb

I klubbarbeid har barna mulighet til å oppdage at de har bruk for begge språkene. Innlegg og diskusjoner må være tilgjengelig på NTS. Dagsorden, regler, lover og referater må skrives på norsk og forklares på NTS. Barna møter her en ny terminologi som har sine tegn og ord.

I stedet for passord kan klubben ha et hemmelig tegn. Tegnet må utføres på en måte som utenforstående ikke oppfatter.

(side 100)

Hvem har vært her?

Aktivitetene som er foreslått her er visuelle og passer for døve barn. Barna kan trene opp oppmerksomhet og observasjonsevne ved å øve seg på å beskrive personer. Hårfarge, øyenfarge, hva en person som har forlatt rommet hadde på seg. De kan se på hverandre og anslå omtrent hvor høye de er osv.

Hvem gjorde det?

Koder og hemmelige meldinger, skrive bøker selv, slike oppgaver som er foreslått her i *Lyse idéer 4* må du vurdere for din/dine elever. Gå veien om NTS når noe skal skrives.

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(side 103)

Oppgaver på side 10**TEGNSPRÅK**

1 Samtal om bildet på side 6 og 7 og ta utgangspunkt i spørsmålene som er foreslått i *Lyse idéer 4*. Bruk transparent av bildet. Barna kan lage en fortelling om hva de tror vil skje. (ts-lab)

2–3 Etter samtalen og en gjennomgang av historien om *Det blå huset*, kan barna se videoopptaket av fortellingen. Etterpå kan de gjøre oppgaven.

4 La barna se om igjen på *videoen* avsnittet som tilsvarer teksten på side 8. Snakk om hvordan fortelleren bruker NTS. *Kan noe av det han sier sies på andre måter? Bruker han noen tegn som du ikke forstår?*

6 Utdraget fra boka om den usynlige damen er lest inn på *videoen*. Husk å forbered barna på det de skal se ved å fortelle historien eller innholdet i den, før de ser den. Barna utfører oppgaven videre som den står.

7 Det hører med under tegnspråkfaget å vite mer om døves kultur og aktiviteter. Internettadressen til Norges døveforbund er: <http://www.norges-doveforbund.no/>

NORSK

1 Observer barna når de diskuterer og gjør deg notater underveis. Bruk videoopptaker. Da kan du lettere hjelpe med å rekonstruere fortellingen sammen med barna hvis de skal skrive en norsk tekst. Du kan være med i diskusjonen og skrive etter hvert som fortellingen tar form.

4 La barna lese teksten og skrive opp vanskelige ord i en egen bok. Bruk NTS for å forklare. De kan skrive forklaringer på norsk i boka. Det blir en ordbankbok som de kan bruke framover. De kan lage boka med et alfabetregister, så blir det lettere å bruke den som oppslagsbok.

5 På biblioteket kan barna også skrive titler på tegnspråkvideoer. Hvem som forteller på videoen og hvor videoen er laget, er også nyttig informasjon.

6 Barna leser om den usynlige damen. Tilpass eventuell hjelp og still kontrollspørsmål.

7 Søk på Frøken Detektiv på Internett. Å søke på Internett blir i hovedsak en norskoppgave. IKT hjelpemidler er nyttig

døve. Det er derfor viktig at de får prøve seg selv om de kanskje ikke klarer å lese all informasjonen ennå. Forklar på NTS.

Oppgaver på side 11

TEGNSPRÅK

- 1 P  videoen blir noen ordtak som brukes blant døve vist og forklart. Når dere har sett på dette kan barna tenke etter om de kjenner noen ordtak selv.
- 3 Oppgaven med å lage fortelling eller tegneserie kan barna løse to og to. Gjør videoopptak når de diskuterer eller la dem bruke ts-lab.
- 4 Mimeleker er gunstig også i blandet klasse, alle kan delta.

Oppgaver på side 12

TEGNSPRÅK

- 1 Se på *videoen* hvor Monica viser tegnene for naturbegrepene som er med i mange navn. DAL, VIK, BERG, FJELL, LI,  S osv. La barna få i oppgave å si så mange stedsnavn de kan komme på. Ta det gjerne opp på video. Samtal om hvordan de tror det ser ut på de forskjellige stedene.
- 2 Snakk om lokale stedsnavn. Hvis det er flere døve i klassen kan du få dem til å tenke over hvordan de avtaler   møtes på ett bestemt sted. Hvordan beskrive de møteplassen.
- 3 Døve barn kan også intervju voksne om navnetegn. En voksen d v kan ta barna med på en «reise» på et kart og vise tegn for ulike byer og steder.
- 6 Barna kan lage beskrivelse av et sted på video. De kan skifte på oppgavene med å filme og   være fortellere. Gjør opptak i nærmiljøet og fortell på NTS hva stedene heter, eventuelt hvilken opprinnelse navnene har, om det har skjedd noe spesielt på stedet, hvem som har vært der, bodd der osv.

NORSK

- 1 Barna kan skrive ordtakene i arbeidsbøkene og eventuelt illustrere dem. Dere kan diskutere noen aktuelle ordtak. F. eks. *Ingen kjenner dagen før sola går ned. Lita tue kan velte stort lass. Der det er hjertrom, er det husrom.* Disse kan illustreres ved dramatisering og tegneserier. Forklar og diskuter de abstrakte begrepene.
- 3 Barna skriver fortellingen etter arbeidet på NTS. Hvis de lager tegneserier, kan barna skrive i snakkebobler.

NORSK

- Barna kan skrive ordene på naturbegrepene på norsk og lage tegninger til. Se på videoopptakene og skriv stedsnavnene som barna har sagt.
- 2 Skriv de norske ordene for de lokale stedsnavnene og vis hvordan norske ord og tegn kan ha sammenheng. Noen stedsnavn har ingen logisk tilknytning til norske stedsnavn. Lokalnavn kan få helt spesielle tegn som ikke lar seg oversette til norsk.
  - 3 Barna kan skrive steds- og bynavn på et kart.
  - 6 F r barna eventuelt lager en video, kan de planlegge hva de vil gjøre opptak av og hva de skal fortelle. De kan lage en skriftlig plan for arbeidet.

Oppgaver på side 13

TEGNSPRÅK

1 Lek med rim på tegnspråk. Det er barna vant til fra tidligere. Snakk om hva som kan være likt i tegn som rimer. Håndform, plassering (artikulasjonssted), bevegelse og retning. Se eksempler på *videoen*.

2 Lek med håndformer, retning, artikulasjonssted og bevegelser i NTS. La barna lage dikt eller historier med beskrivelser. Bruk ts-lab eller gjør videoopptak.

3 Du kan gi barna oppgaver hvor du på forhånd har bestemt hvilke tegn og hvilke virkemidler de skal bruke når de lager dikt, eller barna kan bestemme sammen hvilke tegn og virkemidler de skal bruke. Utgangspunktet blir da likt for alle, men hvordan blir resultatene?

Oppgaven kan være: Lag et dikt med tegnene HUND, GUTT, HUS, SKOLE og BOK og bruk lokalisasjon. Eksempel på *videoen*.

4 Du må vurdere om dine elever er kommet så langt i norsk som denne oppgaven krever.

NORSK

1 Denne oppgaven er nyttig for døve barn. Store ark med rimord som er visuelt like, kan hjelpe dem å se rimene. Det er viktig at dere gjennomgår hva ordene betyr. Bruk ordene i den perioden arkene henger oppe. La barna lese ordene i setninger og gjengi innholdet på NTS.

Barna får flere holdepunkter ved å si ordene med stemme og klappe rytmen til.

2 Oppgaven kan gjøres som foreslått.

3 Oppgaven kan gjøres som foreslått.

Oppgaver på side 14

TEGNSPRÅK

2 Snakk om detektiver. I samtalen med barna finner du ut hvor stor interessen er. Bruk de spørsmålene som er foreslått. Hvis dere velger å ikke snakke om detektiver, kan et forslag være å beskrive forskjellige personer og/eller yrkene deres.

3 Dette diktet finner dere i en NTS-versjon på *videoen*. Snakk med barna om diktet.
Går det an å forstå dette diktet?
Kan noen stjele deler av kroppen?
Hvordan føler mannen seg?
Hva husket han å passe på?
Går du omkring og passer på knærne dine?
Hvorfor?

Konkret og abstrakt. Fantasi og virkelighet. Dette kan bli en filosofisk diskusjon.

NORSK

1 Oppgaven kan gjøres som foreslått.

3 Les diktet i *Leseboka* etter at dere har pratet sammen om det og sett det på video på NTS.

4 Barna kan se på bildet på side 15 i Norsk-boka og snakke om hva de ser. De kan arbeide sammen to og to. Det kan være morsomt å ta en slik samtale opp på video.

5 *Da jeg var detektiv.* Bruk samtale og sekretærfunksjon i arbeidet med tekstskaping.

5 Etter forarbeidet på NTS, kan barna skrive hver sin tekst om løsningen på mysteriet, eller de kan skrive en felles tekst.

Oppgaver på side 16

TEGNSPRÅK

3 Finn fem tegn med samme håndform, artikulasjons sted eller bevegelse

4 Arbeid med teksttelefonkatalogen.

Hva brukes den til?

Hvorfor er det laget en egen telefonkatalog for teksttelefon?

Hvem bruker den?

Hvor er den utgitt?

5 La barna studere bildet. De kan arbeide sammen to og to og diskutere hva som er rart på bildet. Klarer de å forklare det?

6 Geografivisa er oversatt til NTS. De forskjellige lands- og stedsnavn er gjengitt med navnetegn. Kjør videoen og la barna be deg fryse bildet når de ser et navnetegn på land eller sted.

NORSK

1, 2 og 3 Disse oppgavene gjøres som foreslått.

4 Bruk begge katalogene til denne oppgaven. Barna kan sammenligne måten navnene er sortert på.

5 Gjør oppgaven som foreslått.

6 Skriv navnene på tavla etter hvert som barna finner dem. Rydd dem etter alfabetet. Etterpå kan de lese navnene med stemme og rytme.

Oppgaver på side 19

TEGNSPRÅK

2 La barna gå på tingjakt i klasserommet og si tegnene på det de finner. Hvor mange pulter er det i klasserommet? La barna finne ut hvordan NTS får fram flertall. Det er ikke sikkert at de kommer fram til samme løsning. Diskuter de eventuelle ulike løsningene.

3 Har noen av substantivtegnene de fant samme håndform? Hvor mange enhåndstegn og tohåndstegn fant de?

4 Gå på jakt etter substantivtegn på bildet av *Det blå huset*. Bruk ts-lab eller gjør videoopptak. Hvordan får de fram at det er flere barn der? Trær? Er det andre ting det er flere av?

5 Finn fem navnetegn. Forklar for hverandre hva egenavn betyr. Finn fem tegn på ting eller tanker. Snakk om hva fellesnavn betyr. Se på *videoen* om substantiv.

NORSK

1 Gjør oppgaven som foreslått.

2 Lag en gloseliste over substantivene de fant på NTS. Skriv flertallsformen på de aktuelle ordene.

3 Gjør oppgaven som foreslått.

4 Skriv gloseliste under jakten på bildet. Snakk med barna om de ordene de fant som ikke bøyes regelrett i flertall på norsk.

5 Barna kan ta utgangspunkt i tegnene de fant og sette opp i tabell og tankekart som vist i boka.

6 Barna velger noen av substantivtegnene de fant og lager en fortelling eller utsagn på NTS, gjerne i ts-lab. Gi barna i oppgave å tenke over hvordan tegnene kan bli forskjellig fra grunnformen når de bruker dem i en sammenheng.

7 Didriksendetektivene
Se på oversettelsen til NTS på *videoen*.

8 Oppgaven gjøres på NTS.

6 Barna kan skrive tegnspråkfortellingen på norsk, eller de kan lage en ny fortelling på norsk.

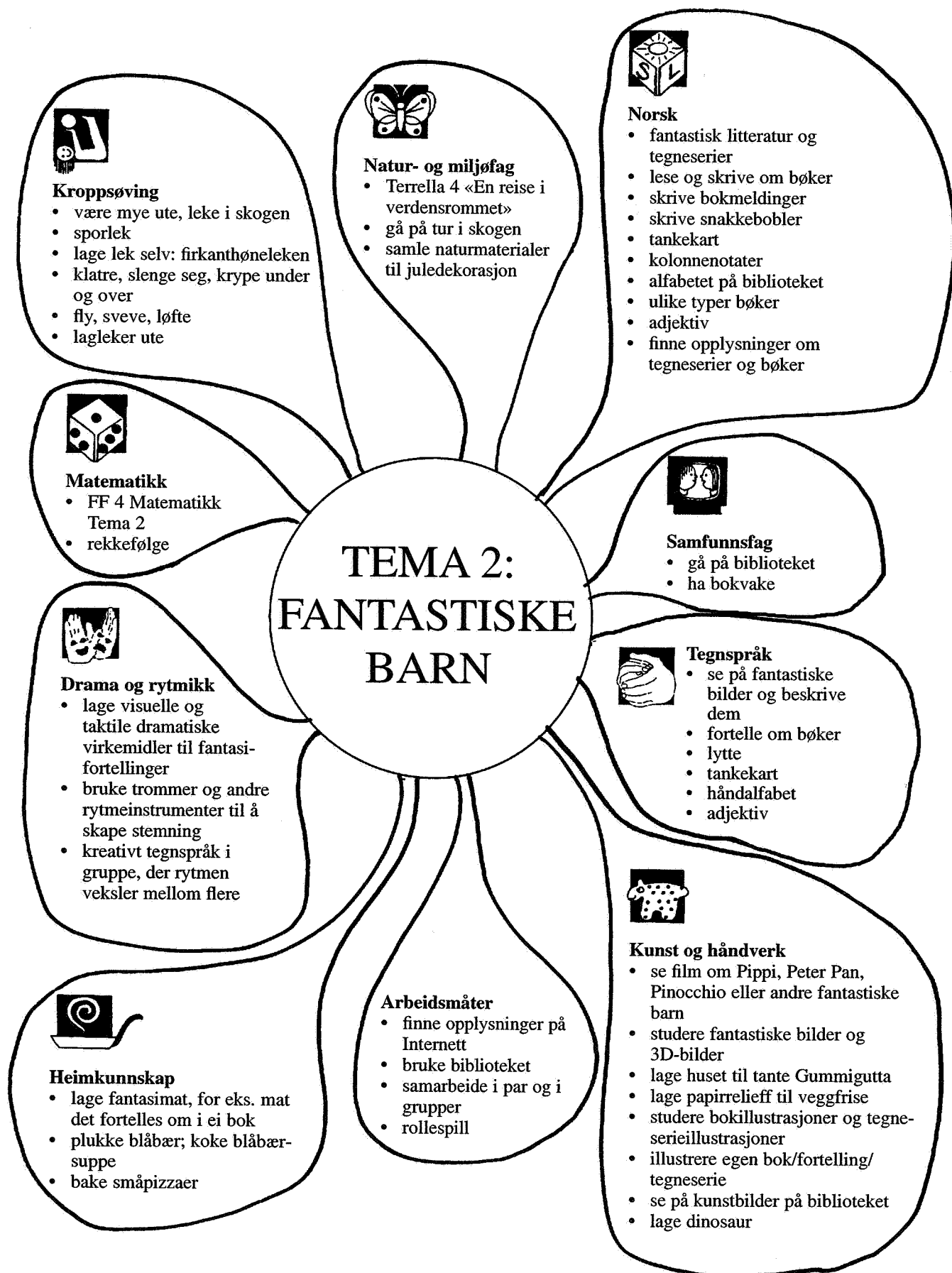
Drama og rytmikk

(side 103)

- Bruk av tempo og rytme for å skape stemning
- Lyd/vibrasjon som spenningsmoment
- Lage visuelle og taktile dramatiske virkemidler til egne fortellinger
- Danseleker og sangleker med bevegelser og klart innhold
- Kreativt tegnspråk i gruppe med felles rytme

Barna kan komponere rytmesekvenser på trommer som passer til fortellingen om det blå huset. De kan også arbeide med selve fortellingen på tegnspråk, og bruke tempo og rytme for å få fram stemning og spenning. De kan dramatisere historien om det blå huset. Se også *videoen Rytmen i 4. klasse* Del 1 under avsnittet Rytmikk 1.2 Dans og følelser, 1.3 Afrikanske trommer og 1.4 Afrikansk dans.

Forslag til tverrfaglig temaorganisering

Tema 2

Fantastiske barn

(side 108–113)

På videoen *Felix Fabula 4 for døve, Tegnspråk Tema 2* (heretter videoen) vil du finne følgende tekster oversatt til NTS:

Fra *Norskboka*:

- Rammefortellingen: Bokvake på Li skole (forkortet)

Fra *Leseboka*:

- Pippi leker med noen konstabler
- Matilda
- Løven, hekse og klesskapet
- Hønemannen
- Linus og Signe

Fra videoene *Felix Fabula 3, Tegnspråk Tema 2, 6 og 8* kan følgende tekster passe til dette temaet:

Fra *Leseboka til Siri*:

- Teskjekjerringa og den overtruiske frua

Fra *Leseboka til Ivar*:

- Det er en krokodille under senga mi
- Lille Rødhette og ulven
- Drømmen til Sohir

Oversikt over arbeidsområdene i tegnspråk som førstespråk og norsk for døve

TEGNSPRÅK

Arbeidsmåter	Sjanger	Læringsstrategier	Fortelle og lytte	Lese-trening	Tekst-skaping ts-lab	Begreps-trening	Artikulatorer og andre virkemidler i NTS	Grammatikk	IKT
Fantastiske barn	Fantastisk litteratur	Dramatisere, tegne, gjenfortelle i ts-lab, tankekart, kolonne-notat	Samtaler, gjenfortelle, fortelle	Forberede tekster før stillelesing, gjenfortelle, analysere. Få førforståelse gjennom NTS	Striper med tegneserier, innhold, resymé av bøker	Om bibliotek, oppslagsbøker. Erfaringer og opplevelser aktiveres på NTS	Håndalfabetene	Beskrivelse, adjektivtegn, assimilasjon	Finne opplysninger om tegneserier
Hver dag: Fortelle selv og lytte til NTS									

NORSK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lese-trening	Tekst-skaping	Skrive-trening, samtaler på NTS	Bok-stav-/lyd-trening	Vokabu-lar-trening	Gram-matikk	IKT
Fantastisk litteratur, tegneserier	Bruke tolk i samtale-situasjoner	Gjenfortelle på NTS, tegne, tankekart, kolonnenotat	Stillelesning med kontrollspørsmål på NTS. Samtaler på NTS	Lage tekst, tegneserie, fortellinger, bokmeldinger. Samtaler på NTS, ts-lab	Skrive tegneserier, fortellinger, bokmeldinger	Alfabet-trening, bøker og forfattere, uttale, rytme	Bibliotek, ulike ord og uttrykk, oppslagsbøker	Adjektiv	Søke etter opplysninger om tegneserier og bøker
Hver dag: Skrive og lese									

Arbeid med temaet

(side 110)

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<ul style="list-style-type: none"> • Se på fantastiske bilder og beskrive dem • Fortelle om bøker • Lytte • Tankekart • Håndalfabet • Adjektiv 	<ul style="list-style-type: none"> • Fantastisk litteratur og tegneserier • Lese og skrive om bøker • Skrive bokmeldinger • Skrive snakkebobler • Tankekart • Kolonnenotater • Alfabetet på biblioteket • Ulike typer bøker • Adjektiv • Finne opplysninger om tegneserier og bøker

Rammen rundt dette temaet er Siri sin fantastiske drøm. I drømmen gjenkjenner hun handlinger fra bilder, bøker og tegneserier.

På videoen finner du denne rammefortellingen gjenfortalt på NTS. Den er delt opp i samsvar med teksten i *Norsk boka*. Tekstene på sidene 24, 25, 26, 29 har vi hoppet over. Teksten i tegneseriene er ikke gjenfortalt på NTS. Gjennomgå handlingen i tekstene før dere ser på videoen.

Det kan bli mange tekster for døve barn å komme gjennom her i Tema 2. Velg derfor ut noen tekster som dere går gjennom mer grundig. Gjør valget på grunnlag av barnas interesser. Ta hensyn til Oppgaver i *Arbeidsboka* når du velger, slik at barna får bakgrunnskunnskaper for å kunne løse de oppgavene du gir dem.

I videomaterialet for *Felix Fabula 4 for døve* er flere av utdragene fra bøker som står i *Leseboka* gjenfortalt på NTS. Ingen av de bøkene som det er tatt utdrag fra, fins oversatt i sin helhet til NTS.

Døve elever bør oppmuntres til å lese bøker selv, men som nevnt før, er det mange døve 9-åringer som ennå vil streve med innholdslesingen.

Ofte har fantastisk litteratur tøyseord og morsomme, konstruerte uttrykk. For en som ikke kjenner strukturen i språket så godt og har problemer med innholdslesing, kan slike konstruksjoner by på problemer. Døve barn er utsatt her, og det kan gå utover motivasjonen deres for å lese selv. Som før nevnt, er de i en kritisk periode i leseprosessen. Et viktig mål bør likevel være at barna kommer gjennom handlingen i eventyr og hele bøker på egen hånd. De trenger hjelp til å velge lesestoffet. Mange vil sikkert også trenge mye oppmuntring og litt assistanse underveis når de tar fatt på bøkene.

I løpet av 4. klasse skal barna bli lest for og de skal lese selv så mye som mulig. Ny fantastisk litteratur blir en del av denne generasjonens felles kulturgrunnlag. Det gjelder døve barn også. De må få tilgang til denne litteraturen i størst mulig grad.

Hvis du har blandet klasse, må du samarbeide med tolken når du velger bøker for høytlesning.

Følg rådene fra *Lyse idéer 4* om elevaktiviteter i forbindelse med stillelesning og høytlesning. Det er gunstig for døve barn å lære å lage kolonnenotat. Når de har lært hvordan det skal utføres, kan barna diskutere og lage kolonnenotat sammen før de etter hvert kan bruke det på egen hånd.

Arbeid med tegneserier

Tegneserier har vært og er en viktig faktor for mange døve barn på veien til å løse lesningens mysterium. Lærere for døve har lenge bevisst brukt tegneseriestriper som hjelpemiddel i undervisningen for å synliggjøre handlingen og etter hvert knytte til tekst. Tegneserier har tradisjonelt ikke vært helt akseptert i undervisningen. Det var noe barna kunne lese hjemme til underholdning. Det var foreldrenes ansvar.

Voksne døve har fortalt meg at lesing av tegneserier betydde mye for dem for å forstå sammenhengen mellom handling, skrevne ord og uttrykk. Når de begynte å interessere seg for *Donald*, *Supermann* og andre tegneserier, leste de handlingen ut fra bildene. Det visuelle uttrykket ga dem holdepunkter for å kunne danne en historie. Etter hvert la de merke til bokstavene som viste lydeffekter som ZZZ!, GRRR!, WROOOM!

Det hendte at bildene ikke ga dem en logisk handling. De gikk til foreldre, søsken eller andre voksne og spurte. Da ble de oppmerksomme på at snakkeoblene kunne ha betydning for handlingen, og det ble viktig å finne ut hva som sto der.

Det kan være lurt å ha tegneserier i lesekroken og i skolebiblioteket, og at barna får lov å ha med seg blader på skolen. Da kan de byttelåne.

I dette temaet skal barna arbeide med tegneserier. Døve barn bør kunne gjennomføre Oppgaver rundt tegneseriene slik som det er foreslått i *Lyse idéer 4*. Les på side 66.

Les om arbeid med adjektiv foran i dette heftet.

Oppsummering

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<p><i>Sjanger:</i> Fantastisk litteratur. Les for barna. Tegneserier. La barna fortelle. Gi dem hjelp for å forstå tekstene knyttet til bildene.</p>	<p><i>Sjanger:</i> Fantastisk litteratur, tegneserier.</p>
<p><i>Fortelle og lytte:</i> La barna fortelle om det de har opplevd eller lest, og lytte til hverandre.</p>	
<p><i>Lesetrening:</i> Du kan vurdere barnas leseferdighet ved å la dem fortelle innholdet i tekster de har lest på NTS.</p>	<p><i>Lesetrening:</i> At døve barn skal lese høyt er egentlig ulogisk. De får ikke feedback gjennom øret. Hva kan nytten være da? Begrunnelsen er at de ved å bruke taleorganene; stemme, munn og tunge kan kjenne hvordan lydene formes. Rytmen i norsk er også et viktig element i høytlesingen. Det gir følelse av flyt i språket. La barna lese dikt, regler og setninger høyt, samtidig i <i>talekor</i> og slå takten. Dersom du ønsker å trene nøye på uttale med barna, bør det skje i enetimer. Spør barna om innholdet i tekstene de har lest etter prinsippet <i>Forholdet Spørsmål Svar, FoSS</i>. (Beskrevet i <i>Tilleggshäfte til Lyse idéer 3</i> side 30 og i heftet <i>Lære å lære</i> av Liv Engen og Caroll M. Santa, side 36). Slike spørsmål skal barna etter hvert stille seg selv når de leser.</p>
	<p><i>Skrivetrening:</i> Å fylle ut snakkebobler på tegninger eller i tegneserier er fin skrive- trening. La barna ha en egen ordbankbok hvor de skriver ord og uttrykk fra leseteksten som de syntes var vanskelig, ordbankboka. Det kan være lekse å finne på nye setninger hvor disse ordene og uttrykkene blir brukt.</p>
<p><i>Læringsstrategi:</i> Nyten av tankekart og kolonnenotat må innarbeides gjennom diskusjon. Denne prosessen er viktig både før og etter notatene, og må skje på NTS. Skriv notater på tavle underveis i diskusjonen, så blir det lettere når barna skal skrive selv.</p>	<p><i>Læringsstrategi:</i> Skriv korte fraser og ufullstendige setninger i arbeid med tankekart og kolonnenotat. I slike situasjoner er det ikke om å gjøre å lære barna å skrive korrekt norsk. Det kommer dere tilbake til i arbeid med teksts-kaping og andre rett-skrivingsøvelser.</p>
<p><i>Bokstav- lydtrening:</i> Trening med håndalfabet.</p>	<p><i>Bokstav- lydtrening:</i> Alfabetets bruk på biblioteket kobles opp mot håndalfabet-trening. Les alfabetet med stemme og rytme som en regle.</p>
<p><i>Begreps-trening:</i> Snakk om ulike typer bøker. <i>Hva slags bok må du finne fram hvis du vil vite noe om land? Hvor kan du lese om de gamle kongene i Norge?</i></p>	<p><i>Vokabulartrening:</i> Barna kan lære nye ord for ulike typer bøker og repetere dem de kan fra før: <i>eventyrbok, atlas, leksikon, roman</i> osv.</p>
<p><i>Grammatikk:</i> Adjektiv som glosetegn og om modifikasjon og aspekt.</p>	<p><i>Grammatikk:</i> Om adjektiv og om hvordan de blir bøyd i forhold til kjønn og tall.</p>
	<p><i>Internett:</i> Finne opplysninger om tegneserier og bøker.</p>

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(side 112)

Oppgaver på side 27

TEGNSPRÅK

- 1 Barna snakker om bildet på side 21–22 (transparent). Bruk spørsmålene som er foreslått i *Lyse idéer 4*. Her har dere også en fin anledning til å snakke om navnetegnene til de forskjellige eventyrfigurene.
- 2 Se på gjenfortellingen på *videoen*. Snakk om innholdet, og diskuter språkbruk, innhold og handling med barna. Velg ut en del av rammefortellingen og arbeid videre med den.
- 3 Snakk om hva bokvake er. Hvilke bøker liker de selv? Barna kan få i oppgave å spørre hjemme om hvilke bøker foreldrene likte da de var barn.
- 4 Ta opp på video når barna forteller hverandre om hva de har drømt. Da har dere fint utgangspunkt for tekstsaking. La dem egne fra drømmene.
- 5 La barna arbeide med oppgaven slik som det er foreslått i *Norsk boka*.
- 6 Prat om gutten og dyna hans i tegneserien. Gjør barna oppmerksom på hvordan senga, lampen, og dyna forandrer seg.
- 7 På bildet på side 25 er det mange detaljer som barna kan snakke om. Still dem ledende spørsmål som kan hjelpe dem når de skal løse oppgaven på side 10 i *Arbeidsboka*.
- 8 Arbeid med oppgaven slik som det foreslåes i *Lyse idéer 4*. Det kan bli sketsjer eller tablåer som barna kan vise fram for andre, eller det kan taes opp på video.

NORSK

- 1 Barna kan skrive navnene på eventyrfigurene de ser. De kan skrive setninger om hva de gjør, eller om noe annet de ser på bildet.
- 2 La barna lese fra den delen av teksten som dere har arbeidet med på NTS. Da skulle lesestoffet være kjent slik at en førforståelse av innholdet er etablert.
- 3 Skriv titlene på bøker som de liker og som foreldrene likte. Er noen bøker de samme?
- 4 Hvis barna har tegnet til det de drømte, kan de skrive i snakkebobler eller ut fra tegningen skrive ord, setninger eller en tekst til.
- 5 Hvis barna arbeider sammen kan de også skrive om noe av det de snakket om.
- 6 Barna kan lese teksten i snakkeboblene. Kanskje de kan lage ny tekst til snakkeboblene?
- 7 Barna arbeider med oppgaven på side 10 i *Arbeidsboka*. Her kan de skrive kort eller langt i snakkeboblene.
- 8 Hvis barna lager en forestilling ut fra det som skjer på bildet kan klassen skrive invitasjoner, program og oppslag.
- 9 Gjør slik som er foreslått i *Lyse idéer 4*.

Oppgaver på side 31

TEGNSPRÅK

- 1, 2, 3 og 4 Bruk begge språkene. Barna kan arbeide sammen to og to med tegneserien om *Firkanteggenes dal*. Dersom en döv elev arbeider sammen med en hørende, må de disponere tolk. Barna leser norsk og diskuterer på NTS og skriver norsk.
- 5 Barna kan løse oppgaven som foreslått i *Lyse idéer 4*.
- 6 Også denne oppgaven kan løses som foreslått i *Lyse idéer 4*. Diskuter på NTS og skriv norsk.

NORSK

7 og 8 Snakk med barna om innholdet i fortellingen *Hønemannen*, før dere ser den i gjenfortalt form på *videoen*. Hvis barna får oppgaven å skrive fortsettelsen, bør dere ha en idédugnad på forhånd. Arbeid etter samme prinsipp med gjenfortellingen av *Klesskapet*.

7 og 8 La barna skrive om *Hønemannen vender tilbake* etter idédugnad og tankekart. La barna også utarbeide tankekart og så skrive omkring hva de selv opplevde i klesskapet.

9 Bruk Internett som foreslått.

Oppgaver på side 33

TEGNSPRÅK

NORSK

Gjør oppgavene slik som foreslått i *Lyse idéer 4*. Arbeid med begge språk:

- muntlig på NTS
- kikke på video
- oppsummere/diskutere på NTS

Du eller et av barna fungerer som sekretær og gjør notater.

Barna leser og skriver norsk

Bruk også dramatisering og tegning.

Oppgaver på side 35

TEGNSPRÅK

NORSK

1 og 2 Arbeid med oppgavene på begge språk

3 Barna kan få som oppgave å lage trylleregle med tegn. Det kan være tegn med samme håndform, med samme bevegelse, samme artikulasjonssted eller samme retning. De kan lage trylleregler med tegn som de synes passer for trylling.

3 Barna kan også lage trylleregler med trylleord.

Oppgaver på side 37

TEGNSPRÅK

NORSK

Arbeid med begge språkene. Her er det mye å prate om, lese og skrive om. La barna arbeide sammen både to og to og i større grupper. I blandet gruppe må tolken være med slik at alle kan være delaktig i det som blir sagt og få delta i diskusjonene.

Drama og rytmik

(side 111)

- lage visuelle og taktile dramatiske virkemidler til fantasifortellinger
- bruke trommer og andre rytmeinstrument til å skape stemning
- kreativt tegnspråk i gruppe, der rytmen veksler mellom flere

Barna kan lage visuelle og taktile dramatiske virkemidler som passer til bøkene eller bildene de arbeider med. De kan eksperimentere med trommer og med pantomime. Hvordan beveger personene i tegneseriene seg? *Hvordan beveger marsboerne seg? Hva slags tegnspråk bruker marsboerne?*

Barna kan dramatisere avsnitt av ei bok eller sin egen tekst. De kan øve på fremstille ulike fortellinger som kreativt tegnspråk i gruppe. Se også videoen *Rytmen i 4. klasse* Del 1 under avsnittet Drama 2.1, Følge Jon, 2.2, Drama og konflikt, 2.3 Pantomime og 2.4 Teater på video om tragedie og komedie.

Forslag til tverrfaglig temaorganisering

Samfunnsfag

- Terrella 4: En reise ut i verden/ Den lange reisen
- reise på globusen og kartet
- tidssoner, lengde- og breddegrader
- vaksinasjon og andre forholdsregler når en skal reise utenlands
- innvandring/utvandring
- lære noe om skikker i et annet land
- mat vi får fra andre land
- lage mat fra andre land/kulturgryte
- gå på biblioteket

Natur- og miljøfag

- Terrella 4: Så mange krefter
- bevegelse og tyngdekraft
- sol, måne, døgn, årstider, ekvator
- sitrusfrukter og andre sydfrukt

Norsk

- faktatekster;
- brosjyrer, kataloger, rutetabeller
- margtekster
- stikkord
- stedsnavn i fjerne land
- ord når vi reiser
- arabiske låneord
- vokabulartrening
- verb
- finne opplysninger om andre land
- skrive brev, e-brev

Drama og rytmikk

- se på døves kulturuttrykk fra andre land
- danse internasjonal folkedans
- spille på trommer
- utforske blåse-instrument
- shivapoesi
- danse magedans

Matematikk

- FF Matematikk 4 Tema 3
- snakke om penger i andre land
- reisetid
- reiseutgifter priser
- tidsforskjeller

TEMA 3: TIL AFRIKA

Tegnspråk

- faktatekster
- stedsnavn på NTS
- navn på andre land på NTS
- tegn når vi reiser
- begreptrening
- verbtegn
- tidsmarkører

KRL

- lære noe om religions-utøvelsen i en annen religion enn kristendommen
- lære om gudshus: kirke, moskè
- arkitekturen, symboler i kirken, i moskeen

Heimkunnskap

- leke reisebyrå eller postkontor
- bli kjent med noen fra et annet land
- lære å respektere ulikheter
- helse og hygiene ved reiser i utlandet
- vaksinasjon
- hente informasjon om sitrusfrukter
- smake på ulike matvarer
- ha fest med utenlandsk mat/kulturgryte
- lage fruktsalat
- lage couscous eller vårruller

Kunst og håndverk

- se på kunstbilder og kunsthåndverk fra et annet land
- byggeskikker og klær der vi bor og andre steder
- male på keramiske fliser, stoff eller papir
- forme i leire, tørke, brenne, male og glassere
- lage båt i tre
- border
- brodere mønster
- brette fly
- se bilder og film fra andre land
- studere kart
- lage plakater eller reklame-materiell

Kroppssøving

- klatre som geiter
- leker fra andre land (afrikanske bærere, The Week, gulli danda osv.)

Arbeidsmåter

- finne opplysninger på Internett, biblioteket og andre steder
- informere andre om en sak
- kommunisere med en annen klasse

Tema 3

Til Afrika

side 114 – 120

På videoen *Felix Fabula 4 for døve Tegnspråk Tema 3* (heretter *videoen*) vil du finne følgende tekster oversatt til NTS:

Fra *Norsk boka*:

- Sohir og Josef i Marokko
- Bestemor forteller hvordan Atlasfjella fikk navnet sitt
- På besøk i Kamerun

Fra *Leseboka*:

- Slektningene til krokodillen
- Sjakalene og harene
- Risen og kjerringa, eventyr fra Island
- Bolla, Amadeus og teppet

Fra videoene *Felix Fabula 3, Tegnspråk, Tema 3* og *Tema 6* kan følgende tekster passe til dette temaet:

Fra *Leseboka til Siri*:

- Gulli Danda

Fra *Leseboka til Ivar*:

- Hvordan myggen slapp ut i verden

Oversikt over arbeidsområdene i tegnspråk som førstespråk og norsk for døve

TEGNSPRÅK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lese- trening	Tekst- skaping ts-lab	Begreps- trening	Artikula- torer og virke- midler på NTS	Gramma- tikk	IKT
Fakta- formidling, forklarin- ger, video- brev	Samtale, legge fram fakta, reisebe- skrivelser	Gjen- fortelle, markere avsnitt, VØL	Lese, snakke	Snakke, VØL, faktatekst, lage video	Tegn for land, språk og folk, kom- munika- sjons- måter	Tidslinjer, markering av tid, aspekt, modifika- sjon	Verbtegn	Se film og video om døve fra andre land
Hver dag: Fortelle selv og lytte til NTS								

NORSK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lese-trening	Tekst-skaping	Skrive-trening	Bokstav/lyd-trening, tale-trening	Vokabular-trening	Grammatikk
Fakta-tekster, reise-brosjyrer, brev, oppskriften	Legge fram fakta-tekster selv eller via tolk	Overskrifter til avsnitt, margtekster, stikkord	Fakta-tekster, brev, reise-brosjyre, atlas. Forbered på NTS	Faktatekster, brev, brosjyre, oppskrifter. Samtaler på NTS, ts-lab	Faktatekster, brev, brosjyre, oppskrifter. Forbered på NTS	Rytme, tale lyd på stedsnavn, internasjonalt håndalfabet	Ord for språk og personer fra ulike nasjonaliteter, ord for kommunikasjon	Verb
Hver dag: Lese og skrive								

Arbeid med temaet

(side 116)

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<ul style="list-style-type: none"> Faktatekster Stedsnavn på NTS Navn på andre land på NTS Tegn når vi reiser Begrepstrening Verbt tegn Tidsmark�rer 	<ul style="list-style-type: none"> Faktatekster Brosjyrer, kataloger, rutetabeller Margtekster Stikkord Stedsnavn i fjerne land Ord n�r vi reiser Arabiske låneord Vokabulartrening Verb Finne opplysninger om andre land Skrive brev, e-brev

De fleste døve barn er reisevante. De som går på sin lokale skole har ofte kontakt med skolen på et kompetansesenter, og reiser dit noen ganger i året. Av dem som er hel rselever ved en kompetansesenter-skole, vil det være noen som reiser mellom hjem og skole i helger og i feriene.

Døve barn har som barn flest, reiseerfaring fra ferieturer. For dem kan det lett bli slik at mor og far foretar alle forberedelsene. De forteller nok barna at de snart skal reise dit eller dit, men planleggingen, bestillinger og kjøp av billetter osv. er det de voksne som går. I en familie hvor alle hører, vil barna få informasjonen underveis når en reise er under planlegging. De vil være mer eller mindre passive tilhørere når mor og far snakker om billetter, hoteller, flyreise osv. De kan følge med i prosessen f r reisen. Døve barn i en familie hvor de andre er hørende, blir gjerne fortalt at nå skal vi reise om to uker. De kan lett miste detaljer i reiseforberedelsene. Derfor er det fint om klassen kan utveksle erfaringer om det som bør forberedes og klarg res f r en reise kan foretas, dra til reisebyrå, se på brosjyrer og studere kart, tidstabeller osv. Følg opplegget som er beskrevet i *Lyse idéer 4*.

Faktatekster

Teksten i Norsk boka om Marokko side 46 og 47 har vi ikke oversatt til NTS. Dere vil finne noen andre eksempler på faktatekster på NTS på *videoen*.

Arbeid likevel med teksten om Marokko. Følg rådene fra *Lyse idéer 4*. Les norsk og forklar på NTS.

Les om arbeid med verb foran i heftet.
(side 117)

Oppsummering

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<i>Sjanger:</i> Faktatekst på NTS.	<i>Sjanger:</i> Faktatekst, brosjyrer, oppskrifter og brev.
<i>Fortelle og lytte:</i> Legge fram fakta.	<i>Lesing og skriving:</i> Faktatekst, brosjyrer, atlas og brev
<i>Læringsstrategier:</i> Gjenfortelle lest/gjennomgått stoff, gjerne ut fra stikkord og margtekster.	<i>Læringsstrategier:</i> Margtekster, lesing av faktatekst.
	<i>Bokstav og lydtraining:</i> Forklar andre lands bokstaver og lyder som sees i stedsnavn m.m. Tren på å si aktuelle navn og ord fra tekstene i dette temaet.
<i>Begrepstrening:</i> Snakke om språk og kommunikasjon, se på tegnene for begrepene.	<i>Vokabulartrening:</i> Lære ord for språk og kommunikasjon (glosebok).
<i>Grammatikk:</i> Snakk om hvordan handlinger blir beskrevet på NTS. Verbtegn.	<i>Grammatikk:</i> Arbeid med verb.
<i>Internett:</i> Søk på Skolenettet etter tegn på andre lands tegnspråk. http://skolenettet.nls.no	<i>Internett:</i> Søke informasjon om andre land, skrive e-brev.

(side 119)

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

Oppgaver på side 45

TEGNSPRÅK

NORSK

- 1 Gjør oppgaven som den er foreslått i *Lyse idéer 4*.
- 1 Barna skriver *Jeg ser* setninger etter at de har pratet om bildet.
- 2 Bruk begge språkene. Oppgaven kan gjøres i følgende rekkefølge:
  - a) Barna snakker om bildet på side 40–41. Du gjennomgår på NTS innholdet i teksten *Sohir og Josef i Marokko* på side 42–43. Du må vurdere hvor detaljert dette skal være i forhold til barnas leseferdigheter. Hensikten er at de skal ha mulighet til å opparbeide forventning og førforståelse til teksten de skal lese.
  - b) Se gjenfortellingen av fortellingen på video.
  - c) Barna leser teksten med eller uten assistanse.
  - d) Barna forteller det de husker om innholdet i teksten.
- 3 La barna få en prosjektoppgave om appelsiner.
  - 3 Skriv om appelsiner.

*Hvor mange tegn kan du for APPELSIN?
Finn forskjellige måter å fortelle om skallet, kjøttet, båtene.*

Lag en faktatekst på tegnspråk om appelsiner. Bruk video.

Finn ut hvordan tegnet for appelsin er på andre språk. Det kan dere gjøre ved å bruke Internett. På *Skolenettet* vil dere kunne finne oppslagsverk med tegn på andre språk.
- 5
  - Snakk om innholdet i fortellingen om Atlasfjellene.
  - Se fortellingen på video.
  - Kjenner barna flere slike eventyr?
- 5 Les fortellingen i *Norsk boka*.
- 6–10 Oppgavene gjøres som foreslått i *Lyse idéer 4*.

(side 120)

Oppgaver på side 49

TEGNSPRÅK

NORSK

- 1–2 Oppgavene gjøres slik som det er foreslått i *Lyse idéer 4*.
- 3 Barna ser på bildet på side 40 – 41. De kan få i oppgave å tenke seg hvordan noen marokkanske tegn kan være.

*Har de det samme tegnet for hus i Marokko som vi i Norge?
Hvordan kan marokkanske tegn for dame, mann, tre, være?
Ser du noe på bildet som vi ikke har i Norge?
Hvordan vil du beskrive det?
Hvorfor kan tegn bli forskjellig i ulike land?
Hva beskriver det norske tegnet MAROKKO?*
- 3–7 Arbeid med oppgavene slik som det blir foreslått i *Lyse idéer 4*.

Det er ulike tegn for KANARIØYENE i bruk. Undersøk hvor mange ulike tegn du finner. Hvordan er disse tegnene oppstått? Kanari = hund, på spansk Et naturlig tegn kan bli HUND-ØY-ØY

5 Kan barna tegnene for de ulike sitrusfruktene?

APPELSIN, SITRON, KLEMENTIN, MANDARIN, GRAPEFRUKT

6 Barna kan lage en video eller en montasje på et dataprogram om Marokko som skal friste noen til å reise dit.

7 *Bolla, Amadeus og teppe* er gjenfortalt på NTS på videoen. Arbeid med teksten slik som jeg har beskrevet før.

(side 120)

Oppgaver på side 51

TEGNSPRÅK

2–3 La barna lage tegnspråkutsagn til tegningene i boka. Spør dem om hvordan de ville ha fortalt om Josef dersom han hadde hatt ulike typer trommer. Vil trommetegnet bli det samme?

Kan tegnet for LIGGE bli forskjellig?

Hvis Ivar leser en avis eller en lapp, hvordan leser han da?

Verbtegnene har en grunnform eller et glose tegn. I sammenhengen tilpasser verbtegnene seg til type handling, hvem som gjør noe og hva som blir gjort. (Modifikasjon og aspekt.)

Siri sykler, men hvordan?

Barna sier grunntegnet: SPISE.

På bildet spiser Sohir appelsin.

Hvordan blir verbtegnet da?

Hvordan ville setningen bli på NTS hvis hun spiser pølse, suppe, eple, banan?

Barna må få anledning til å tenke over hvordan de bruker språket sitt.

4 Jeg råder vanligvis til å la barna arbeide på NTS først og på norsk etterpå. Denne gangen kan du la barna lese teksten og finne verbene slik som oppgaven sier, først. Etterpå kan de arbeide med verbene de fant og finne ulike måter å uttrykke det samme på, på NTS.

5 Fortellingen om sjakalene og harene er gjenfortalt på NTS på videoen. Arbeid etter samme mønster som beskrevet før. Lag rollespillet.

NORSK

1 Barna kan finne flere arabiske ord i en fremmedordbok.

2–3 La barna skrive setninger til bildene med verb som passer.

Arbeid kontrastivt med flere verb.

Hva gjør klassekameratene dine?

Arbeid med fem ulike verb på tegnspråk og norsk.

Bruk litt tid på verbet gå.

Per går.

Klokka går.

Tida går.

Toget går.

Hunden går.

På norsk bruker vi samme ordet. Bruker vi samme tegnet på NTS?

4 Les teksten om geitene og finn fem verb

Oppgaver på side 53

TEGNSPRÅK

2 Se fortellingen om da Sohir og Josef reiste til Kamerun på videoen. Arbeid med teksten som før.

3 La barna lage rollespill hvor alle snakker tegnspråk. *Ville døve i Kamerun forstå NTS? Hvordan kan folk som ikke snakker samme språk kommunisere? Hvordan kommuniserer hørende mennesker når de kommer til et land hvor de ikke kan snakke språket?*

4 Barna kan arbeide tverrfaglig med samfunnsfag og lage en fortelling om for eksempel Norge på video.

5 Fortellingen om slektingene til krokodillen er gjenfortalt på NTS på videoen.

NORSK

2 Les fortellingen i Norskboka.

4 *Skriv brev eller e-post til et barn i Kamerun. Fortell om deg selv og om Norge.*

Drama og rytmikk

(side 104)

- Se på døves kulturuttrykk fra andre land
- Danse internasjonal folkedans
- Spille på trommer
- Utforske blåseinstrument
- Shivapoesi
- Danse magedans

På videokassetten *Rytmen i 4. klasse* lærer Bjørg og Billur å spille på afrikanske trommer og å danse afrikansk dans. Se på de ulike rytmene som Gueu Flan Adolphe bruker når han trommer. Prøv å kopiere noen av dem. Se også på de ulike trinnene i dansene og prøv å danse dem. La noen av barna spille trommer mens de andre danser. Kjenn på vibrasjonene fra afrikansk musikk. Se på videoen *Rytmen i 10. klasse* hvor det er eksempel på magedans.

Forslag til tverrfaglig temaorganisering

TEMA 4: DA SIRI VAR DEN VESLE JENTA MED FYRSTIKKENE

Matematikk

- FF 4 Matematikk tema 4
- bruke former og mønster
- kalender, klokke, termometer
- julekalender, nedtelling
- bruke mål og måle-redskaper
- bruke vekt, veie
- bruke steikovnen

Natur- og miljøfag

- observere lys og mørke ute
- lengden på dagen
- måle temperatur og nedbør
- bake, måle, veie

Norsk

- biografi/forfatterportretter
- skrive replikker
- skrive kort, brev og lister
- styrkenotat
- sammensatte ord
- adjektiv og substantiv
- skrive e-brev
- nordiske kunsteventyr

Kroppsøving

- gå rundt juletreet
- leke tradisjonsleker
- danse

Samfunnsfag

- juletradisjoner
- snakke om fattigdom og urettferdighet
- finne ut om hjelpearbeid og hjelpeorganisasjoner
- spille skuespill

KRL

- juleevangeliet
- kristne juletradisjoner og symboler
- julesanger/-salmer

Tegnspråk

- lage skuespill
- dramatisere tekster
- spille skuespill og rollespill
- være publikum
- synsvinkel
- modifikasjon, substantiv og adjektiv

Drama og rytmikk

- lage danser som viser følelser
- spille skuespill eller rollespill
- lage rytmiske dramatiske virkemidler i fortellingen
- ta forestillingen opp på video og vise den til andre

Heimkunnskap

- organisere juletreffest og forestilling
- arbeide med omsorgsoppgaver i forhold til dette
- få erfaring i hvordan en oppfører seg i forhold til høytid og fest
- bruke kjøkkenredskaper
- praktisere orden og renslighet
- samarbeide om oppgavene
- dekke bord, pynte, servere

Arbeidsmåter

- finne H. C. Andersen på Internett
- få erfaring med hvordan en kan lære om en forfatter
- dramatisere og framføre

Kunst og håndverk

- pynte juletreet, klasserommet
- arbeide med julekrybbe
- lære om julens symboler
- lys og skygge i omgivelsene
- se på julebilder, lage julekort
- lage julekalender
- papirklipp, papirbretting (juletrepynt)
- lage kostymer, kulisser og rekvisitter
- evt. lage dokker til dokketeater
- se dokkefilm

Tema 4

Da Siri var jenta med fyrstikkene

(side 122)

På videoen *Felix Fabula 4 for døve Tegnspråk Tema 4* (heretter *videoen*) vil du finne følgende tekster oversatt til NTS:

Fra *Norsk boka*:

- Da Siri var jenta med fyrstikkene
- Grana blir til juletre

Fra *Leseboka*:

- Deilig er jorden
- Bønn

Fra videoene *Felix Fabula 3, Tegnspråk, Tema 2* og *Tema 3*, kan følgende tekster passe til dette temaet:

Fra *Leseboka til Siri*:

- Nils Holgersons forunderlige reise
- Stjerneøye

Oversikt over arbeidsområdene i tegnspråk som førstespråk og norsk for døve

TEGNSPRÅK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Samtale på NTS	Tekstskaping ts-lab	Begreps-trening	Artikulatorer og virkemidler, språkbruk	Grammatikk
Kunst-eventyr	Stå foran et publikum, være publikum	Dramatisere, tegne, se video på NTS	Skuespill og sketsjer både før og etter lese-tekst. Bearbeide førforståelse	Lage tablå, sketsjer, skuespill og poesi	Om tradisjoner, jul. Erfaringer og opplevelser	Enhånds- og tohåndstegn, artikulatorer, artikulasjonssteder, synsvinkel	Markører, turtaking, lokalisasjon
Hver dag: Fortelle og lytte							

NORSK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lese-trening	Tekst-skaping	Skrive-trening	Bokstav/lyd-trening	Vokabular-trening	Grammatikk	IKT
Skuespill, tablå, sketsj	Dramatisere, tablå, sketsj	Tankekart, styrkenotat, margtekst, dramatisere	Lese skuespill, (stillelesing og samtale på NTS). Se tekst på video	Samtale om handling i tablåer, sketsjer og dramatisering. Forarbeid i ts-lab	Skrive handlinger i tablå, sketsjer og dramatiseringer	øve rytme og stemme i sammensatte juleord	Tradisjoner, juleord	Adjektiv, substantiv, spørsmål, utrop	Søke på H. C. Andersen, sende julehilsen på e-post
Hver dag: Lese og skrive									

Arbeid med temaet

(side 124)

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<ul style="list-style-type: none"> • Lage skuespill • Dramatisere tekster • Spille skuespill og rollespill • Være publikum • Synsvinkel • Modifikasjon, adjektiv og substantiv, 	<ul style="list-style-type: none"> • Biografi/forfatterportretter • Skrive replikker • Skrive kort, brev og lister • Styrkenotat • Sammensatte ord • Adjektiv og substantiv • Skrive e-brev • Nordiske kunsteventyr

Les om eventyr på side 50 og utover i *Lyse idéer 4*. På side 53 finner du forslag til tverrfaglig arbeidsgang med eventyr. Jeg anbefaler denne framgangsmåten når du underviser døve barn. Ved å la dem bearbeide eventyr ved dramatisering, tegning og skriving vil de få mulighet til å få nye erfaringer, stimulere begrepsomr der og få nye tegn og ord.

Skuespillet *Jenta med fyrstikkene* i *Leseboka* side 104, er beskrevet med mange gode visuelle effekter. I en blandet klasse (hørende klasse med en d v elev) bør du være nøye med at dette blir ivaretatt. I en klasse med døve elever kan barna framføre skuespillet ved å fortelle fra innholdet mest mulig fritt på NTS. En oversettelse kan lett bli stiv, for mye relatert til norsk og dermed bli unaturlig. En d v lærer bør være instruktør.

Arbeid med fortelling på NTS på forskjellig måte og led samtalene om dette over på synsvinkel. En god forteller kan sette seg inn i andres situasjon og se det fra dennes synsvinkel. Derfor kan det være lurt å få barna til å tenke på hvordan vi uttrykker oss i forskjellige situasjoner. Les om synsvinkel foran i dette heftet.

Snakk først om enkle uttrykksformer som barna kjenner fra før. *Hvordan uttrykker vi spørsmål? Utrop? Hvordan markerer vi sinne, glede, at noen er sur, blid, vanlig osv.?* Dette er

repetisjon fra 3. klasse og du kan finne eksempler på videoen *Besteforeldre forteller og grammatikk i tegnspråk*. Sammenlign med norsk skriftspråk hvordan vi kan se om det er spørsmål eller utrop, og hvordan ordene i teksten framstiller ulike sinnsstemninger. La barna fortelle og dramatisere. Få dem til å tenke over hvordan de kan få fram en annens mening eller følelser. På videoen for dette temaet, finner du oppgaver som skal få barna til å tenke synsvinkel i NTS.

I faget Drama og rytmikk kan dere også arbeide med følelser. På videoen *Rytmen i 4. klasse*, kan du finne eksempler og øvelser for å arbeide med følelser. Diktene *Mormors hånd* og *I mørket*, på denne videoen kan gi inspirasjon til arbeidet med *Jenta med fyrstikkene*.

Hvis barna lager skuespill eller sketsjer selv, må de få diskutere og prøve seg fram. La dem bruke video i prosessen. Da kan de gjøre opptak og studere for eksempel hvordan de får til rollebytte, synsvinkel, spørsmål og svar.

I forbindelse med julen bør dere samtale om julens ulike sider. *Hvorfor feirer vi jul? Vi pynter med engler og nisser, hvorfor det? Hva er tradisjon?*

Det er ulike tegn for *jul* i NTS. La barna snakke om tegn for begreper som brukes i julen og si dem slik som de bruker dem. Sammenlign med tegnene som vises på videoen.

I forbindelse med dette temaet skal barna arbeide med substantiv og adjektiv i norsk. Ta utgangspunkt i NTS og barnas egne utsagn. I forbindelse med adventstid og jul vil det naturlig bli mange beskrivelser av både gjenstander og følelser. La barna studere seg selv på video. Vis dem hvordan de selv gjør det når de modifierer, tilpasser tegnene til hverandre. For eksempel blir en pakke beskrevet med størrelse, vekt og fasong med forskjellige artikulatorer samtidig. Trekk fram slike utsagn på NTS og skriv setninger med sammen innhold på norsk.

Eksempel:

Dere ser på opptak av et barn.

Se på deg selv når du forteller om pakken du fikk fra onkel. Hvorfor blåser du opp kinnene dine? Fordi pakken er stor. Se på hendene dine og skuldrene. De viser at pakken er tung. På den måten du holder hendene dine, kan vi se at pakken er firkantet.

Nå kan du skrive dette på norsk, kanskje slik: Jeg fikk en stor, tung, firkantet pakke fra onkel.

Det er ikke så mange døve forfattere i Norge. Britt Jøsang er medforfatter til barneboka om Den frekke skjæra. Kanskje barna kan skrive til henne? De kan finne adressen i teksttelefonkatalogen.

Barna kan også prøve å huske hva de lærte om skuespilleren Mira Zuckermann i fjor. Se om igjen videoen fra 3. klasse.

Oppsummering

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<i>Sjanger:</i> Skuespill, pantomime, tablå, kunsteventyr	<i>Sjanger:</i> Lese skuespill og kunsteventyr
<i>Fortelle og lytte:</i> Lage tegnspråkteater	<i>Lese og skrive:</i> Barna kan lese og skrive skuespill
<i>Lesetrening:</i> Snakke om og gjenfortelle tekster som barna har lest på norsk.	<i>Lesetrening:</i> Lese skuespill og eventyr
	<i>Skrivetrening:</i> Skrive brev og kort. Notere stikkord til skuespill, sketsjer og tablåer.
<i>Læringsstrategier:</i> Studere videoer av seg selv og andre. Se hvilke virkemidler de bruker i NTS for å få fram handling, sinnstemninger og andre nyanser i innholdet.	<i>Læringsstrategier:</i> Tankekart og styrke-notat.
	<i>Taletrening:</i> Øve rytme og uttale i ord fra advent, jul, eventyr m.m.
<i>Begreptrening:</i> Gjøre erfaringer gjennom dramatisering og snakke om virkemidlene som brukes.	<i>Vokabulartrening:</i> Notere hendelser m.m. nye ord og setningsmønstre, gjerne fra øvelsene i dramatisering.
<i>Grammatikk:</i> Studere modifikasjoner i NTS ved å beskrive gjenstander, personer.	<i>Grammatikk:</i> Repetisjon av adjektiv og substantiv.
<i>Internett:</i> Finne opplysninger om H. C. Andersen og lete etter døve forfattere.	

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(side 126)

Oppgaver på side 58

TEGNSPRÅK

1 Bruk transparenten til bildet og snakk om det. Samtalen på NTS kan følge opplegget som er foreslått i *Lyse idéer 4*.

Bildet med barna som er inne og det som foregår ute, er et godt utgangspunkt for å fokusere på bruken av lokalisasjon og å snakke om synsvinkel i NTS. Du finner eksempler på *videoen*.

La det være lekse å fortelle om bildet hjemme.

2 Se eventyret om *Jenta med fyrstikkene* på video (Døves video). Fortell om det du så til en annen.

3 og 4 Arbeid etter forslagene i *Lyse idéer 4*. Samtaler mellom personer i rollespill er fin

NORSK

1 Bruk samtalen på NTS som grunnlag for tekstskaping. Forslag til oppgaver:

Skriv hva de forskjellige personene på bildet tenker på.

Skriv om julepynten du ser.

Skriv fem setninger som begynner med

«Jeg ser...»

trening for døve barn for å bli bevisste på virkemidlene og grammatikken i NTS. Innholdet i eventyret er egnet grunnlag når dere skal arbeide med synsvinkel.

5 Se en gang til på videoen om *Siri sin overraskelse* og snakk sammen om alternative avslutninger av skuespillet.

6 Miming eller rollespill kan gjøres på fritt grunnlag ut fra det barna husker av eventyret.

7 La barna lese skuespillet som et vanlig lesestykke. Det har ingen hensikt for døve barn å lese høyt sammen og bytte på rollene.

Oppgaver på side 61

TEGNSPRÅK

1 og 2 Snakk om tradisjon slik som det er foreslått i *Lyse idéer 4*. Kanskje dere kan lage en fin julevideo hvor barna forteller om hvordan de pleier å feire jul. Under opptak kan dere lage julestemning ved å dekorere med julepynt som barna har laget.

6 Barna kan finne ut forskjellige måter å si god jul på NTS. Kanskje de kan si det på andre lands tegnspråk også?

NORSK

2 Hvis dere vil lage julebok kan videofortellingene være grunnlaget for tekstskapingen.

3, 4 og 5 Slike ord som *jorde og gjorde, gjerne og hjerne og hjul og jul*, er vanligvis ikke problematisk for døve barn å skrive riktig når de først kjenner dem. Barna kan arbeide med å forklare slike ord.

6 Skriv *god jul* på mange språk.

Oppgaver på side 62

1 La barna beskrive personer, gjenstander eller opplevelser. Det kan bli slik:

JEG - SKI – LANGT – FJELL
de

Når barnet forteller dette vil ansiktet, bevegelsene, bruken av proform og lokalisasjon, fortelle om det var lett eller tungt å gå og om fjellet var høyt, bratt, kupert osv. Så kan du spørre mer spesifikt om *hvordan* turen og fjellet var, slik at barnet må svare med adjektivtegn i grunnform. Snakk om beskrivelser og hvilke virkemidler vi har på NTS. Se om beskrivelser på *videoen*.

1 og 2 La barna skrive fortellinger, dikt eller setninger på norsk. For eksempel om skituren eller beskrivelse av en nisse, et troll osv. (se *videoen*). Hjelp barna å finne de norske adjektivene som beskriver det

har fortalt på NTS.

La barna sammenligne NTS og norsk. Arbeid med de aktuelle adjektivene i den formen de naturlig får i en setning. En *lang tur*, *lange ski*, et *langt* skjegg, og det kan bli aktuelt å ta med: Jeg gikk *lengre* enn Per, men far gikk *lengst*. Du trenger ikke å forklare grammatikken i detalj. Barna får lære mer om dette senere. Det viktigste er at de får møte ordene i riktig form i naturlige sammenhenger. Du må forklare hva som skiller betydningene. Sammenlign med NTS.

3–6 Dette temaet gir naturlige muligheter til å snakke om synsvinkel i NTS. Snakk med barna om virkemidlene. Spør hvordan de tenker dersom de skal fortelle om noe noen andre har opplevd og om egne opplevelser. *Hvordan må Siri tenke når hun skal være jenta med fyrstikkene?*

Identifikasjon

Hvordan viser Siri når hun er Siri og når hun er jenta med fyrstikkene? Rollebytte. Hvordan forteller hun om mormor?

Lokalisasjon og rollebytte

Se på Monica når hun forteller *Da Siri var jenta med fyrstikkene* på videoen. Finn eksempler på hvordan hun skifter synsvinkel ved hjelp av lokalisasjon, rollebytte og proform.

Barna kan få i oppgave å lage egne fortellinger hvor de skal få fram synsvinkel. Se videoen.

7 Barna kan søke på Internett etter døve forfattere.

Oppgaver på side 63

TEGNSPRÅK

1 og 2 Snakk om jula og det som er spesielt med den.

3 Mange d veforeninger har teatergrupper. Undersøk om deres lokale døveforening har teatergruppe. Kanskje dere kan avtale   besøke gruppen eller at noen fra gruppen kan komme på besøk i klassen. Snakk også om *Døves kulturdager* hvor amatørteatergruppene framfører sine skuespill, sketsjer eller revyer. Det fins også et profesjonelt tegnspr kteater. Kanskje noen av barna har vært og sett en forestilling?

3–6 Arbeid med oppgaver slik som *Lyse idéer 4* foreslår.

NORSK

1 Lag tankekart om jula på grunnlag av samtale på NTS.

2 Skriv en fortelling eller setninger om jula på grunnlag av tankekartet.

4 Gjennomgå sangene med barna.

Drama og rytmikk

(side 125)

- Lage danser som viser følelser
- Spille skuespill eller rollespill
- Lage rytmiske dramatiske virkemidler i fortellingen
- Ta forestillingen opp på video og vise den til andre

Når det gjelder julesanger på tegnspråk, er det allerede laget noe på tidligere klassetrinn: På *Felix Fabula 1- Lek med tegn* fins *Adventsvers*, på *Felix Fabula 2- Lek med tegn* fins flere julesanger og julevers, og på videoen *Rytmen i 3. klasse* fins *Julekveldsvisen*. Døves Video har en egen videobok, *Julefortellinger*, som bl.a. inneholder en opplesning/dramatisering av «*Piken med fyrstikkene*». Fra Døves Video kan en også få videoboka *Snekker Andersen og julenissen*.

Under arbeid med dramatisering av *Jenta med fyrstikkene* er det viktig å få fram stemning og følelser ved hjelp av rytme i språket, ansiktsuttrykk, mimikk og hvis en har mulighet - lyssetting.

Forslag til tverrfaglig temaorganisering

Kroppsøving

- danse ballett
- leke lagleker

Heimkunnskap

- arbeide med praktiske oppgaver
- få trening i høvelig oppførsel i ulike situasjoner
- voksne og barn i ulike roller
- lage filmforestilling, leke kino

Norsk

- reklame
- tegneserier
- gjøre undersøkelser
- lage rapporter
- lage annonser
- spoletekst
- alfabetøvelser
- vokabulartrening
- finne opplysninger med Internett
- skrive e-brev

KRL

- likeverdet mellom menneskene
- toleranse for at ting er forskjellig
- selvtillit
- respekt for andre

Natur- og miljøfag

- bruke teknologi, se samfunnsfag

Tegnspråk

- se film og snakke om innholdet
- snakke om reklame og brosjyrer
- alfabetøvelser
- framlegg
- turtaking
- enhånds- og tohåndstegn

Matematikk

- FF 4 Matematikk Tema 5
- leke aviskiosk eller lekebutikk

TEMA 5: IVAR OG SIRI ELLER OMVENDT

Samfunnsfag

- Terrella 4 «Den hemmelige klubben»
- likestilling mellom gutter og jenter
- fritidstilbud i nærmiljøet
- normer for mediebruk
- bruke AV-midler (fotoapparat, videokamera, lysbildeframviser, videospiller, kassettspiller, cd-spiller, overheadprosjektor)
- bruke elektroniske hjelpemidler
- reklamemateriell

Drama og rytmikk

- se på bruk av dramatiske virkemidler tragedie og komedie
- diskutere virkemidlene
- finne passende virkemidler til egen teaterforestilling
- ta forestillingen opp på video og diskutere den

Kunst og håndverk

- lage tegneserier
- lage bevegelige bilder
- lage titteskap, eskekino eller kaleidoskop
- lage dokker til dokketeater
- se tegnefilm, gå på kino
- se på dokketeater

Arbeidsmåter

- finne opplysninger på Internett
- bruke biblioteket
- intervju (mødre, fedre, medelever)
- gjøre undersøkelser

Tema 5

Ivar og Siri eller omvendt

(side 130)

På videoen *Felix Fabula 4 for døve Tegnspråk Tema 1* (heretter *videoen*) vil du finne følgende tekster oversatt til NTS:

Fra *Norskboka*:

Ivar og Siri – eller omvendt

Fra *Lese boka*:

- Ulven og de små geitekillingene
- Stå på Matilda Markstrøm

Fra videoene *Felix Fabula 3, Tegnspråk Tema 6* kan følgende tekst passe til dette temaet:

Fra *Leseboka til Siri*:

- Ask og Embla

Oversikt over arbeidsområdene i tegnspråk som førstespråk og norsk for døve

TEGNSPRÅK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lesetrening	Tekstskaping ts-lab	Begreps-trening	Artikulatorer, virkemidler i NTS	Grammatikk
Reklame	Diskusjon, legge fram resultater av egne undersøkelser	Diskutere tegneserier, klippe og lime, tankekart, spoletekst	Snakk om innhold i reklame, brosjyrer og annonser. Bearbeide førforståelse på NTS	Lag tankekart, spoletekst og styrkenotat ut fra ts-lab-arbeid (CRISS)	Om reklame, brosjyrer, annonser. Erfaringer og opplevelser	Lek med håndformer og artikulasjonssteder, rim, dikt	Beskrivelse, adjektiv, modifisering, synsvinkel
Hver dag: Fortelle selv og lytte til NTS							

NORSK

Sjanger	Læringsstrategier	Lese-trening	Tekst-skaping	Skrive-trening	Bokstav-/lydtrening	Vokabular-trening	Grammatikk	IKT
Reklame	Tankekart, styrke-notat, spole-tekst. Forbered gjennom samtaler på NTS og video	Lese reklame, brosjyrer, annonser, tegneserier (kontroll på NTS)	Tankekart, styrke-notat, spole-tekst. Samtaler på NTS eller forarbeid i ts-lab	Lage reklame, lage annonser. Samtaler på NTS	Hånd-alfabet-leker	Reklame, brosjyrer	Adjektiv	Finne opplysninger om ballett
Hver dag: Lese og skrive								

Arbeid med temaet

s. 132

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<ul style="list-style-type: none"> • Se film og snakke om innholdet • Snakke om reklame og brosjyrer • Alfabet�velser • Begreptrening • Framlegg • Turtaking • Enh�ndstegn og tohåndstegn 	<ul style="list-style-type: none"> • Reklame • Tegneserier • Gjøre unders�kkelser • Lage rapporter • Lage annonser • Spoletekst • Alfabet�velser • Vokabulartrening • Finne opplysninger med Internett • Skrive e-brev

Arbeid etter rådene som er skissert i *Lyse idéer 4*.

Det er en mengde å snakke om i forbindelse med likestilling og påvirkning fra reklame, film, blader og aviser. Hørende barn vil som regel ha forhold til slike tema gjennom passiv lytting. Foreldre, søsken og andre i omgivelsene snakker og diskuterer. Barnet oppfatter holdningene og kan eventuelt spørre og få vite mer.

Døve barn vil også ha oppfatninger om slike tema, men de har ikke denne naturlige muligheten til gratis informasjon. Skal de være oppdatert krever det en bevisst omtanke fra omgivelsene. Foreldrene og skolen må ta ansvar og fortelle, forklare og vise. Barna må få anledning til å spørre og diskutere hjemme og på skolen. Jeg tror at døve barn kan ha bestemte oppfatninger av hva som for eksempel «passer» for gutter og jenter. De vil se kjønnsrollemønster i det daglige gjennom mange visuelle signaler og handlinger. De vil bli påvirket av dette, men uten samtale og diskusjon med andre kan de lett få stereotype meninger og få lite motforestillinger.

Jeg vil igjen understreke at veiledning til gode læringsstrategier er viktig for døve barn. De må få bruke eget språk til høyttenkning i samhandling med andre. Ved dette f r de aktivert tankene sine og f r bl.a. grunnlag til å lære å skrive norske ord.

Begynn med tankekart. Noter stikkord etter hvert som diskusjonen går på NTS. Arbeid videre med styrkenotat og ta utgangspunkt i tankekartet. Neste steg kan være spoletekst. Jeg har også tidligere henvist til prosjekt *CRISS*, av Carol M. Santa og Liv Engen. I forbindelse med *Læringsstrategiprojektet i Rogaland* er det laget en *Idésamling* ved Liv Engen som kan bestilles fra *Senter for leseforskning*. Dette er bygget på idéer fra *CRISS*. Eksemplene her viser hvordan barn kan lage enkle fine tekster med strukturert oppbygging. Les også om læringsstrategier i *Lyse idéer 4*, side 39.

La barna gjøre øvelser med rekkefølge etter alfabetet. Øv også på å avlese ord med håndalfabetet.

Ordklassen for dette temaet er adjektiv. Igjen må barna bli gjort oppmerksomme på hvordan de varierer, modifierer, sitt eget språk for å få fram det største, det beste, det flotteste, det snilleste osv.

På videoen har vi laget eksempler på NTS med slike utsagn. Se på dette og snakk om virkemidlene. Etterpå kan dere skrive norske setninger som beskriver det samme.

Eventyret om *Ulven og de små geitekillingene* (Døves video) kan være utgangspunkt for å arbeide mer med lokalisasjon og synsvinkel i NTS grammatikk. Snakk med barna og få dem til å fokusere på aktørene i eventyret. *Hvordan tenker geitemor? Killingene? Ulven? Hvor er de i forhold til hverandre?* Se på gjenfortellingen på videoen også og sammenlign fortellerstilen til de to fortellerne.

Oppsummering

 TEGNSPRÅK	 NORSK
	<i>Sjanger:</i> Reklame
<i>Lesetrening:</i> Forbered barna på teksten gjennom samtale om den. Les og la dem fortelle etterpå.	<i>Lesetrening:</i> Lesing av reklame og tegneserier
<i>Læringsstrategier:</i> Gjennomgang av et tema med samtale som grunnlag for tankekart, styrkenotat og spoletekst.	<i>Læringsstrategier:</i> Tankekart, styrkenotat og spoletekst
<i>Håndalfabettrening:</i> Alfabetrekkefølge og avlesningstrening	<i>Bokstav-lydtrening:</i> Øv alfabetet ved å si det med stemme
<i>Begrepstrening:</i> Hva er reklame, annonse, tegneserie osv.	<i>Vokabulartrening:</i> Skriv og si nye og tidligere lærte ord.
<i>Grammatikk:</i> Beskrivelser med adjektiv. Modifikasjon, turtaking	<i>Grammatikk:</i> Adjektiv

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

(side 134)

Oppgaver på side 69

TEGNSPRÅK

1 Barna løser arbeidsoppgaven som foreslått

2 Barna ser fortellingen *Ivar og Siri - eller omvendt*, på *videoen* og forteller fritt til hverandre etterpå.

3–6 Disse oppgavene kan løses ved samtaler eller i ts-lab.

8 Barna bør løse oppgaven gjennom samtale på NTS om hva ordene betyr før de lager setninger eller en fortelling hvor ordene blir brukt.

9 På *videoen* fra 2. klasse, *Besteforeldre forteller*, kan barna se om de oppdager noe som er spesielt for gutter eller jenter.

10 Bildet av Ketil Gudim kan inspirere til samtale om kunst og kultur i sin alminnelighet og også om kjønnsroller. Kan døve danse ballett? Bruk samtalene som grunnlag for å skrive setninger eller en liten fortelling.

11 Eventyret om *Ulven og de små geitekillingene* er gjenfortalt på *videoen*. Den er også fortalt på *Tegnfortellinger 1* fra *Døves video*. Hvis dere ser begge utgavene kan barna sammenligne fortellemåten til de to fortellerne.

La barna dramatisere.

Oppgaver på side 71

TEGNSPRÅK

1–2 Arbeid med tegneserien som foreslått.

prøve

4 Teksten fra Mathilda Markstrøm er gjenfortalt på *videoen*. Ut fra den kan barna gjøre oppgaven.

6 Gjennomgå teksten *Mannen med jernmasken*. La barna dramatisere. Få fram hva mannen kan gjøre og hvordan han er. Skriv verb og adjektiv som passer og som dere kan finne igjen i teksten.

NORSK

2 Barna kan løse oppgaven som foreslått. Du må følge med når barna skal lese og gi den enkelte nødvendig støtte. La dem velge selv om de vil løse oppgaven ved å se på *videoen* eller lese i *Leseboka*.

7 Oppgaven kan gjøres som det er foreslått i *Norsk boka*. Tilpass hjelpen i forhold til lese- og skriveoppgaven.

3 Denne oppgaven kan være utfordrende for døve barn. Jeg har skrevet før om voksne døve som fortalte om hvordan de oppdaget *lydene* i tegneserier først. La barna prøve å skrive lyder slik som de tror de er. De kan bruke egen stemme og

å beskrive lydene med bokstaver.

5 Oppgaven løses som foreslått.

Oppgaver side 72

TEGNSPRÅK

NORSK

1 Arbeid med variasjoner på NTS. *Hvordan kan du fortelle om noe pent på forskjellige måter? Prøv også med dum, trist, mørk, lys.*

2 Barna kan mime dyrene og insektene på bildet på side 73 i *Norskboka*, sommerfugl, pinnsvin, edderkopp osv. Diskuter miming som virkemiddel i NTS med barna.

1–5 Gjør oppgavene slik som foreslått. Når barna skal skrive om et av dyrene, er det lurt å lage et tankekart først.

Oppgaver på side 75

TEGNSPRÅK

NORSK

1–7 Arbeid med disse oppgavene slik det er lagt opp til i *Norskboka*, og som foreslått i *Lyse idéer 4*.

Oppgaver på side 77

TEGNSPRÅK

NORSK

1–3 La barna gjøre oppgavene slik det er lagt opp til i *Norskboka*.

4 Teksten om Donald Duck på side 115 i *Leseboka* er skrevet som en måte å snakke på og vil sannsynligvis trenge forklaring.

Barna kan finne rimordene og de kan finne ut hvor mange ord *brannmannand* er satt sammen av. Barna kan snakke om hva det sammensatte ordet kan bety og hva hvert enkelt ord kan bety.

5 Ha samtale med barna om tegneserien før de arbeider med den slik som oppgaven sier.

6–7 Disse oppgavene kan barna gjøre på NTS. Bruk video, eller la barna arbeide i ts-lab.

Drama og rytmikk

(side 133)

- se på bruk av dramatiske virkemidler i tragedie og komedie
- diskutere virkemidlene
- finne passende virkemidler til egen teaterforestilling (eks. lys, plassering av kulisser, rytme i spill)
- ta forestillingen opp på video og diskutere den

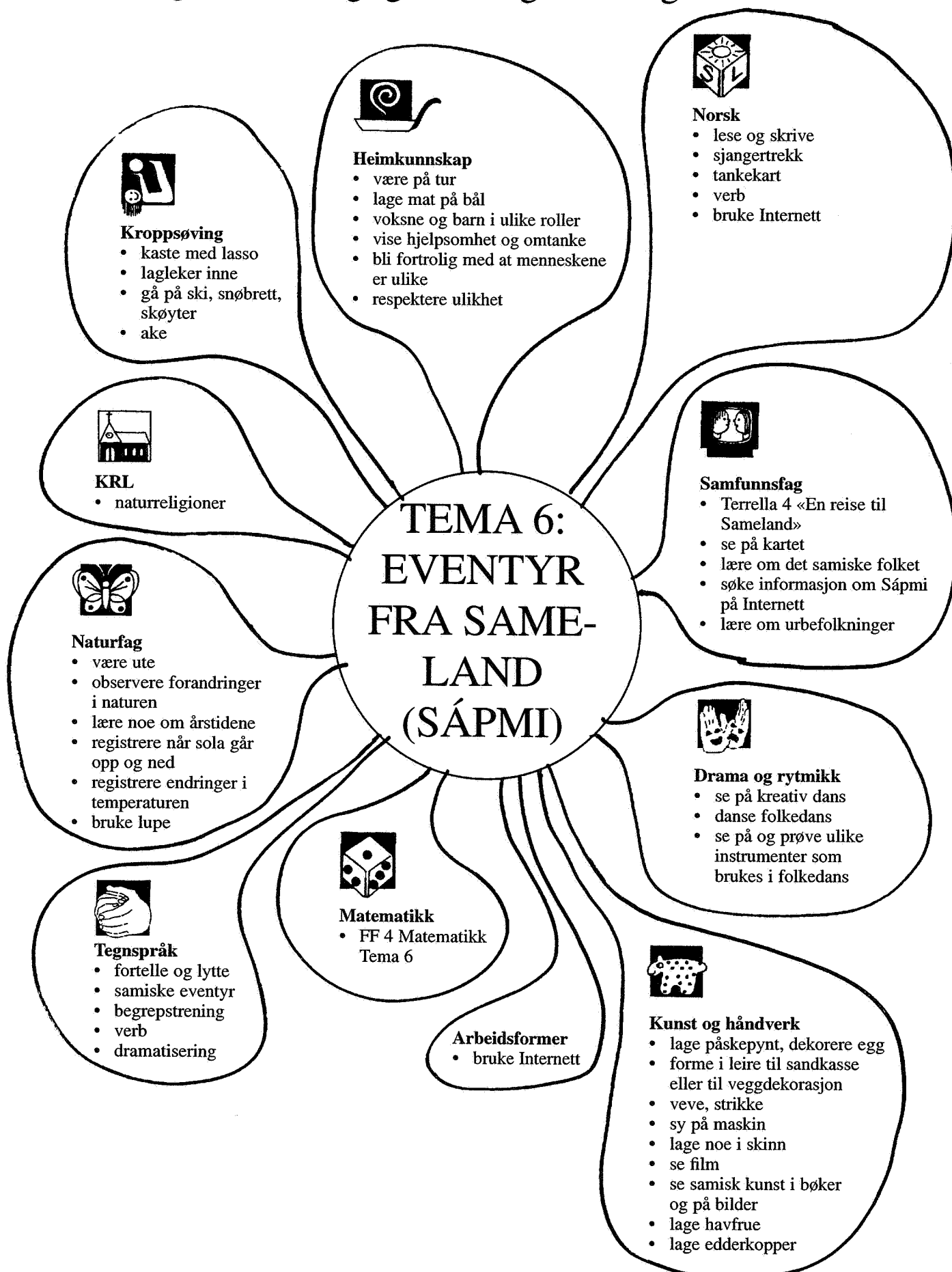
Ulven og de små geitekillingene blir ofte vist som ballettfilm til jul i fjernsynet. Spør barna om noen har sett den, og la dem fortelle hvordan filmen var. Barna kan få se filmer som *Askepott*, *Nøtteknekkeren* eller andre som viser ballett.

Kanskje de kan herme dansen som de ser? Hvis noen går på ballett kan de kanskje vise de andre noen trinn.

På videoen *Rytmen i 5. klasse* avsnitt 1 Rytme fins ulike eksempler på døde og hørende dansere i forskjellige rytmeframførrelser. Barna kan diskutere det de ser og finne ut om rytme, omgivelser og sammenheng er forskjellig. Hvorfor er det slik?

Barna kan lage egne danser, som de tar opp på video og viser til andre.

Forslag til tverrfaglig temaorganisering

Tema 6

Eventyr fra sameland

(side 136–140)

På videoen *Felix Fabula 4 for døve Tegnspråk Tema 6* (heretter *videoen*) vil du finne følgende tekster oversatt til NTS:

Fra *Norskboka*:

Eventyr fra sameland
 Skoltekona som fisket, og bjørnen
 Hvordan villreinen ble til
 Hvordan edderkoppen reddet et menneskes liv
 Hvorfor lommen har føttene så langt bak
 Hei jeg heter Eva

Fra *Leseboka*:

- Havfrua
- Våren kommer til sameland

Fra videoene *Felix Fabula 3, Tegnspråk Tema 3, Tema 6 og Tema 7* kan følgende tekster passe til dette temaet:

Fra *Leseboka til Siri*:

- Stjerneøye

Fra *Leseboka til Ivar*:

- Hvordan myggen slapp ut i verden
- Trine rein som trodde at hun var et menneske og gikk på kafé

Oversikt over arbeidsområdene i tegnspråk som førstespråk og norsk for døve

TEGNSPRÅK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lesetrening	Tekstskaping	Begreps-trening	Artikulatorer og virkemidler i NTS	Grammatikk
Eventyr, fabler	Fortelle eventyr for flere, dramatisere	Dramatisere, diskutere oppbygging av innhold, tankekart, VØL	Fortelle eventyr, lese, spille. Førforståelse ved samtale på NTS	Eventyrstafett, ts-lab	Om kultur, ulike kulturelle former. Erfaringer, opplevelser	Munnens betydning som artikulator	Handlinger, aspekt, synsvinkel, turtaking
Hver dag: Fortelle og lytte							

NORSK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategi	Lese-trening	Tekst-skaping NTS	Skrive-trening	Bokstav-/lyd-trening, tale-trening	Vokabular-trening	Grammatikk	IKT
Eventyr, fabler	Dramatisere eventyr	Tankekart, VØL	Lese eventyr. Forbered på NTS, se tekst på video	Dikte eventyr. Forarbeid i ts-lab	Skrive eventyr, samtaler på NTS	Sammenligne TMFOK med ordtak og talemåter	Ballett, andre aktuelle ord	Verb	Finne opplysninger om same-land
Hver dag: Lytte og fortelle selv på NTS									

Arbeid med temaet

(side 138)

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<ul style="list-style-type: none"> • Fortelle og lytte • Samiske eventyr • Begrepstrening • Verb • Dramatisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Lese og skrive • Sjangertrekk • Tankekart • Verb • Bruke Internett

Fra side 50 og utover i *Lyse idéer 4* kan du lese om eventyr som sjanger, om oppbyggingen og om tradisjoner. Du finner også hjelp og forslag til arbeid i klassen med eventyr. Arbeidet med eventyr kan få en muntlig form. Da kan døve barn utfolde seg på NTS. Hvis du ønsker at barna skal skrive til eventyrene, må du tilpasse kommentarer og spørsmål slik at de kan ha forutsetning for å skrive på egen hånd. Det blir lettere for barna å lese tekstene selv når dere har arbeidet grundig med stoffet på NTS.

Det er ikke sikkert at tiden rekker til å arbeide like grundig med flere eventyr, men et par med forskjellig oppbygging bør prioriteres. *Lyse idéer 4* gir mange fine råd. Arbeid for eksempel med eventyret *Linus og Signe*. Dette er også gjenfortalt på NTS på *videoen*. Arbeidsgangen som er foreslått på side 53 i *Lyse idéer 4* under *tverrfaglig arbeid med eventyr*, passer godt for døve barn.

Åse, Ove og Eva leder barna inn i samenes eventyr. Det står ikke i her at Ove forteller på NTS, men det får vi tro han gjør. Eva forteller på side 88 i *Norskboka* at Ove er flink til å snakke med henne.

Alle tekstene i *Norskboka* i dette temaet er gjenfortalt på NTS på *videoen*.

Arbeid med verb på samme måte som under Tema 3. Repetér de samme eksemplene, og finn på noen nye.

Verb i norske setninger sier noe om tiden. På NTS blir tiden markert på andre måter.

Dere kan arbeide med innledningen til rammefortellingen og se på hvordan vi kan avgjøre *tiden* for handlingene på NTS og på norsk.

Eksemplet her er skrevet med norske ord tilsvarende tegnene (glosset) fra rammefortellingen på *videoen*:

O-V-E OVE, Å-S-E DE-TO SELV SØSKEN. BO LIKE-VED SJØ – pek STERK BLÅSE -
BLÅSE. E-V-A SELV DØV PERSON.
pek SAMME KLASSE pek OVE.

Historien begynner i nøytral tid. Vis for barna ved å skrive utsagnet på tegnspråk med store bokstaver og på norsk med små bokstaver på tavla.

Se på verbene *bo* og *blåse*. På tegnspråk står BO i grunnform og BLÅSE blir modifisert og gjentatt for å understreke at det blåser der, nesten alltid (adverbial).

På NTS forteller Kjell i *nøytral* tid. På norsk har verbene endelsen -r som markerer nåtid. EVA DØV blir Eva er døv. *Er* brukes ikke på NTS.

Overgangen til fortid på NTS blir markert ved å fortelle at det skjedde da onkel Tore var ung.

Se på verbet *skje*. På norsk står det *skjedde* fordi det fortelles i fortid. På NTS blir tegnet det samme om det fortelles om i dag eller om i går: SKJE.

Forklar for barna at et verb kan få ulike former på norsk, og at verbet forteller det samme, men i ulik tid. Verb de vil møte ofte når de leser er for eksempel:

gå – går – gikk, si – sier – sa, fortelle – forteller – fortalte,
være – er – var, bli – blir – ble, ha – har – hadde

Etter hvert som leseferdigheten øker, vil barna stadig komme med spørsmål om verb som er bøyd og derfor har en annen stavemåte enn grunnformen. Hjelp dem med å finne logiske forklaringer.

Eksempel: Barnet leser:

Katten kom. Musa ble redd. Den sprang bak skapet.

Ordet *sprang* kan by på problemer.

I stedet for å fortelle på NTS hva *sprang* betyr, kan du spørre hva barnet selv tror musa ville gjøre. Etterpå kan du gi en forklaring på ordet og omskrivingen. (Dette gjelder ikke bare verb.) For å vise forandringen kan du skrive setningene i presens.

Hvis klassen har brukt *Felix Fabula* før, har dere sikkert snakket om kommunikasjon og språk. Husker barna noe fra samtalene om dette? Snakk om samene som en språklig minoritet, og at samisk er et språk som relativt få mennesker i Norge har som førstespråk. Barna bør få vite mer om samenes kamp for å få akseptert språket sitt. Ser barna selv noen felles trekk ved samenes kamp for sitt språk og døves kamp for sitt? Snakk også med barna om det som er ulikt for døve og samene. Noen samer er døve. Hvordan vil det være for dem? De må lære å lese samisk. Benytt dette til å se nærmere på det samiske alfabetet og det samiske håndalfabetet. I fortellingen *Hvordan villreinen ble tam*, er navnene til de to søstrene skrevet med samiske bokstaver. Bakerst i dette heftet finner du en kopieringsoriginal av det samiske håndalfabetet. Barna kan prøve å stave de samiske navnene ved hjelp av dette.

Oppsummering

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<i>Sjanger:</i> Eventyr.	<i>Sjanger:</i> Eventyr.
<i>Fortelle og lytte:</i> Se på video og fortelle selv.	
	<i>Lesetrening:</i> Lese eventyr.
<i>Tekstskaping:</i> Lage eventyr. ts-lab.	<i>Skrivetrening:</i> Skrive eventyr barna har laget selv. Skrive til bilder av samiske kunstnere.
	<i>Taletrening:</i> Lese høyt fra tekst. Trene stemme uttale og rytme.
<i>Begreptrening:</i> Snakke om begreper brukt i eventyr.	<i>Vokabulartrening:</i> Lese, skrive og si ord fra eventyr.
<i>Grammatikk:</i> Handlinger, verbtegn.	<i>Grammatikk:</i> Verb. Bøyning i tid.
	<i>IKT:</i> Søk etter informasjon om eventyr.

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

Oppgaver på side 83

TEGNSPRÅK

1 Denne oppgaven kan barna løse som den er foreslått. Du kan bruke spørsmålene i *Lyse idéer 4* når du snakker med dem.

3 La barna fortelle historien etter å ha sett den på *videoen*. Barna kan diskutere hvordan en god forteller er. De kan vurdere de fortellerne de ser på *videoen*.

5 Hvis du vil forberede barna på å snakke om moralen i en historie eller et eventyr, kan dere se noen av *Æsops* fabler.

NORSK

2 La barna lese fortellingen sammen to og to. De kan lese en avtalt del av teksten stille. Etterpå hjelper de hverandre å huske det de leste. Så leser de neste del og arbeider seg gjennom teksten sammen. Til slutt kan de gjenfortelle hele stykket for hverandre eller for hele klassen. Vurder dette i forhold til det enkelte barns leseferdigheter.

4 La barna lese selv, sammen med en annen elev eller med deg. De kan skrive ord de ikke forstår i ordbøkene eller i kladdebøkene. La dem prøve å finne en forklaring selv, før du eventuelt forklarer for dem hva ordene betyr.

16 fabler er lest inn på video i serien *Det gyldne tegnet*. Der blir hver fabel kommentert.

7 Når barna har sett og lest om havfruen, kan dere snakke mer om synsvinkel. I denne oppgaven kan barna se på det som skjer fra faren til havfruen sin synsvinkel.

8 Barna kan lage eventyret om Punahelmi. Snakk med dem først og bruk de spørsmålene som er foreslått i *Norskboka* og i *Lyse idéer 4*. Barna kan lage en tegneserie og/eller de kan lese det inn på video i en ts-lab.

Oppgave på side 85

TEGNSPRÅK

1–2 Eventyret om hvordan villreinen ble til er gjenfortalt på NTS på videoen. La barna se fortellingen et par ganger før de får i oppgave å gjenfortelle den til en annen. Minn dem på hva de selv mente om gode fortellere. *Hvordan får en god NTS forteller fram spenningen? Hvordan uttrykker en god forteller om noen er glad eller trist?* Dette eventyret passer også godt til å snakke mer om synsvinkel i NTS.

3–4 Barna gjør disse oppgavene muntlig, slik det er foreslått. I samtalen om villreinen og tamreinen kan du få barna til å tenke på hvor forskjellig livet til de to vil arte seg. *Hvor i Norge lever tamrein og villrein? Hva slags vær er det der om sommeren og om vinteren? Hva spiser de? Hvor finner villreinen maten sin? Enn tamreinen?*

5 Barna kan lage dikt på NTS om villreinen og tamreinen. Etter samtalen som er skissert over, har barna fått noen holdpunkter som de kan dikte ut fra. Elg, hjort og rein har veldig like tegn som beskriver hornene deres. Kan barna disse tegnene? *Hvordan kan vi se hvilket dyr vi mener?*

6 Gjør oppgaven som foreslått.

NORSK

1 Etter at barna har arbeidet med eventyret på NTS, kan de lese teksten alene eller sammene med noen. Vanskelige ord og uttrykk kan de prøve å finne forklaring på selv, men hvis de ikke kjenner uttrykkene fra før må de forklares. Prøv å la dem se videoen en gang til etter at de har lest, kanskje noen ord og uttrykk blir forstått bedre. I denne fortellingen fins det uttrykk som vi bruker på norsk, men som det ikke er selvfølgelig at døve barn vil forstå. Eksempel: – dra min vei, – å ha hjerte til, – lide nød, – krype til korset.

3–4 Barna kan skrive stikkord om det de tror er moralen i eventyret.

5 Når barna har laget dikt på NTS, kan de prøve å skrive det på norsk.

Oppgaver på side 87

TEGNSPRÅK

1–2 Barna kan se *Hvordan edderkoppene frelste et menneskes liv* og *Hvorfor lommen har føttene så langt bak*, på videoen.

De kan lage tegneserie av begge disse eventyrene.

La dem diskutere innholdet sammen med en annen og komme fram til hva som skal være med i tegneseriene.

4–5 Oppgaven kan løses slik som beskrevet i *Lyse idéer 4*.

Barna kan få i oppgave å snakke om hvordan de begynner en fortelling som skal være et eventyr. La dem se på begynnelsen av noen fortellinger og eventyr og be barna legge merke til hva som er forskjellig og hva som er likt.

NORSK

1–2 Oppfordre barna til å ha med tenke- eller snakkebobler i tegneseriene.

3 Eventyret *Høna tripper i berget* er ikke gjenfortalt til NTS. Det må dere eventuelt lese.

Drama og rytmikk

(side 139)

- Se på kreativt tegnspråk fra andre land
- Danse folkedans
- Se på og prøv ulike instrument som brukes til folkedans

Barna kan lage egne fortellinger fra sameland som de kan dramatisere. En håndtromme og en kølle kan være runeemme og bein.

Barna kan få se på kreativt tegnspråk og ulike kulturuttrykk fra andre land. På videokassetten *Deaf Way* fra Møller kompetansesenter fins mange eksempler på dette.

På *Rytmen i 3. klasse* er det ulike eksempler på folkedans som barna kan prøve å etterligne.

Forslag til tverrfaglig temaorganisering

TEMA 7: SANAM HAR EN HEMME- LIGHET

Kroppsøving

- marsjere
- potetløp, sekkeløp
- leke ute

Heimkunnskap

- bli kjent med noen fra et annet land
- lære å respektere ulikheter
- få trening i høvelig oppførsel i ulike sosiale sammenhenger
- vise hjelpsomhet og omtanke
- lage 17.-maifest

Norsk

- lese og lage avis
- stikkord til tale
- Ivar Aasen
- bokmål og nynorsk
- alfabet
- styrkenotat
- vokabulartrening
- Henrik Wergeland
- e-brev

KRL

- toleranse for andre
- ansvar for andre
- menneskerettighetene (asylretten)

Samfunnsfag

- Terrella 4: «Den lange reisen»
- lære om 17. mai og grunnloven
- Stortinget
- bruke aviser
- lære om Henrik Wergeland
- bruke Internett
- bli kjent med noen av menneskerettene

Natur- og miljøfag

- gå på oppdagelsesferd ute
- arbeide med komposten
- så i skolehagen
- studere vårtegn
- være ute

Drama og rytmikk

- se på musikkorps
- prøve instrumenter i kor
- se på innholdet i Norges nasjonalsang

Matematikk

- FF 4 Matematikk Tema 7

Tegnspråk

- holde tale
- begreptrening
- lokalisasjon
- referanse
- samtale

Arbeidsmåter

- lære å holde tale
- bruke et kommunikasjonsmiddel
- skrive avisinnlegg
- søke informasjon på Internett, biblioteket

Kunst og håndverk

- strikke på snelle
- tegne flagg
- pynte skolen til 17. mai
- sy på maskin

Tema 7

Sannam har en hemmelighet

(side 142)

På videoen *Felix Fabula 4 for døve Tegnspråk Tema 7* (heretter *videoen*) vil du finne følgende tekster oversatt til NTS:

Fra *Norskboka*:

- Sannam har en hemmelighet

Fra *Leseboka*:

- Sannam holder tale på 17. mai
- Kattevers
-

Fra videoene *Felix Fabula 3, Tegnspråk Tema 2 og 3* kan følgende tekster passe til dette temaet:

Fra *Leseboka til Siri*:

- Den ekle jenta på biblioteket
- Magdalena
- Da Jan kom på besøk
- Stjerneøye
- Gulli danda
- Mapias bok

Oversikt over arbeidsområdene i tegnspråk som førstespråk og norsk for døve

TEGNSPRÅK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lese-trening, førforståelse	Tekst-skaping	Begreper	Artikulatorer i NTS, språkbruk	Grammatikk
Taler, aviser	Holde tale, fortelle om andre, formidle nyheter	Meningsutveksling, tankekart, VØL, se film og video	Diskutere nyheter fra aviser	Si din mening, Speakers corner, ts-lab	Om ufred, flukt. Hvorfor reise til andre land? Erfaringer og opplevelser	Enhåndstegn og tohåndstegn, rim	Proform, lokalisasjon, referanse
Hver dag: Fortelle og lytte							

NORSK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategi	Lese-trening	Tekst-skaping, forarbeid i ts-lab	Skrive-trening	Bokstav-/lyd-trening, (tale-trening)	Vokabu-lar-trening	Gram-matikk	IKT
Taler, avis-artikler	Si sin mening	Stikkord, tanke-kart, V�L	Lese aviser	Lage innlegg til avis	Skrive innlegg til avis	Land (rytme og ut-tale), int. hånd alfabet, rim i dikt og vers	Asyl, ord med -logi, flyktning	Prono-men	Finne opplys-ninger om H. Werge-land
Hver dag: Lese og skrive									

Arbeid med temaet

(side 144)

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<ul style="list-style-type: none"> • Holde tale • Begreptrening • Lokalisasjon • Referanse • Samtale 	<ul style="list-style-type: none"> • Lese og lage avis • Stikkord til tale • Ivar Aasen • Bokmål og nynorsk • Alfabet • Styrkenotat • Vokabulartrening • Henrik Wergeland • E-brev

I småskolen skal tegnspråk ha en større plass i fag- og timefordelingen enn norsk. På mellomtrinnet skal fordelingen mellom de to fagene være lik, for så i ungdomsskolen å gi norsk en større plass (side 84 i L97). Tema 7 har flere områder som er sv ert norsk-preget. Bokmål og nynorsk, Ivar Aasen, Henrik Wergeland og å lese aviser hører til faget norsk. Formidlingspr ket er NTS.

Temaet har som hensikt å utvikle holdninger hos barna. Målet er å bli kjent med noen av menneskerettighetene, utvikle omsorg og delaktighet i arbeid for rettferdighet. Dette er områder som kan bli overfladiske for døve barn fordi informasjonen fra omgivelsene kan gå dem forbi. Jeg vil understreke hvor viktig det er at du og andre forteller for barna og at de får prate, spørre, diskutere, holde framlegg og få respons på sitt eget språk, NTS.

Lyse idéer 4 sine forslag til arbeidsgang kan gjennomføres med NTS som formidlingspr k. Barna kan forberede tale til 17. mai eller til en annen anledning ved hjelp av tankekart og stikkord, og holde talen på NTS. Barna bør få øve i ts-lab eller ved å lage kladdevideo med vanlig opptaksutstyr.

Ord og begreper

Hørende barn trenger også ekstra forklaringer til språket i avisene. De blir oppfordret til å bruke ordbøker og andre oppslagsverk for å finne forklaringer. Døve barn må i tillegg få forklaringer på NTS. Finn flere eksempler hvor de aktuelle begrepene blir brukt i ulike sammenhenger.

Aviser er ofte preget av korte, kjappe overskrifter som forutsetter at leseren har språklig spennvidde når det gjelder ord og vendinger med overført betydning eller har bakgrunnskunnskaper om temaet. Du kan slå opp i en hvilken som helst avis og du vil finne eksempler på dette. Det er viktig at barna får som vane å lese videre. I en ingress vil de få mer informasjon og mulighet til å kunne forstå hva det dreier seg om. Barna vil kanskje også oppleve å forstå overskrifter på bakgrunn av det de vet om saken fra før, særlig hvis klassen følger en spesiell sak i en eller flere aviser. Gjør barna oppmerksom på slike forhold.

Grammatikk

I norsk skal barna arbeide med pronomen. Dere kan følge de samme prinsippene som er beskrevet på side 47 i *Lyse idéer 4*.

I tegnspråk handler det ikke om pronomen på samme måte som i norsk, men om å referere til personer, gjenstander og hendelser. Arbeid også med lokalisasjon og referanse

Les foran i dette heftet om referanse og i tilleggshftet for *Lyse idéer 3* om lokalisasjon.

Oppsummering

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<i>Sjanger:</i> Tale.	<i>Sjanger:</i> Avisartikler.
<i>Tale og lytte:</i> Holde tale og lytte til tale, samtale.	
	<i>Lesetrening:</i> Lese aviser og om Ivar Aasen.
<i>Tekstskaping:</i> Lage tale eller et innlegg i en debatt.	<i>Skrivetrening:</i> Skrive avisartikkel eller en avisside.
<i>Læringsstrategier:</i> Gjenfortelle.	<i>Læringsstrategier:</i> Fra tankekart til styrke-notat til tale eller artikkel.
<i>Begreper:</i> Gjennom samtale få forklaringer på begreper som asyl, nasjonal, demokrati m.fl.	<i>Vokabular:</i> Lære ordene nasjonal, asyl, demokrati osv.
<i>Grammatikk:</i> Lokalisasjon, referanser.	<i>Grammatikk:</i> Pronomen.
	<i>Internett:</i> Finne stoff om Henrik Wergeland.

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

Oppgaver på side 95

TEGNSPRÅK

1 Barna forteller om bildet på side 90–91.

2 La barna se fortellingen *Sannam har en hemmelighet* på video og fortelle til en annen.

4–5 Ta opp de foreslåtte problemstillingene med barna og la dem diskutere. I blandet klasse må tolken formidle begge veier. Forhåpentligvis husker barna regelen om å snakke én om gangen.

6–7 Barna kan se fortellingen på *videoen* før de går inn i diskusjonen i klassen og/eller de fortsetter fortellingen om Max.

NB! Barna kan studere starten på fortellingen og se etter hvordan fortelleren

- forteller hvor handlingen skjer
- forteller når handlingen skjer
- markerer høydepunkt, at noe skjer
- gjør lokalisasjon
- har synsvinkel (Sannam tenker)
- viser turtaking
- viser referanse

Bare på de første to minuttene av fortellingen på *videoen* kan barna finne flere grammatiske eksempler.

Oppgaver på side 99

TEGNSPRÅK

1–2 Barna bør lage tankekart og styrkenotat på grunnlag av samtaler på NTS. I dette arbeidet er norsk et redskap for å fastholde tankeinnholdet som kommer fram i diskusjoner på NTS.

NORSK

2 Alternativt kan barna lese fortellingen før de forteller. Det lureste er å la barna se videoen først, lese og så fortelle til en annen.

3 La barna skrive ord de synes er vanskelige i en egen ordbok. De kan skrive eller tegne forklaring til. La dem lage forslag til forklaring selv.

NORSK

3 Når barna leser den norske teksten til Sannam sin tale, må de tolke det som står der på grunnlag av sin metalingvistiske kompetanse. Hvis de forstår teksten, kan de gjengi innholdet greit på NTS. NTS blir redskapet som viser at de forstår det de har lest på norsk.

4 Barna leser ordene og forklarer på NTS det som de forstår. Når meningen i ordene er oppfattet, kan barna skrive dem inn i ordbøkene sine.

7 «Det var ikke jeg som gjorde det». Barna kan lage fortellingen ved tegning, tegneserie og diskusjon på NTS. Etterpå kan de skrive norsk tekst i bobler eller under bildene.

8 Denne sangen er det vanskelig å gi en god oversettelse til NTS. Gjennomgå den sammen med barna. La dem lese og etterpå tegne. Du vil kunne se hva de har oppfattet.

Oppgaver på side 101

TEGNSPRÅK

NORSK

Referanser – personlige pronomen

1 Når vi skal henvisse til bestemte personer på NTS, refererer vi til dem. De er allerede lokalisert, og så peker vi dit de er plassert i bildet. Pekingene foregår med hånden, blikket, hodet eller kroppen.

Barna kan studere tegnspråkutsagn av seg selv eller medelever, eller de kan se på et lite utsnitt fra en tegnspråktekst på video. Gi barna ett spørsmål om gangen og la dem tenke seg om og diskutere.

Her følger eksempler på spørsmål du kan formulere ut fra noe et barn har fortalt:

Hvordan viser du at det er Per du snakker om?

Hvordan vet vi at du snakker om Per etterpå også?

Hvordan viser du at du snakker om deg selv?

Hvordan viser du at du og Per gjør noe sammen?

Hvordan viser du at Lise kommer?

Hvordan viser du at dere tre går sammen til butikken?

Hvordan viser du at Per og Lise går én vei og du en annen vei?

2 La barna studere fortelleren på *videoen* når hun forteller om når Sannam oppdager at Max og familien skal sendes ut av landet på TV. La videoen gå langsomt, da er det lettere å finne ut når hun sier JEG, DU, VI

1–4 Disse oppgavene kan barna løse slik som det er foreslått. Du må imidlertid vurdere det enkelte barn i forhold til hva du tror det vil kunne klare og få utbytte av.

Oppgaver på side 103

TEGNSPRÅK

Med bakgrunn i hvordan Ivar Aasen arbeidet for at nordmenn skulle få et skriftspråk som var mer likt talemålet deres, har du her en ny innfallsvinkel til å snakke om og arbeide mer med tegnspråkhistorie.

Barna skal lære om Ivar Aasen som ville at folk skulle være stolte av språket sitt. Døve mennesker er stolte av sitt språk.

Har de alltid vært det?

Husker dere det Svein Arne fortalte?

(Videoen fra Tema 1).

Barna er sikkert kjent med dette fra diskusjonene om samenes rett til samisk og døves rett til tegnspråk. Nå har dere enda en anledning til å snakke om språk og identitet fra et historisk perspektiv. Dette er et tema som passer godt til prosjektarbeid. Dere kan finne stoff i bøkene til Trygve Skjølberg om Andreas Christian Møller og dere kan se deler av videoen *Døve mennesker før oss* fra Døves forlag. Her er noen spørsmål som barna kan prøve å finne svar på:

Hvordan snakket døve mennesker sammen før det fantes døveskoler?

Hvilket språk brukte Andreas Christian Møller når han underviste døve barn i 1825?

I 1880 var det et stort møte for døvelærere i Milano i Italia. Der bestemte de at døve barn skulle lære å munnavlese og snakke med stemme.

Hvordan gikk det med tegnspråket da?

Tror dere at døve glemte å snakke tegnspråk?

Hvordan snakker du?

Hvor mange språk kan du?

Noter etter hvert som barna forteller.

Flipover er fint til slikt arbeid.

Bak i heftet finner du en kopieringsoriginal av håndalfabetet som ble brukt i døveskolen på 1800-tallet.

NORSK

Barna kan gjøre oppgavene om Ivar Aasen ved at de leser tegneserien og samtaler ut fra spørsmålene som er foreslått.

Oppgaver på side 104

TEGNSPRÅK

NORSK

1–3 Disse oppgavene kan barna løse sammen to og to. I oppgave 2, hvor de skal finne fem ord som er ulike på bokmål og nynorsk, kan det være lurt å hjelpe dem ved å sette opp to rekker med ord, en på nynorsk og en på bokmål, som de kan sette piler mellom. De nynorske ordene kan være hentet fra teksten om den forelska frosken. Se eksemplet på neste side.

Eks.:

Kva	Grønn
Korleis	Høydehopp
Grøn	Ikke
Kvit	Hverandre
Ikkje	Høyere
Høgdehopp	Hva
Høgre	Hvit
Kvarandre	Hvordan

4 Denne oppgaven kan barna gjøre på NTS. De kan snakke om det de tror har hendt og det som vil skje, ut fra spørsmålene. Kanskje de kan dramatisere hendelsen?

Drama og rytmikk

(side 147)

- Se på musikk-korps
- Prøve ut instrumenter i korpset
- Se på innholdet i Norges nasjonalsang

Barna kan fortelle om musikkorps de har sett, og gjerne dramatisere korpset med tamburmajor, drilljenter og musikantene med de ulike instrumentene. De kan bevisstgjøres på felles rytme og det å gå i takt. De ser på innholdet i nasjonalsangen.

Forslag til tverrfaglig temaorganisering

Kroppsøving

- leke ute
- kaste på stikka (lære å treffe et punkt)
- kaste med lasso
- hinderløype
- overnatte ute på egen steinalderboplass

Heimkunnskap

- koke grøt
- være ute, spise ute
- ha omsorg for andre
- gjøre praktiske oppgaver i klassen
- snakke om gutter og jenter
- lage steinalderfest/ avslutningsfest

Norsk

- lese og skrive faktatekst
- finne fram i oppslagsbøker
- alfabetøvelser
- vokabulartrening
- finne opplysninger om steinalderen

KRL

- ta ansvar for fellesskapet
- ta ansvar for seg selv og andre
- fellesskapets ansvar for den enkelte

Samfunnsfag

- Terrella 4 «En reise i tid»
- orientere seg på globusen og kartet
- lære om de første menneskene som levde i Norge
- gutter og jenter i steinalderen
- mat og boforhold
- oppsøke oldtidsminner i nærmiljøet/gå på museum
- arkeologi/se helleristninger
- bruke datamaskinen til å få informasjon
- samle autografer

Natur- og miljøfag

- være ute
- observere forandringer i naturen
- lære noe om klima og forandringer i naturen
- registrere når sola går opp og ned
- registrere endringer i temperaturen
- bruke lupe
- lyd og vibrasjoner
- øret

TEMA 8: STEIN- ALDEREN I LILLEVIKA

Drama og rytmikk

- lage rytme framføring (dans og instrumental) ved hjelp av steiner, kjepper eller andre ting fra naturen
- kombinere dans og kreativt tegnspråk
- kjenne på vibrasjonene i ulike instrumenter

Tegnspråk

- faktatekst
- fortelle til andre
- foredrag
- begreps trening
- substantiv/verb par

Kunst og håndverk

- male på stein, tre, skinn
- lage steinalderboplass ute eller i sandkassa
- lage enkle skulpturer av ulike materialer
- binde, surre
- sy på maskin
- flette kurver, veve eller strikke
- se på bilder i bøker
- lage autografbok

Matematikk

- FF 4 Matematikk Tema 8
- studere former i naturen
- studere strikkemønster
- kalender, klokke og termometer

Tema 8

Steinalderen i Lillevika

(side 150)

På videoen *Felix Fabula 4 for døve Tegnspråk Tema 8* (heretter *videoen*) vil du finne følgende tekster oversatt til NTS:

Fra *Norskboka*:

- Steinalderen i Lillevika
- Tegningene forteller
- Mayet

Fra *Leseboka*:

- Mannen i isen

Oversikt over arbeidsområdene i tegnspråk som førstespråk og norsk for døve

TEGNSPRÅK

Sjanger	Fortelle og lytte	Læringsstrategier	Lesetrening	Tekstskaping	Begreps- trening	Artikula- torer og virkemidler i NTS, språkbruk	Gram- matikk
Fakta, formidling	Diskusjon, legge fram fakta	VØL, stikkord	Lese og snakke om faktatekster. Førfor- ståelse, samtale på NTS	Holde foredrag, ts-lab	Om stein- alderen, historie. Erfaringer og opp- levelser	Rytme, gjen- tagelser	Substantiv/ verb par, variasjoner i språket
Hver dag: Fortelle og lytte							

NORSK

Sjanger	Lærings- strategier	Lese- trening	Tekst- skaping	Skrive- trening	Bokstav-/ lydtre- ning, tale- trening	Vokabu- lar- trening	Gram- matikk	IKT
Fakta- tekster	Oppsum- mering, stikkord, VØL	Lese faktatekst, (diskutere på NTS), se tekst på video	Forberede faktatekst, samtale på NTS eller for- arbeid i ts-lab	Skrive faktatekst, samtale på NTS	Rytme i ord og uttrykk, uttale	Aktuelle ord fra teksten	Verb	Finne opplys- ninger om helle- ristninger
Hver dag: Lese og skrive								

Arbeid med temaet

(side 152)

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<ul style="list-style-type: none"> • Faktatekst • Fortelle til andre • Foredrag • Begreper • Substantiv/verb par 	<ul style="list-style-type: none"> • Lese og skrive faktatekst • Finne fram i oppslagsbøker • Alfabet�velser • Vokabular • Finne opplysninger om steinalderen

Ove,  se og Eva er gode venner. Ove og  se hører, og Eva er d v. Har de overvunnet kommunikasjonsproblemene? Eva må anstrenge seg for å oppfatte hva vennene sier og de må være ekstra omtensomme for at hun skal forstå dem. Eva bruker høreapparat. Det forsterker ikke nok til at Eva kan høre stemmer, men det hjelper henne å høre lyder fra omgivelsene. Noen ganger er det bare vondt å få lydene gjennom høreapparatet. Da skrur hun det av.

Slik er det med Eva. For andre hørselshemmede kan høreapparater være til bedre hjelp enn for henne.

Når Eva er sammen med hørende som ikke kan NTS, må hun se på munnene deres når de snakker. Det er ikke alltid like lett, særlig når det er flere som snakker sammen eller den som snakker snur seg bort. Noen ganger bruker de ord og vendinger som hun ikke kjenner eller forstår. Da er det umulig å munnavlese. Vi regner med at det bare er en tredjedel av det vi sier som kan avleses på munnen.

Ove er blitt flink i tegnspråk. Det er flott! Når hørende kan tegnspråk er det lettere for begge parter å fortelle noe til hverandre. De fleste kan jo se, og tegnspråk er et språk for øynene.

I en blandet klasse (hørende og døve sammen), er det spesielt viktig å snakke åpent om hørselsproblemer uten at det blir «stakkars døve».

Hvordan ville det være dersom hovedspråket i landet vårt var tegnspråk?

Døve ønsker å gjøre seg mest mulig uavhengig av tolk, men det er et nødvendig hjelpemiddel for dem i et samfunn med talespråk.

I det daglige klarer de seg som regel bra, men på skolen, i arbeidslivet, på offentlige kontorer, hos advokat, lege osv., hvor de skal lære noe, få viktig informasjon og hvor ord og språkbruk er vanskelig, må en utdannet tolk være med og oversette mellom språkene.

La barna diskutere hvilke andre hjelpemidler de som døve kan bruke i kommunikasjon med andre (blokk og blyant, brev, tekstelefon, mobiltelefon, bildetelefon, e-post, videopost).

Spørsmål til barna for ettertanke:

Med hvilke tekniske hjelpemidler kan man bruke tegnspråk?

Hvilket språk må man ellers bruke?

På hvilke måter kan mennesker som ikke har samme språk fortelle hverandre noe?

Symboler

Egypterne skrev hieroglyfer og steinaldermenneskene laget tegninger på fjellvegger. Det var symboler. Barna kan undre seg: *Hvorfor brukte de tegninger?*

Hva betyr ordet symbol og tegnet SYMBOL?

Tegnene i tegnspråk og ordene i norsk er symboler. Håndalfabetet er symboler for andre symboler, bokstavene. La barna reflektere. *Hva er bokstavene symboler på?*

Når dere arbeider med steinalderen er det, som ellers, viktig å visualisere stoffet mest og best mulig. På biblioteket kan barna låne oppslagsverk med bilder. Så sant det lar seg gjøre, bør dere dra på museumsbesøk. Flere museer har egne undervisningsprogram om steinalderen hvor barna bl.a. får se redskaper, klær, smykker og andre gjenstander, og de får kanskje prøve å sy i skinn og male korn med steiner.

Når dere er tilbake på skolen kan barna tegne og fortelle fra besøket på museet. Gjør videoopptak når barna forteller, slik at dere bevarer førsteintrykket. Dere kan gå tilbake til videomaterialet når dere skal lage skriftlig dokumentasjon.

Arbeid med faktatekster på NTS og norsk

Dere har tidligere sett at måten å fortelle faktatekst og fantasitekst på er ulik på NTS. Barna kan prøve å beskrive denne forskjellen. Til hjelp kan dere se på faktateksten om Marokko på *videoen* i Tema 3, og sammenligne den med for eksempel fortellingen om Pippi på *videoen* til Tema 2.

Hvordan er bevegelsene i tegnene?

Hvordan er ansiktsuttrykkene?

Når barna diskuterer fantasi og fakta, bruk kolonnenotat som foreslått i *Lyse idéer 4*. Etter hvert som barna diskuterer og foreslår hva som er kunnskap og hva som er synsing, er du sekretær og skriver det inn i kolonnenotatet. Barna kan skrive i sine arbeidsbøker etterpå. Arbeid med VØL-skjema også.

La barna arbeide direkte med en faktatekst på norsk slik det er foreslått på s. 42 i *Lyse idéer 4*.

Arbeid med orda

Det er sannsynlig at døve barn vil møte på flere ord i en tekst som de må stoppe og undersøke nærmere. Det gjelder ikke bare såkalte fremmedord. Mange ord som vi regner som vanlige, kan være ukjente for dem, eller de legger en annen mening i dem. Det er derfor svært viktig for døve barn å lære strategier som kan gi dem idéer om innholdet.

Barnet leser for eksempel ordet *steinalder* og forklarer det ved å bruke tegnene STEIN og ALDER riktig utført. Læreren kan med dette tro at barnet har lest og forstått riktig. Men har han det? Tegnet for *alder* kan sies likedan som *gammel*.

I slike situasjoner er det lurt å ta noen kontrollspørsmål. Barnet kan ved tilsynelatende å bruke riktig tegn likevel forstå noe annet. Kanskje det tror at *steinalder* betyr *en gammel stein*? Slike misforståelser skjer veldig lett og kan bidra til at barnet ikke får riktig sammenheng i teksten. Bruk også FoSS strategien i Criss opplegget.

I teksten på side 110 er det flere ord du kan få barna til å forklare: Lillevika, tegnspråk, matpakker, fjellvegg, m.fl. Pass på ordet *matpakker*.

Mat - pakke - r.

Hjelp barna med slike forklaringer inntil de greier det selv.

Substantiv-verb par

I dette temaet skal vi i NTS grammatikken se på substantiv-verb par. Du kan lese mer om dette foran i heftet.

Barna kan ta utgangspunkt i samme type oppgave som er foreslått for norsk. De kan tenke på hva steinaldermenneskene gjorde. La dem leke eller dramatisere at de er steinaldermennesker.

For eksempel: Menneskene i steinalderen laget verktøy av stein: øks, hammer og kniv.

Her er substantiv som har verb med samme meningsinnhold og grunntegn og blir utført på nesten samme måte.

MAT	- SPISE
ØKS	- HOGGE
HAMMER	- HAMRE
KNIV	- SKJÆRE

Barna kan selv prøve å finne ut hva som skiller substantiv og verb på NTS. De kan også studere hvordan verb-substantiv par varierer i bruk i forhold til innholdet i det de vil fortelle. Verbet SPISE vil avhenge av hva slags mat som spises.

En annen oppgave kan være å finne substantiv-verb par fra egen hverdag. Dere finner eksempler og oppgaver på *videoen*.

Arbeid med norske verb etter forslagene i *Lyse idéer 4*.

Hva er dere flinke til?

På tampen av skoleåret er tiden inne til ettertanke. Hva har vi lært i året som gikk? Samtaler om dette er fint å ta opp på video. Gi barna oppfordring om å si noe pent til og om hverandre. Det styrker selvtilliten å få ros av vennene sine.

Oppsummering

 TEGNSPRÅK	 NORSK
<i>Sjanger:</i> Faktatekst.	<i>Sjanger:</i> Faktatekst.
<i>Fortelle og lytte:</i> Fortelle hva de selv og andre har lært. Lytte til andre. <i>Framføre</i> en faktatekst på video.	
	<i>Lesetrening:</i> Lese faktatekster i lærebøker og oppslagsverk.
	<i>Skrivetrening:</i> Skrive faktatekst på grunnlag av samtaler om tema på NTS.
<i>Læringsstrategier:</i> Forklare begreper.	<i>Læringsstrategier:</i> Lage tankekart og kolonnenotater. Faktategning. Huskeord.
	<i>Artikulasjon – lydtrening:</i> Lese og si aktuelle ord fra temaet. Øve stemmen med rytme.
<i>Begreper:</i> Forklare sammensatte ord og fremmedord på NTS.	<i>Vokabular:</i> Skrive aktuelle ord fra temaet i ordboka.
<i>Grammatikk:</i> Substantiv/verb par. Variasjoner i bruk av disse.	<i>Grammatikk:</i> Verb.

Arbeid med tegnspråk og Norsk boka

Oppgaver på side 112

TEGNSPRÅK

- 1 Barna ser på bildet (transparent) og forteller hverandre fakta om det de ser. Bruk spørsmålene i *Lyse idéer 4* som igangsettere.
- 2 Barna ser fortellingen på videoen og forteller hverandre etterpå det de husker.
- 3 Hva tenkte Eva? Denne oppgaven bør barna kunne sette seg inn i. Hva ville de selv ha tenkt og følt hvis de hadde gjort en så spennende oppdagelse? Se på *videoen* når Eva viser dere et sted med helleristninger.
- 4–5 Ta opp på video når barna forteller om å bli berømt og/eller en rar opplevelse. Eller la dem arbeide i ts-lab. Lag tankekart og spoletekst sammen med barna som grunnlag for tekstskaping

NORSK

- 1 Barna kan skrive faktasetninger på grunnlag av samtalen om bildet.
- 2 Barna leser fortellingen etter at de har sett videoen.
- 3 Skriv litt om det Eva tenkte, og/eller om hvordan hun fant helleristningene.
- 4–5 Barna kan skrive på grunnlag av tankekart og spoletekst.
- 6 Les Steinaldervise sammen med barna. Forklar innholdet slik at de kan lage en tegneserie eller en tegning som passer.

Oppgaver på side 113

TEGNSPRÅK

- 1–7 Hva er tegnene for de norske ordene som skal forklares? Hvis det er noen tegn barna ikke kan, kan de undersøke selv. Har dere *Glosebok for døve* på CD-rom kan de prøve å slå opp i den, men det er ikke sikkert at de vil finne alle ordene der. Er det voksne døve i miljøet kan de spørre dem. De må fungere som «oppslagsverk».
- 8 Barna forteller hverandre eller i ts-lab.

NORSK

- 1–7 Arbeid med disse oppgavene som foreslått i *Norsk boka* og *Lyse idéer 4*.

Oppgaver på side 115

TEGNSPRÅK

- 1 Barna forteller om tegningen på side 114. (transparent).
- 2 La barna se gjenfortellingen på NTS på videoen. Kjør den i korte sekvenser og la barna lage spørsmål. Notér spørsmålene etter hvert.

NORSK

- 2 Skriv spørsmålene i Arbeidsboka.
- 3–4 Hvis barna gjennom Internett finner ut at det er helleristninger i nærheten av der dere bor, finner dere kanskje også ut hvor langt det er dit.

Oppgaver på side 117

TEGNSPRÅK

NORSK

1–2 Barna kan fortelle hverandre og fantasere sammen om pyramiden først, så kan de fortelle til hele klassen.

4–5 Se på *videoen* om *Mannen i isen* og gjør oppgave 5 etterpå.

6–7 Gjør oppgavene som foreslått.

Oppgaver på side 119

TEGNSPRÅK

NORSK

1 På jakt etter verb. La barna se gjennfortellingen på *videoen* av historien om Mayet. I den norske teksten står det «er det funnet», «i pyramidene er det steintegninger», «Mayet var gudinne» Hvordan sier fortelleren dette på NTS?

2 Barna kan prøve å gjøre denne oppgaven direkte på norsk.

3–4 Gjør disse oppgavene og vis verbene på NTS.

5 Lek hviskeleken på NTS. Alle stiller seg i en rekke. Sistemann i rekken finner på et verb. Hun gjør tegn til barnet foran seg at han skal snu seg og viser tegnet. Nestemann gjør tegn til barnet foran seg og viser tegnet osv. Så blir det spennende å se hvordan den som står først i rekken gjør verbet.

7 Denne oppgaven løser barna først på NTS og etterpå på norsk.

8 Kan barna finne noen verb i dette diktet som har et substantiv som er partegn?

8 Les diktet sammen med barna og forklar dersom noen ord eller uttrykk er vanskelige. Etterpå kan de finne verb og adjektiv.

Drama og rytmikk

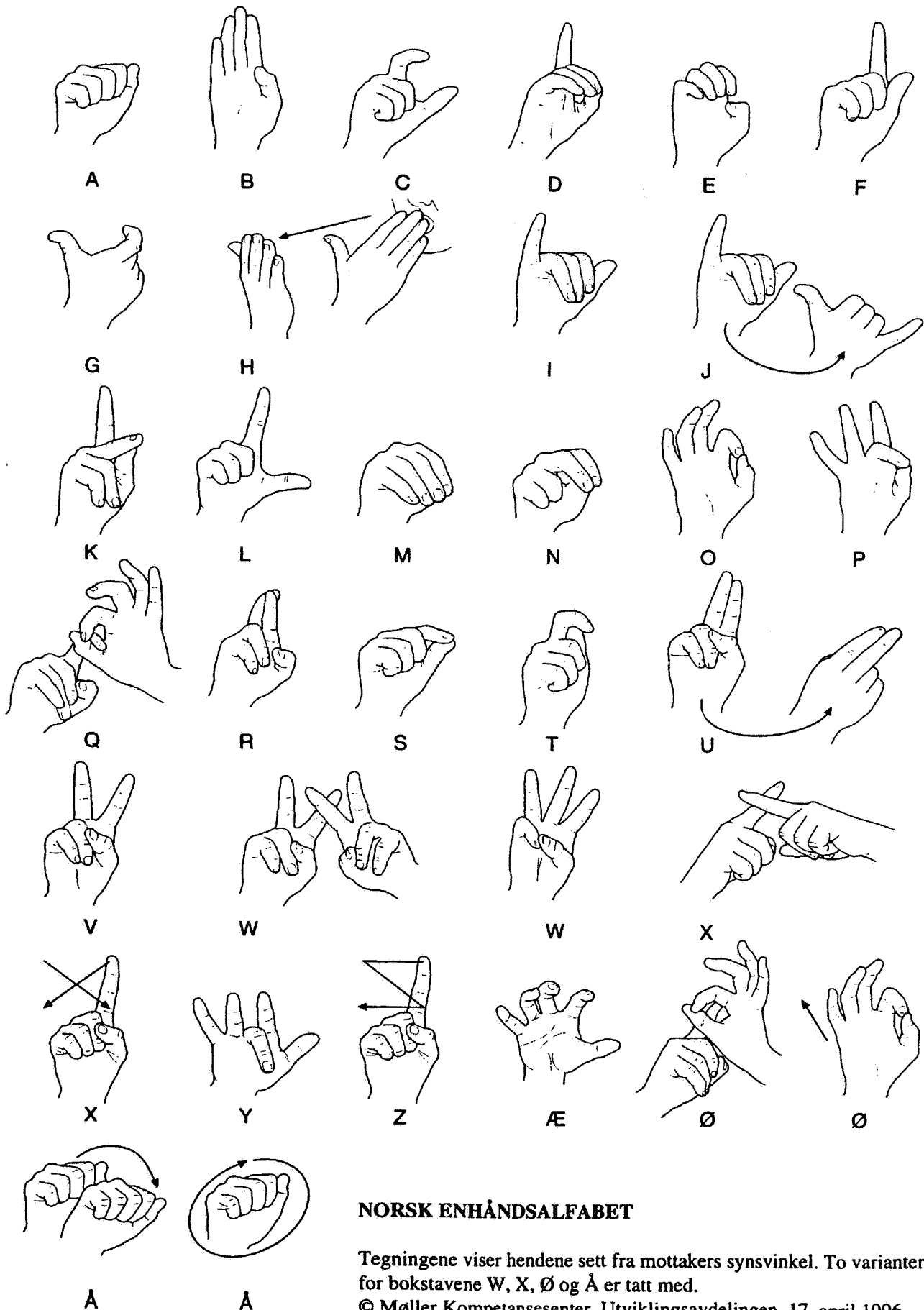
(side 154)

- Lage rytmeframføring (dans og instrumental) ved hjelp av steiner, kjepper eller andre ting fra naturen
- Kombinere dans og kreativt tegnspråk
- Kjenne på vibrasjonene i ulike instrumenter (eks. piano, gitar, fiolin)

Barna kan kose seg med steinalderkultur, som kan være kreativt tegnspråk, dans og rytmer laget av ting fra naturen. De kan danse, klappe i hendene og lage jaktvers eller lignende på tegnspråk.

Diverse tillegg og kopieringsoriginaler

Det norske enhåndsalphabetet

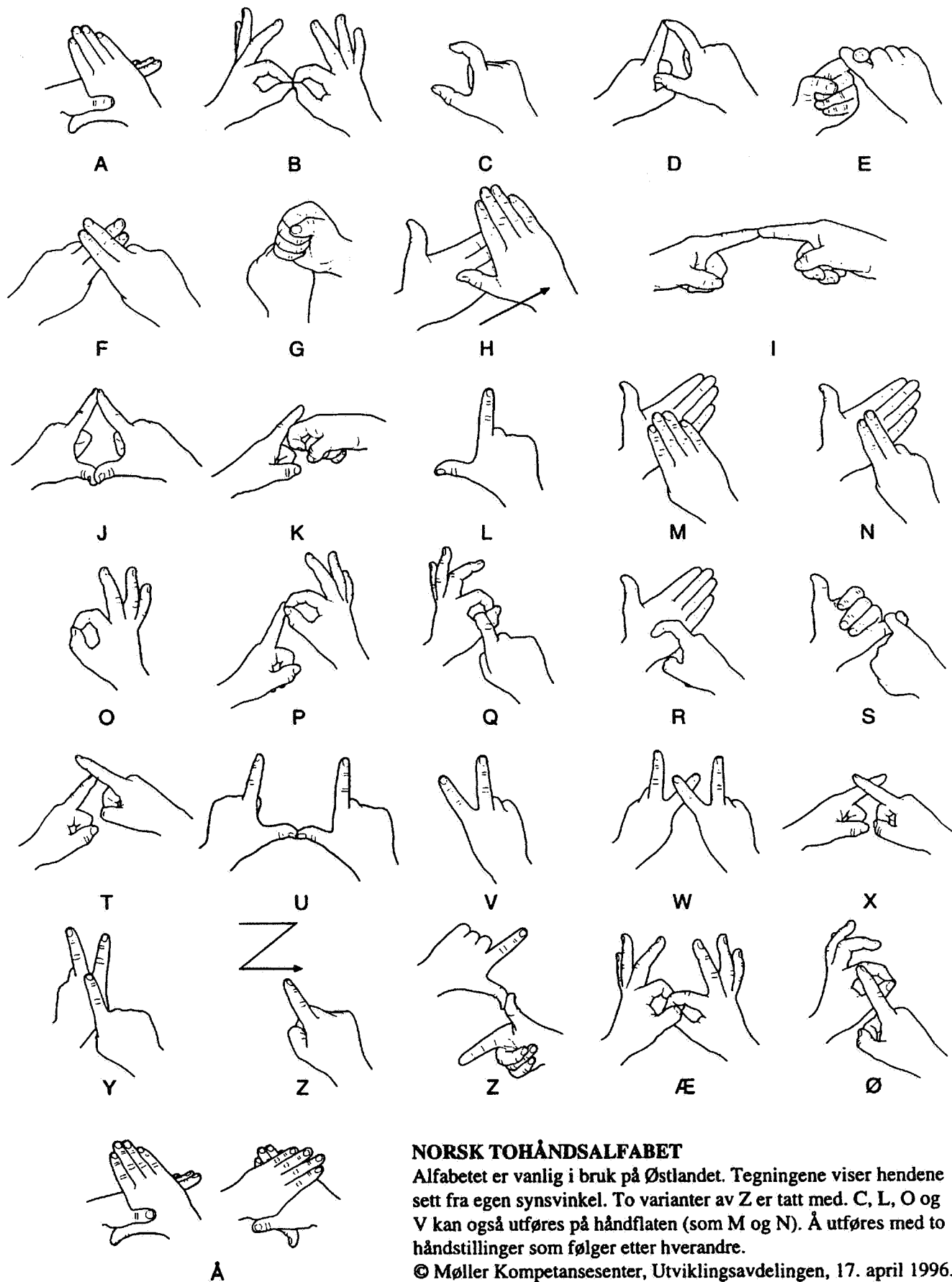

NORSK ENHÅNDSALFABET

Tegningene viser hendene sett fra mottakers synsvinkel. To varianter for bokstavene W, X, Ø og Å er tatt med.

© Møller Kompetansesenter, Utviklingsavdelingen, 17. april 1996.

Det norske tohåndsalfabetet

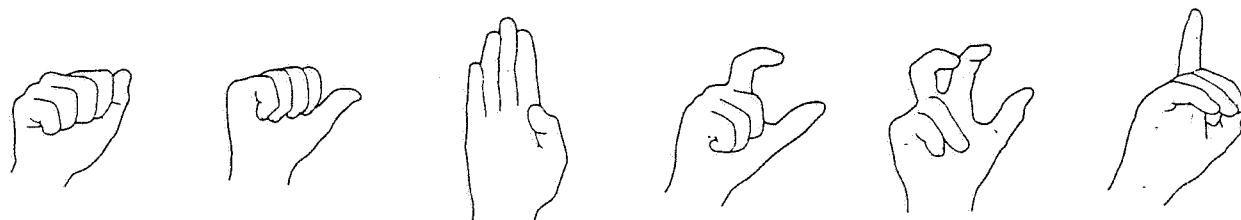

NORSK TOHÅNDSALFABET

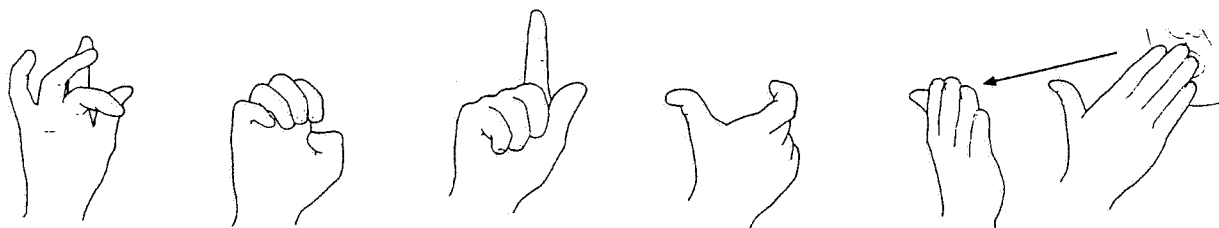
Alfabetet er vanlig i bruk på Østlandet. Tegningene viser hendene sett fra egen synsvinkel. To varianter av Z er tatt med. C, L, O og V kan også utføres på håndflaten (som M og N). Å utføres med to håndstillinger som følger etter hverandre.

© Møller Kompetansesenter, Utviklingsavdelingen, 17. april 1996.

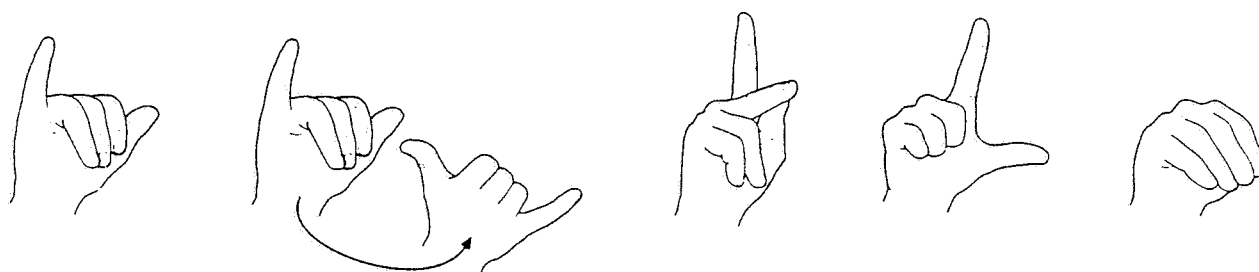
Det samiske håndalfabetet

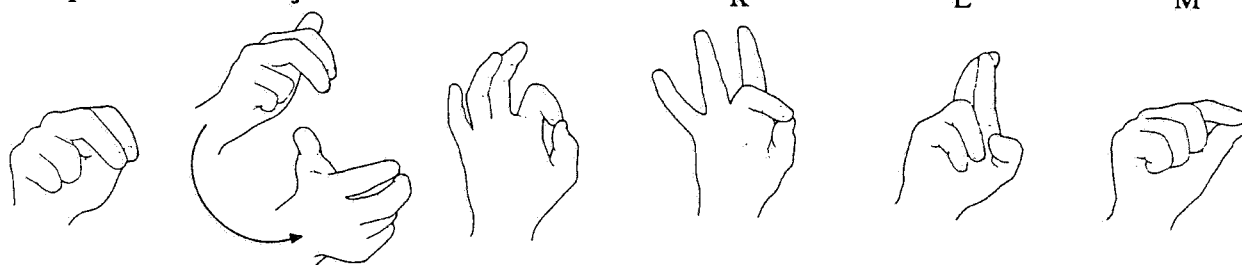
A Á B C Č D

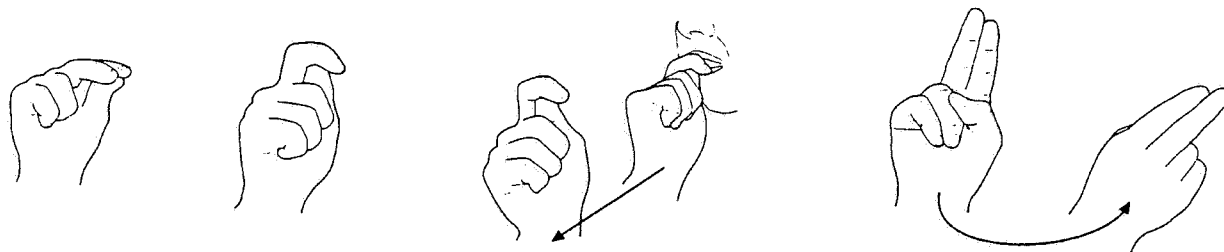
Đ E F G H

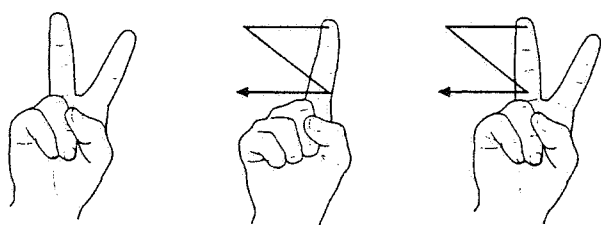
I J K L M

N Ń O P R S

Š T ʦ U

V Z Ž

SAMISK ENHÅNDSALFABET

Tegningene viser hendene sett fra mottakers synsvinkel.

© Møller Kompetansesenter, Utviklingsavdelingen,
17. april 1996.

Gammelt håndalfabet

FINGERSPROG ELLER HAANDALPHABET

til Brug i det Kongelige Institut for Døvrstumme i Kiøbenhavn

AA Aa Aa		Aa Aa Aa	BB Bb Bb		Bb Bb Bb	CC Cc Cc		Cc Cc Cc
DD Dd Dd		Dd Dd Dd	EE Ee Ee		Ee Ee Ee	FF Ff Ff		Ff Ff Ff
GG Gg Gg		Gg Gg Gg	HH Hh Hh		Hh Hh Hh	II Ii Ii		Ii Ii Ii
KK Kk Kk		Kk Kk Kk	LL Ll Ll		Ll Ll Ll	MM Mm Mm		Mm Mm Mm
NN Nn Nn		Nn Nn Nn	OO Oo Oo		Oo Oo Oo	PP Pp Pp		Pp Pp Pp
QQ Qq Qq		Qq Qq Qq	RR Rr Rr		Rr Rr Rr	SS Ss Ss		Ss Ss Ss
TT Tt Tt		Tt Tt Tt	UU Uu Uu		Uu Uu Uu	VV Vv Vv		Vv Vv Vv
WW Ww Ww		Ww Ww Ww	XX Xx Xx		Xx Xx Xx	YY Yy Yy		Yy Yy Yy
ZZ Zz Zz		Zz Zz Zz	ÆÆ Ææ Ææ		Ææ Ææ Ææ	ÖÖ Öö Öö		Öö Öö Öö

HANS MAJESTÆTTES KÖNIG FREDERIK DEN SIETTE

Albrechtshøjst Bleguel og N. ROUSSE
København ved det kongelige Institut for Døvrstumme

Tegnspråk som førstespråk - 4. klasse

Arbeidsmåter	Tema 1 Det blå huset	Tema 2 Fantastiske barn	Tema 3 Til Afrika	Tema 4 Da Siri var jenta med fyrstikkene	Tema 5 Siri og Ivar eller omvendt	Tema 6 Eventyr fra sameland	Tema 7 Sannam har en hemmelighet	Tema 8 Steinalderen i Lillevika
Sjanger	Møtekultur, argumentasjon, rim	Fantastisk litteratur	Faktaformidling, forklaringer, videobrev	Kunsteventyr	Reklame	Eventyr, fabler	Taler, aviser	Fakta, formidling
Fortelle og lytte	Samtaler i par eller grupper, klassemøter	Samtaler, gjenfortelle, fortelle	Samtaler, legg fram fakta, reisebeskrivelser	Stå foran et publikum, være publikum	Diskusjon, legg fram resultater av egne undersøkelser	Fortelle eventyr for flere, dramatisere	Hold tale, fortelle om andre, formidle nyheter	Diskusjon, legg fram fakta
Læringsstrategier (to-språklig)	Diskusjon, huskeleker, notat, stikkord, tankekart	Dramatisere, tegne, gjenfortelle i ts-lab, tankekart, kolonnenotat	Gjenfortelle, markere avsnitt, V�L	Dramatisere, tegne, se video på NTS	Diskutere tegneserier, klippe og lime, tankekart, spoletekst	Dramatisere, diskutere oppbygging av innhold, tankekart, V�L	Meningsutveksling, tankekart, V�L, se film og video	V�L, stikkord
Lesetrening, f�rf�rst�else	Kartlegging, spørsmål	Forberede tekster for stillelesing, gjenfortelling, analyse	Lese, snakke	Skuespill og sketsjer både før og etter lesestekt	Snakk om innhold i reklame, brosjyrer og annonser	Fortelle eventyr, lese, spille	Diskutere nyheter fra aviser	Lese og snakke om faktatekster
Tekstskaping ts-lab	Samtaler, stikkord og referat	Striper med tegneserier, innhold, resymé av bøker	Snakke, V�L, faktatekst, lage video	Lage tablå, sketsjer og skuespill, poesi	Lag tankekart, spoletekst og styrkenotat ut fra samtale (CRISS)	Eventyrstafett, ts-lab	Si din mening, speakers corner	Holde foredrag
Begrepsrening Snakk med barna ut fra erfaringer og opplevelser	Stedsnavn, opprinnelse, lån fra andre språk, klubbarbeid	Om bibliotek, oppslagsbøker	Tegn for land, språk og folk, kommunikasjonsmåter	Om tradisjoner, jul	Om reklame, brosjyrer, annonser	Om kultur, ulike kulturelle former	Om ufred, flukt. Hvorfor reise til andre land?	Om steinalderen, historie
Artikulatorer og andre virkemidler i NTS	Håndform, lån fra andre språk, håndalfabet	Håndalfabetene	Tidslinjer, markering av tid, aspekt, modifikasjon	Enhånds- og tohåndstegn, artikulatorer, artikulasjonssteder, synsvinkel	Løk med håndformer og artikulasjonssteder; rim, dikt	Munnens betydning som artikulator	Enh�ndstegn og tohåndstegn, rim	Rytme, gjentagelser
Grammatikk	Substantivtegn, setningstyper, like tegn	Beskrivelse, adjektivtegn, assimilasjon	Verbtegn	Mark�r, turtaking, lokalisasjon	Beskrivelse, adjektiv, modifisering, synsvinkel	Handlinger, aspekt, synsvinkel turtaking	Proform, lokalisasjon, referanse	Substantiv/verb par, variasjoner i språket
IKT (tospråklig)	Se video, lage detektivhistorie på video, søke på Internett	Finne opplysninger om tegneserier	Se film og video om døve fra andre land					
Hver dag:	Fortelle selv og lytte til NTS							

Norsk for døve - 4. klasse

(NTS- forklaringspråk)

	Tema 1	Tema 2	Tema 3	Tema 4	Tema 5	Tema 6	Tema 7	Tema 8
Sjanger	Møtekultur, argument, stikkord,	referat, rim, regler	Fantastisk litteratur, tegneserier	Faktatekster, reisebrosjyrer, brev, oppskrift	Skuespill, tablå, sketsj	Reklame	Eventyr, fabler	Taler, avisartikler
Faktatekster	Fortelle og lytte	Bruk av tolk i samtalesituasjoner hvis nødvendig	Bruke tolk i samtalesituasjoner	Legge fram faktatekster selv eller via tolk	Dramatisere, tablå, sketsj		Dramatisere eventyr	Si sin mening
Læringsstrategier	Læringsstrategier	Gjenfortelling på NTS, tegne, tankekart, dramatisere	Gjenfortelle på NTS, tegne tankekart, kolonnenotat	Overskrifter til avsnitt, margtekst, stikkord	Tankekart, styrkenotat, margtekst, dramatisere	Tankekart, styrkenotat, spoletekst	Tankekart, VØL	Stikkord, tankekart, VØL
Oppsummering, stikkord, VØL	Lesetrening (NB! Forbered alltid gjennom samtaler om teksten på NTS.) Se tekst på video	Kartlegging av leseferdighet, forbered lesetekster	Stillelesning med kontrollspørsmål på NTS	Faktatekster, brev, reisebrosjyrer, atlas	Les skuespill (stillelesing og samtale på NTS)	Les reklame, brosjyrer, annonser, tegneserier	Les eventyr	Les aviser
Les faktatekst (diskutere på NTS) se tekst på video	Tekstskaping gjennom samtaler på NTS. Forarbeid i ts-tab	Bruke: stikkord, referat, resymé	Lage tekst, tegneserie, fortellinger, bokmeldinger	Faktatekster, brev, brosjyre, oppskrift	Samtale om handling i tablåer, sketsjer og dramatiseringer	Tankekart, styrkenotat, spoletekst	Dikte eventyr	Lage innlegg til avis
Forberede faktatekst	Skrivetrening (forberedes gjennom samtaler på NTS)	Innbydelse, møteinnkalling, stikkord, referat	Skrive tegneserier, fortellinger og bokmeldinger	Faktatekst, brev, brosjyre, oppskrift	Skrive handlinger i tablåer, sketsjer og dramatiseringer	Lage reklame, lage annonser	Skrive eventyr	Skrive innlegg til avis
Skrive faktatekst	Bokstav- /lydtrening (taletrening)	Kartlegging av stemme, taleferdighet, øve rim, regler, håndalfabet	Alfabetisering, bøker og forfattere, uttale, rytme	Rytme og talelyder på stedsnavn, håndalfabet, internasjonalt håndalfabet	Øve rytme og stemme i sammensatte juleord	Håndalfabeteleker	Sammenligne TMFOK med ordtak og talemåter	Land (rytme og uttale), det int. håndalfabetet, rim i dikt og vers
Rytme i ord og uttrykk, uttale	Vokabulærtrening På grunnlag av begreptrening på NTS	Øve stedsnavn, ordtak	Bibliotek, ulike ord og uttrykk, oppslagsbøker	Ord for språk og personer fra forskjellige nasjonaliteter, ord for kommunikasjon	Tradisjon, Juleord	Reklame, brosjyrer	Ballett, andre aktuelle ord	Asyl, ord med -logi, flyktning
Aktuelle ord fra teksten	Grammatikk	Substantiv, setning, ord, stavelser	Adjektiv	Verb	Adjektiv, substantiv, spørsmål, utrop	Adjektiv	Verb	Pronomen
Verb	IKT	Søke på Internett om <i>frøken Detektiv</i> ,	døveforening og døveforbund	Søke etter opplysninger om tegneserier og bøker	Finne opplysninger om andre land	Søke på H. C. Andersen, sende julehilsen på e-post	Finne opplysninger om ballett	Finne opplysninger om sameland
Finne opplysninger om H. Wergeland								

Drama og rytmikk – 4 klasse

Les *Tilleggshäfte til Lyse ideer 1* side 16.

Les *Tilleggshäfte til Lyse ideer 2* side 29.

Les om 4. klasse i *Lærerens bok i drama og rytmikk*, utgitt ved Møller kompetansesenter.

Se videokassetten *Rytmen i 4. klasse*, utgitt ved Møller kompetansesenter.

<p>Tema 1</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruk av tempo og rytme for å skape stemning • Lyd/vibrasjon som spenningsmoment • Lage visuelle og taktile dramatiske virkemidler til egne fortellinger • Danseleker og sangleker med bevegelse og klart innhold • Kreativt tegnspråk i gruppe med felles rytme 	<p>Tema 5</p> <ul style="list-style-type: none"> • Se på bruk av dramatiske virkemidler i tragedie og komedie • Diskutere virkemidlene • Finne passende virkemidler til egen teaterforestilling (eks. lys, plassering av kulisser, rytme i spill) • Ta forestillingen opp på video og diskutere den
<p>Tema 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lage visuelle og taktile dramatiske virkemidler til fantasifortellinger • Bruke trommer og andre rytmeinstrument til å skape stemning • Kreativt tegnspråk i gruppe, der rytmen veksler mellom flere 	<p>Tema 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Se på kreativt tegnspråk fra andre land • Danse folkedans • Se på og prøve ulike instrument som brukes til folkedans
<p>Tema 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Se på døves kulturuttrykk fra andre land • Danse internasjonal folkedans • Spille på trommer • Utforske blåseinstrument • Shivapoesi • Danse magedans 	<p>Tema 7</p> <ul style="list-style-type: none"> • Se på musikk-korps • Prøve ut instrumenter i korpset • Se på innholdet i Norges nasjonalsang
<p>Tema 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lage danser som viser følelser • Spille skuespill eller rollespill • Lage rytmiske dramatiske virkemidler i fortellingen • Ta forestillingen opp på video og vise den til andre 	<p>Tema 8</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lage rytme framføring (dans og instrumental) ved hjelp av steiner, kjepper eller andre ting fra naturen • Kombinere dans og kreativt tegnspråk • Kjenne på vibrasjonene i ulike instrumenter (eks. piano, gitar, fiolin)

Lov og forskrift

Fra skoleloven

§ 2-6

Elevar som har teiknspråk som førstespråk, har rett til grunnskuleopplæring i og på teiknspråk. Omfanget av opplæringa i tid og innhaldet i opplæringa fastsetjast i forskrifter etter § 2-2 og § 2-3 i denne lova.

Kommunen kan bestemme at opplæringa i og på teiknspråk skal givast på ein annan stad enn den skolen eleven soknar til.

Barn under opplæringspliktig alder som har særlege behov for teiknspråkopplæring, har rett til slik opplæring. Departementet gir nærmare forskrifter.

Før kommunen gjer vedtak etter første og tredje leddet, skal det liggje føre ei sakkunnig vurdering.

§ 1-1

Forskrift for opplæringsloven

Elevar med teiknspråk som førstespråk etter opplæringslova § 2-6 skal i faga teiknspråk, engelsk, norsk og musikk ha opplæring i samsvar med læreplanane Teiknspråk som førstespråk, Engelsk for døve, Engelsk fordjuping for døve, Norsk for døve og Drama og rytmikk for døve.

Fra Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen, L97

Tegnspråk som førstespråk

4. klasse

Muntlig samhandling

I opplæringen skal elevene

- arbeide med tekster som tar opp konflikter de kan kjenne seg igjen i, og utforske vennskap og uvennskap, rettferdighet og urettferdighet, krangel og forsoning gjennom diskusjon, improvisasjon og rollespill
- planlegge og gjennomføre samtaler og gruppediskusjoner i samsvar med reglene for samtaleregulering
- møte og fortelle eventyr, fabler, myter og sagn, også fra fjerne himmelstrøk
- gjengi og lage dramatiseringer av fortellinger og formidle dem via video
- øve seg i å framføre enkle taler og legge fram fagstoff i klassen
- se film og samtale om innholdet
- arbeide med begreper og begrepsforståelse i andre fag på trinnet

Språk- og kulturkunnskap

I opplæringen skal elevene

- snakke om hva vi kan bruke språket til, og om hvor forskjellig språk kan være
- arbeide med og beskrive hvordan deres eget språk har utviklet seg fra de var små
- samtale om hvordan de uttrykker spørsmål og forundring
- undersøke hva vi bruker ulike ytringer og tegn til, f eks spørresetninger, fortellesetninger, tegnklasser
- bli kjent med lokalisasjonssystemer og bruken av systemenes referansepunkter
- lære mer om manuelle og ikke-manuelle komponenter og om tegnklasser og hvilke funksjoner de har i språket
- lære hvilke karakteristiske trekk som fins i tegnspråk: enhåndstegn, tohåndstegn med enkel eller dobbel artikulator
- videreutvikle aspektbøyning, f eks oppdage hvordan noen tegn skifter tempo for å vise handlingens art, og modifikasjon
- lære mer om tegnklassene og om bruk av synsvinkel og tegnklassenes funksjon i arbeid med tekster for å få fram fart
- arbeide med å skape sammenheng og flyt i språket
- oppdage at de kan gjøre grammatiske sammenlikninger mellom tegnspråk og norsk, og oppleve at ting kan uttrykkes like bra på to språk
- bli lest for av eldre døve
- arbeide med temaer som for eksempel «jeg og samfunnet rundt meg» og «hvordan bevege seg mellom ulike samfunn»

Litteratur og tekstskaping

I opplæringen skal elevene

- utforske regler for oppbygning av ulike teksttyper, f eks melding/beskjed, fortelling, dramatisering, poesi og diskusjon
- lage sakpregede tekster om ting de er opptatt av, og arbeide med oppbygningen av en tekst, f eks begynnelse, utvikling og slutt, og tekstbindingsmidler, f eks avsnittsgrenser
- møte nyere norsk og oversatt litteratur på tegnspråk, møte fantastisk litteratur og oppmuntres til å ta i bruk fantastiske elementer i egen tekstskaping

- arbeide med å analysere innholdet i ulike tekster
- bli kjent med døve fortellere og deres verk
- møte tekster av forfattere som blant andre Henrik Wergeland og Bjørnstjerne Bjørnson
- arbeide med kunsteventyr, både som avlesning og ved å skape selv, f eks H. C. Andersen og Barbra Ring. Arbeide med sjangertrekk i eventyr
- arbeide med synsvinkel og effekt
- utveksle videobrev med døve elever fra ulike skoler i Norge.

Norsk for døve

4. klasse

Les og skriv

I opplæringen skal elevene

- få hjelp til å utvikle gode lese måter og dermed øke innholdsforståelse og lesefart
- lese nyere litteratur, norsk og oversatt, blant annet av samiske forfattere. Møte fantastisk litteratur av nyere dato, f eks Tove Janson og Roald Dahl, oppmuntres til å ta i bruk fantastiske element i egen skriving
- møte tekster av forfattere, f eks Henrik Wergeland, Bjørnstjerne Bjørnson og Barbra Ring, høre/lese kunsteventyr av H. C. Andersen og Regine Normann
- arbeide med tegneserier og samtale om språket i dem
- lese aviser sammen og samtale om det de er opptatt av
- skrive blant annet instruksjon, om nåtid, fortid og framtid, sakpregede tekster om det de er opptatt av og slik bevare skaperlyst og uttrykks glede. Bruke litteratur som inspirasjon for egne fortellinger. Arbeide med oppbygging, f eks begynnelse, utvikling og slutt.
- se/lese hverandres tekster, si hva de liker og spørre om det de ikke forstår.
- reflektere over forskjellen på språk for nær- og fjernkommunikasjon og betydningen av mottakerbevissthet
- skrive tekster som er forberedt på tegnspråk. Skrive noen tekster på data og slik utvikle sine ferdigheter på tastatur

Kunnskap om skriftlig språk og kultur

I opplæringen skal elevene

- arbeide med sjangertrekk i eventyr og andre fortellinger, få noe kjennskap til kulturen fortellingene ble til i. Undersøke hvordan en god fortelling er bygget opp, arbeide med inndeling av tekster i avsnitt
- finne fram til særtrekk ved språket i tegneserier
- arbeide med fortellemåter i film
- vurdere det språket vi bruker når vi argumenterer
- lære noen leksikaliserte fraser og ordtak, lære noe om orddanning ved sammenstilling og avledning, at ord eller orddele som ser like ut, f eks endingen -er, kan ha forskjellig betydning
- utforske lokale stedsnavn og snakke om hva de betyr
- studere og eksperimentere med reklame, undersøke virkemidler og påvirkningskraft
- lære mer om ordklassene og deres funksjoner i arbeid med tekster, jamføre med tegnspråk og blant annet lære hvordan ulike verb kan skape nyanser, f eks fart og hvordan pronomen lager sammenheng. Lære verb i ulike tider, hvilken funksjon de har i språket og knytte dem sammen med tidsadverbialer. Lære at substantivene grupperes etter kjønn, og bli vant med å bruke ordliste for å finne ut hvilket kjønn de har. Lære enkel bøyning i tall og form

- utvide kunnskap om leddstilling til verbal, subjekt, objekt og adverbial, bli kjent med plassering av hjelpeverb og hovedverb og sammenligne dette i tegnspråk og norsk
- bruke skolebiblioteket til å få oversikt over bøker av forfattere de kjenner, lese et tekstutvalg som kan levendegjøre en eller flere av dem

Kommunikasjon ved hjelp av tale

I opplæringen skal elevene

- erfare, utprøve og vinne erfaring med hvordan ord, fraser og enkle setninger kan sies og munnavleses
- erfare det er å lese høyt når forutsetningene er tilstede og eventuelt høre sin egen stemme ved hjelp av teknisk utstyr
- eksperimentere og utprøve sin egen stemme og egen lydoppfattelse med sang
- arbeide videre med enkelte språklyder etter behov, f eks l, s, r, sj, kj, ng
- utprøve konsonantforbindelser og konsonant-vokalforbindelser
- arbeide med taleorganenes muskulatur, stemme og pust